SPRAWOZDANIE

DYREKTORA C. K. IV. GIMNAZYUM

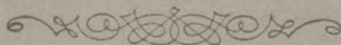
WE LWOWIE

za rok szkolny

1896.

Treść:

a) Geneza „Kwestyi oryentalnej“ i jej rozwój aż do bitwy pod Mohaczem w roku 1526. Napisał Karol J. Nitman.
b) Statystyka Zakładu przez Dyrektora.

WE LWOWIE.
NAKŁADEM FUNDUSZU NAUKOWEGO.
Z Drukarni Ludowej pod zarządem St. Baylego.
1896.

SPRAWOZDANIE

DYREKTORA C. K. IV. GIMNAZYUM

WE LWOWIE

za rok szkolny

1896.

Treść:

a) Geneza „Kwestyi oryentalnej“ i jej rozwój aż do bitwy pod Mohaczem w roku 1526. Napisał Karol J. Nitman.
b) Statystyka Zakładu przez Dyrektora.

WE LWOWIE.
NAKŁADEM FUNDUSZU NAUKOWEGO.
Z Drukarni Ludowej pod zarządem St. Baylego.
1896.

GENEZA „KWESTYI ORYENTALNEJ“
i jej rozwój aż do bitwy pod Mohaczem w roku 1526

napisał

KAROL J. NITMAN.

I.

Rozczytując się w kronikach bizantyńskich z ostatnich czasów istnienia niezawisłej monarchii „Romeów“ — zauważyć musimy w pierwszym rzędzie pewną różnicę w ich sposobie pisania, inny bowiem duch wieje z wcześniejszego nieco Kantakuzena [1]), inny zaś z późniejszych: Phrantzesa, Chalkokondylasa, Kanana [2]) i t. d. Podczas gdy Kantakuzen, podobnie jak dawniejsi historycy greccy — kładzie największy nacisk na polityczne wypadki, intrygi dworskie, ceremoniał i t. p., podporządkowując tym sprawom nawet religię, to przeciwnie następcy jego piszą głównie traktaty teozoficzne, chcąc niejako los i przyszłość państwa postawić w zależności nie tyle od realnych warunków społeczno-politycznych, ile raczej od woli bóstwa — od cudów. Objaw ten powtarza się mniej lub więcej systematycznie wśród ludów przeżytych lub w ogóle upadających, polega bowiem na biernej rezygnacyi wobec realnej grozy położenia społecznego i politycznego. Jakoż istotnie cud jedynie mógł był ocalić dumne państwo wschodnio-rzymskie pod rządami ostatnich Paleologów.

Niespożyty wiekami i klęskami bizantynizm okazał ostatni raz swą siłę przez zniszczenie cesarstwa łacińskiego, ale już Michał VIII. — pierwszy i najznakomitszy z Paleologów —

---

[1]) Niebuhr. Corpus scriptorum hist. byzantinae: Ioannis Cantacuseni historiarum libri IV.

[2]) J. w. Annales Georgii Phrantzae protovestiarii. — Ioannis Canani de Constantinopoli anno 1422 oppugnata narratio. — Ioannis Anagnostae de extremo Thessalonicensi excidio narratio. — Laonici Chalcocondylae Atheniensis historiarum libri decem.

*

rządził wśród gorszej sytuacyi wewnętrznej i zewnętrznej, niżeli jego poprzednicy z przed czasów cesarstwa „Franków“. Społeczny stan państwa Romeów polegał, podobnie jak starorzymski municypalizm, na rządzie greckich obywateli nad nieobywatelami i ludnością poddańczą, tudzież na „caesareopapizmie“, uciskającym politycznie i wyznaniowo nawet ludy względnie niezawisłe ale schizmatyckie. System ten koncentrował się w warownych miastach i zamkach, siedzibach załóg wojskowych, najemnych ale karnych dopóki otrzymywały swój żołd regularnie. Wewnętrzna niejako dusza tego systemu — t. j. najznakomitsi obywatele greccy — mieszkali stale w stolicy, w Konstantynopolu i z pośród nich rekrutował się ów słynny bizantyński absolutyzm społeczno polityczny i kościelny, reprezentowany przez dwór cesarski, otoczony urzędnikami i wojskiem z jednej strony; z drugiej zaś strony przez ekumeniczny patryarchat „Wschodu“, otoczony świeckim i klasztornym klerem. Odśrodkowe dążności municypiów prowincyonalnych niegdyś silne, zmniejszały się w miarę wzrastania niebezpieczeństw zewnętrznych — najazdów „barbarzyńskich“, które zmuszały „obywateli rzymskich“ — w własnym ich interesie — do szukania obrony w stolicy. Centralizm wzrósł wskutek tego nadmiernie, a prowincye podupadły. Konstantynopol stał się sercem i głową państwa, można powiedzieć państwem całem; wzmagał się i względnie wzbogacał skutkiem szczęśliwego położenia geograficznego, mimo że napady „barbarzyńców“ wyludniały prowincye.

Centralizm bizantyński doczekał się świetnych chwil za rządów Komnenów, ale już za ostatnich z nich zaczął się psuć z powodu rozrzutności dworu, intryg dynastycznych; głównie zaś z powodu wytworzenia się urzędniczej kamarylli, nieodzownego zresztą narzędzia t. zw. inteligentnego absolutyzmu. Wszystkie te przyczyny razem nie zadały wprawdzie jeszcze ostatecznego ciosu systemowi społeczno-politycznemu Greków, podkopały go jednak znacznie, ułatwiając zdobycie Konstantynopola znienawidzonym „Łacinnikom“. Ci ostatni za słabi byli co prawda do utrzymania się na „Wschodzie“, rzucili atoli pierwsze ziarna dalszego rozstroju w społeczeństwo greckie, przez wprowadzenie feudalizmu, tak że kiedy Paleologowie odnowili państwo Romeów, to ono nie posiadało już ani pierwotnego swego scentralizowanego municypalizmu, ani też konsekwentnego zachodniego feudalizmu rolnego.

Ogólne rozprężenie w wewnętrznych stosunkach ludności i rządu spotęgowało się i w większym jeszcze zapanowało stopniu, niżeli przedtem za niedołężnych rządów Angellusów.

Pierwsi Paleologowie próbowali zaradzić złemu i zhołdowali rzeczywiście większą część lennych książąt, nie zdołali ich jednak usunąć, ani też podbić „cesarstwa" Trapezuntu, tudzież książąt „łacińskich". — „Obywatele" rzymscy zachowali dumę, ale sami wobec siebie, bo „nieobywatele" i „niewolnicy" przestali prawie jako tacy istnieć, z drugiej zaś strony nie potrafił caesareopapizm utrzymać swej supremacyi nad obcymi, schizmatyckimi ludami. W Tirnowo powstał odrębny patryarchat bułgarski, w Ochrydzie serbski, metropolici zaś Kijowa stali się pokornymi sługami Wielkich Kniaziów Moskwy, a Azya — ta dawno już uległa orężowi islamickiemu. Rozluźnienie wewnętrzne państwa — nie powstrzymało błędów dawnego centralizmu, to też dwór Paleologów był dalej ogniskiem intryg i rządów kamarylli, wśród której szybko wyrastają ambitni możnowładcy, jak Apokaukos i Kantakuzen, dążący do tronu.

Minęły także czasy świetności dawnego greckiego handlu morskiego, bo morza greckie opanowane zostały w okresie istnienia cesarstwa „łacińskiego" przez Genueńczyków i Wenecyan, panów wybrzeży Peloponezu i wysp Archipelagu. Wojny Paleologów z możnemi temi republikami wydały najgorsze rezultaty, bo podkopały do reszty finanse państwa i zmusiły dwór do traktatów, w których Genua i Wenecya zapewniły sobie monopol handlu „lewantyńskiego"[1]).

Cesarstwo łacińskie pozostawiło po sobie pretensye domu neapolitańskiego d'Anjou do rządów na Wschodzie. Roszczenia te, popierane przez papieży, zmusiły Paleologów do prób unii z kościołem zachodnim, które w rezultacie wzbudzały nieufność do rządu w łonie schizmy, a z drugiej strony zniechęcały więcej jeszcze Zachód do osławionej „fides graeca". Jakoż doszło do tego, że ogniska greckiej schizmy, monastery na górze Athos, wolały słuchać rozkazów zdobywcy serbskiego Stefana Duszana, niżeli prawych cesarzy Romeów, a kiedy wreszcie przyszła istotna konieczność szukania pomocy na Zachodzie — Zachód nie czuł się do niej niczem zobowiązany. Prastare

---

[1]) Por. Herzberg, Geschichte der Byzantiniern und Osmanen bis XVI. Jahrh. — i Gfrörer, Byzantinische Geschichten.

państwo wschodnio-rzymskie w XIV. wieku chwiało się na wszystkie strony i oczekiwało cudów w chwili, kiedy z Azyi uderzył o nie nowy, straszniejszy niżeli kiedykolwiek przedtem najazd „barbarzyńców islamickich“.

II.

Na rozległych wyżynach środkowej Azyi rozsiadł się był w zaraniu średniowiecza szczep rasy żółtej, zwany przez Chińczyków Hionghnu, z którego wyłoniło się wiele plemion, wśród nich zaś doszli do znacznej potęgi Thu-kiu, którzy z cesarzem Justynem II. zawierali przymierze przeciw Awarom. Kronikarze greccy nazywali ich Turkami, a nazwa ta stała się odtąd ogólnie używaną na oznaczenie ludów rojących się na wschodnio-północnych kresach monarchii Romeów. W epoce wojen krzyżowych zapoznał się także Zachód z Turkami — Seldczukami, którzy opanowali Azyę przednią, zyskali dla swych sułtanów r. 1057 godność „Emirów al Omrah“ od kalifa Kajema i walczyli szczęśliwie z Grekami i Krzyżowcami. Kiedy w r. 1156 znikł jednolity sułtanat seldczucki, pozostał po nim ślad w Małej Azyi, gdzie rządzili potomkowie Seldczuka z linii najmłodszej, t. zw. sułtani Rum albo Ikonium. Sułtani ci walczyli nadal szczęśliwie z chrześcianami i wyparli Greków na niewielki kęs kraju w Anatolii, nie byli jednak wstanie oprzeć się Mongołom, ani powstrzymać sporów dynastycznych i rokoszów prowincyonalnych namiestników. W r. 1307 zmarł sułtan Allaeddin III. wśród ogólnego rokoszu emirów, którzy rozdzielili pomiędzy siebie państwo Rum na liczne niezawisłe państewka, wśród których najwcześniej doszły do znaczenia politycznego: Karamania i państwo Osmanów [1]).

Z małych początków wzrosła potęga Turcyi; Turcy sami z chęcią opowiadali, jak moralny i dynastyczny ich protoplasta Osman, syn Ertogula z rodu Kaji, plemienia Oghuzów, z parobkami swymi sam ziemię uprawiał. Po ojcu odziedziczył on tylko namiestnikostwo ikońskie w niewielkiej krainie „Sułtan

---

[1]) Por. Zinkeisen, Geschichte der Osmanen in Europa. — Hammer, Geschichte des osmanischen Reiches. — Desguignes, Tablice historyczne do dziejów tureckich. — Ranke, Die Osmanen und die spanische Monarchie. — Herzberg, j. w.

Oeni" — ale skutkiem swej dzielności i obrotności był już r. 1299 jej niezależnym emirem, a po upadku sułtanatu Seldczuków należał do najpotężniejszych spadkobierców ich potęgi. Oparłszy się szczęśliwie Mongołom, rozpoczął Osman politykę zaborczą względem swych tureckich i greckich sąsiadów, i w krótkim bardzo czasie stał się groźnym, zwłaszcza dla tych ostatnich, wobec których ożywiał Turków religijny islamicki fanatyzm.

W czasie, w którym Osman rozpoczął swe zabory, państwo Romeów podupadło już do tego stopnia, że nawet grecki kronikarz Chalkokondylas bez ogródki przyznaje, iż intrygi dworskie i wyraźna zdrada strategów — znakomicie posłużyły założycielom Turcyi do poczynienia znacznych zdobyczy na azyatyckiem terytoryum cesarstwa [1]. W roku śmierci Osmana 1326 zdobył syn jego „sułtan" Urchan warowną Brussę i przeniósł do niej swoją stolicę, skąd zagarnął dwa najważniejsze posterunki greckie w Azyi, t. j. Nikomedyę i dumną rezydencyę Laskarysów — Nikeę. Brat jego Alaeddin był pierwszym organizatorem wzrastającego państwa. Społecznie byli Turcy wojskową kommuną archaiczną, już scentralizowaną w tem znaczeniu, że wszystkie dobra należały do sułtana, który rozdzielał je dannikom, t. j. wojownikom zwanym sipahami. Z sipahów rekrutowało się pospolite ruszenie, dowódcy i wojenni namiestnicy prowincyonalni baszowie, zależni wprost i bezwarunkowo od rządu centralnego, powiedzmy od naczelnego wodza, mającego także prerogatywy cywilne władzy monarszej. Alaeddin — jako „wielki wezyr" — był pierwszym zastępcą sułtana w obozie, w sprawach zaś cywilnych spełniali tę samą rolę islamiccy kapłani. Ażeby wyzyskać wojenne siły ludów podbitych, stworzył Alaeddin gwardyę sułtańską z młodych chłopców chrześciańskich, którzy zostali przemocą zislamizowani i wychowani prawie po klasztornemu. Nieświadomi swych przejść przymusowi renegaci byli w starszym wieku najdzielniejszymi szermierzami potęgi Osmanów i najbardziej fanatycznymi wyznawcami Islamu. Z „Janiczarów" tych, t. j. nowych żołnierzy, dochodzili niektórzy do znacznych wojskowych godności, zostawali nawet wezyrami i baszami; w ten sposób wyzyskiwali Turcy nietylko wojenne, ale także intelle-

---

[1]) Chalkokondylas str. 16—21.

ktualne zdolności podbitych chrześcian. Taka to potęga wojskowa, zorganizowana umiejętnie dla celów zaborczych i ożywiona fanatyzmem dla proroka, nakazującego walczyć za wiarę, uderzyła na zdezorganizowane, tudzież skądinąd także zagrożone państwo Romeów i to właśnie w czasie, kiedy w łonie dworu greckiego wybuchły nowe intrygi kamarylli i spory dynastyczne.

III.

Andronik III. Paleolog, który po długich sporach wysłał dziadka swego do monasteru i został samowładcą państwa Romeów, rozumiał krytyczne położenie monarchii greckiej i dlatego ożenił się z Anną ks. Sabaudzką, szukał związków z Zachodem, próbował unii z Rzymem, robił w ogóle co mógł, ażeby postawić się w możności odparcia Turków i Serbów, którzy właśnie pod Stefanem Duszanem rozpostarli się od Dunaju aż po Peloponez i dążyli do autonomii kościelnej [1]). Zachód widział niebezpieczeństwo grożące Grekom, ale był na nie zupełnie obojętnym. Najazd Turków — jako Islamitów — uwzględniano nieco tylko w Rzymie, w każdym jednak razie związki Andronika III. z Zachodem są to pierwsze zwiastuny tyle później ważnej „kwestyi wschodniej“ — „res orientales“ — jak się wyrażano naówczas.

W czasie kiedy Serbowie docierali zwycięzko pod Adryanopol, oparli się już Turcy o kresy Europy i zaczęli przeprawiać się do Tracyi. Andronik III. z ulubieńcem swym Janem Kantakuzenem wyrzucił raz jeszcze Turków za morze, atoli nagła śmierć jego w r. 1341 uniemożliwiła Grekom dalszy opór, bo pomiędzy regentką, cesarzową Anną, rządzącą w imieniu małoletniego syna Jana V., a Kantakuzenem (Janem VI.) wybuchła wojna domowa o tron. Ażeby zadać stanowczą klęskę Paleologom, nie wahał się Kantakuzen zawrzeć zaczepno odpornego przymierza z sułtanem Urchanem, które umocnione zostało wydaniem córki Kantakuzena Teodory do haremu „władcy wiernych“. Sam Kantakuzen opisuje w swej kronice [2]), że sprzymierzeńcy jego pustoszyli kraje greckie i poznali

[1]) Por. Ranke, Serbien und Türkei. — Herzberg, j. w.
[2]) Kantakuzen, księga IV.

wewnętrzną słabość mocarstwa; podczas gdy z drugiej strony straszny władca serbski ukoronować się kazał w r. 1346 biskupowi z Ipek na „cesarza Serbów i Greków“ i przez założenie własnego patryarchatu w Ochrydzie zadał nowy cios caesareopapizmowi greckiemu.

Kiedy wreszcie w r. 1353 trzęsienie ziemi zburzyło miasto Kallipolis (Gallipoli), zajął je Sulejman, syn Urchana i położył w ten sposób początek władctwu tureckiemu w Europie. Turcy widzieli w Sulejmanie swego bohatera; Grecy tak się przerazili, że strącili sprzymierzeńca tureckiego Kantakuzena z tronu i oddali go napowrót Janowi V. w roku śmierci Urchana i Sulejmana — 1357. Jan V. zwalczać musiał pretensye synów Kantakuzena, w czasie zaś tym zdobył Murad I., drugi syn i następca Urchana, najznakomitsze miasta trackie: Tszouli, Didymohtheion, Filipopol, narészcie także Adryanopol, klucz do Konstantynopola.

Do Adryanopola sprowadził Murad kolonistów tureckich i sam się doń przeniósł wraz z całym dworem, Jan V. zaś tracił po zwalczeniu Kantakuzenów resztki sił wojskowych i finansowych w bezowocnej wojnie z Wenecyą i Genuą. Murad I., postępując oględnie, zawarł pokój z Grekami i „udawał nawet sprzymierzeńca dworu“ wobec Serbów i Bułgarów, przeciw którym z kolei rzeczy musiał się zwrócić, jeżeli chciał zdobycze swe w Europie utrwalić [1]).

Potęga serbska rozpadła się po śmierci Duszana r. 1355 na kilka królestw pod tytularnem zwierzchnictwem „cara“ Urosza V., syna Duszanowego; ponadto musieli Serbowie odpierać napady możnego króla Węgier, Ludwika I. W Bułgaryi wybuchła w tym czasie wojna domowa między synami zmarłego cara Alexandra — Straszymirem i Sziszmanem III., która zakończyła się także podziałem państwa. Niebezpieczeństwo tureckie zsolidaryzowało wprawdzie tak Serbów jak i Bułgarów, połączyło ich nawet razem, ale siły tych ludów były już o tyle nadwątlone, że w r. 1363 nad rzeką Marycą zostały rozbite po raz pierwszy — przez Turków. Klęska ta przeraziła także Greków. Cesarz Jan V. przybrał za współrządcę syna swego Andronika IV., oddał mu rząd państwa, co wówczas znaczyło tyle co rząd w Konstantynopolu, a sam udał się

[1]) Chalkokondylas, 25—46.

w r. 1369 do Wenecyi, ażeby śladem ojca — rozpocząć osobiście rokowania z Zachodem o pomoc w walce z Islamem. Podróż ta, jakkolwiek w rezultatach swych bezskuteczna, jest jednak ważną dla rozwoju „kwestyi wschodniej“, bo przeniosła też kwestyę po raz pierwszy w całej pełni w drodze dyplomatycznej na teren ogólno europejski [1]).

IV.

W Wenecyi przyjęto cesarza „Wschodu“ z poważaniem, ale nic więcej, bo jakkolwiek Wenecyanie wiele korzystali z wywalczonego na Grekach monopolu handlowego, to jednak byli oni sami właśnie uwikłani w kosztowną wojnę z Genuą, to też oprócz nic nieznaczących obietnic, zyskał Jan V. tylko wysoko oprocentowaną pożyczkę od lichwiarzy tamtejszych na dalszą podróż. Z Wenecyi pojechał cesarz do Paryża, gdzie go również z poważaniem przyjął król Karol V., ale od wszelkiej akcyi „przeciw nieprzyjaciołom wiary“, t. j. Turkom, wymówił się z powodu wojny z Anglią. W Rzymie papież Urban V. widział w wojnie tureckiej zawiązek nowych wypraw krzyżowych, korzystnych pod każdym względem dla stolicy apostolskiej, obiecał nawet 15 galer, 500 jazdy i 1.000 łuczników wysłać do Konstantynopola w zamian za unię Paleologów z kościołem łacińskim; w rzeczywistości ani obiecana pomoc, ani zamierzona unia nie doszły do skutku. Zniechęcony, wracał Jan V. przez Wenecyę, ale po drodze został przez swych wierzycieli uwięziony, bo Andronik IV. nie nadsyłał pieniędzy; dopiero młodszy cesarzewicz Manuel II., despota Tessaloniki, wykupił ojca i odwiózł osobiście do stolicy, za co otrzymał godność współcesarza, Andronik zaś został z tronu złożony.

Na Zachodzie nie pojmowano jeszcze groźby „Kwestyi wschodniej“; wykłuła się ona była dopiero i nie przekraczała granic politycznych interesów ludów bałkańskich. Greków nie lubiano, ani nie żałowano w Rzymie, a najpotężniejszy sąsiad bałkańskich Słowian — Ludwik węgierski, walczył sam z tymiż Słowianami, ponadto uwikłany został w sprawy świeżo odziedziczonego tronu polskiego. Stan ogólny społeczno-polityczny

---

[1]) Por. Raumer, Hist. Taschenbuch 1855. — Zinkeisen, Die orientalische Frage in ihrer Kindheit, str. 463 i n.

Zachodu odmiennym był też już także, niż dawniej, a czasy katolickiego kosmopolityzmu, zespalającego ludy i książąt do walki o wiarę z Saracenami aż w dalekiej Azyi i Afryce, skończyły się niepowrotnie jeszcze w XIII. wieku.

Ludy weszły na drogę rozwoju terytoryalnego, z którego wyłoniły się z czasem państwa narodowe wieków nowych, książęta zaś zamiast myśleć o Turkach, wzmacniali swą terytoryalną władzę, ratując się w ten sposób z powodzi upadającego feudalizmu. Rycerstwo feudalne, goniące niegdyś za sławą, czcią kobiet i obroną wiary — przerodziło się w rycerzy rabusiów, lub żołnierzy najemnych; chęć wojen o wiarę rozbijała się w samym Rzymie o skrupuły finansowe, tak że Turcy dowiadywali się li teoretycznie o zamiarach krucyat przeciw nim, w rzeczy zaś samej mieli przed sobą do zwalczania tylko Greków zniewieściałych i osłabionych podziałami Słowian bałkańskich. Król serbski Wukaszin, dążący do wznowienia cesarstwa Duszana, zginął w r. 1371 w bitwie pod Adryanopolem, ale klęska ta przyspieszyła jedynie na razie ponowne skonsolidowanie się Serbii pod „carem“ Łazarem. W dalszej wojnie z Turkami stracili Serbowie warowną Nissę, co zmusiło Łazara do złożenia hołdu sułtanowi w r. 1373. Zobowiązał się on płacić w daninie haracz i dostarczać posiłków wojskowych, co skłoniło także bułgarskiego Sziszmana III. do podobnej ugody.

Grecy zawiedzeni w swych związkach zachodnich — zaczęli dawnym obyczajem swej przebiegłej dyplomacyi knuć intrygi na dworze sułtana i doprowadzili r. 1385 do tego, że Sandszi, syn Murada, podniósł rokosz przeciw ojcu [1]). Intrygami temi kierował wygnany z Konstantynopola Andronik IV., co skłoniło ojca jego do sojuszu z sułtanem przeciw Andronikowi i Sandsziemu. Rokosz mimo to zaczął się szerzyć i przybrał poważne rozmiary z powodu że równocześnie rozpoczęli wojnę Serbowie i Bułgarowie, jako sprzymierzeńcy zbuntowanych i Ali Beg, książę Karamanii. Okazało się też, że absolutyzm wojskowy turecki, podobnie jak inteligentny absolutyzm grecki, najwięcej mogą być zagrożone przez intrygi dworskie, ale podczas kiedy Grecy zniszczeni już byli takiemi intrygami, świeży organizm turecki przeciwnie opierał im się

---

[1]) Chalkokondylas, 25—46; por. Zinkeisen, Geschichte I., Murad I.

skutecznie. Jan V. musiał w rezultacie zawrzeć ugodę z synem rokoszaninem i wrócić mu dawne stanowisko, przeciwnie Murad I. pobił i kazał stracić Sandsziego; poczem przez zwycięstwo pod Konią r. 1386 zapewnił Turkom hegemonią stanowczą w Anatolii i zwrócił się przeciw słowiańskim sojusznikom rokoszanina. Większa część Bułgaryi zamienioną została po klęsce odniesionej w r. 1387 na sandżak turecki, Serbów zaś rozbito w słynnej bitwie na Kosowem Polu r. 1389, w której zginęli car Łazar i sułtan Murad. Następca Łazara, syn jego Stefan, złożył na polu bitwy hołd synowi sułtana Bajazetowi I pod twardymi nader warunkami, co ostatecznie zadecydowało o hegemonii tureckiej także na Bałkanie.

Po zhołdowaniu Serbii i podbiciu Bułgaryi dotarli Turcy do granic Węgier, więc tem samem do wschodnio-południowych kresów katolickiego Zachodu, odtąd też, t. j. od bitwy na Kosowem Polu „kwestya wschodnia“ zaczyna coraz częściej, ba nawet bardzo często pojawiać się — iż się tak wyrazimy — na stole dyplomatycznym zachodniej Europy, na którym zyskała sobie bardzo długie-prawo obywatelstwa, bo trwające aż po dzień dzisiejszy.

Bajazet I. usprawiedliwiał rzutkością i przedsiębiorczością swój przydomek „Ilderim“ (Piorun), to też rządy jego przyczyniły się znacznie do zaognienia „kwestyi wschodniej“, bo ludy bałkańskie znalazły się w strasznem położeniu wobec tyranii nowego władcy, a ludy zachodnie odczuwają po raz pierwszy grożące im bezpośrednio od „Wschodu“ niebezpieczeństwo.

Z Grekami nie potrzebowali się Turcy wcale liczyć i to tem mniej, że jakby dla ironii krytycznego położenia, wybuchła znów wojna dynastyczna między Manuelem II. a Janem VII., synem zmarłego Andronika IV., przyczem obaj cesarze Romeów prosili o pomoc sułtana i dobrowolnie korzyli się przed jego potęgą. Bajazet pomocy nie odmawiał i zajął przy tej sposobności drogą traktatu ostatnie małoazyatyckie miasto greckie Filadelfię. Fakt ten otworzył dopiero oczy cesarzom i był najlepszym pośrednikiem zgody, na mocy której Manuel utrzymał się w stolicy, a Jan — jako współrządca — osiadł w Tessalonice[1]). Bułgarowie i Serbowie nie marzyli na razie także o rokoszach, przeciwnie serbski Stefan Łazarowicz oddał

[1]) Chalkokondylas, 57—69. — Phrantzes, 49—50.

własną siostrę do haremu sułtana i wspierał go w najazdach na Bośnię i Wołoszczyznę. Wycieczki te skierowane były pośrednio przeciw Węgrom, bo zarówno Bośnia, jak i Wołoszczyzna stanowiły kraje lenne korony św. Szczepana. Z tego też powodu rozpoczęły się w r. 1392 wiekowe zapasy turecko-węgierskie, w których oba te ludy, wywodzące się ze wspólnego pnia pierwotnego, staczały skutkiem odmiennych swych losów dziejowych najzaciętsze wojny; — pierwsi pod sztandarem Islamizmu, drudzy jako kresowi obrońcy zachodniego chrześciaństwa. Król węgierski Zygmunt, jako członek potężnej dynastyi luksemburskiej i przypuszczalny następca brata swego Wacława na tronie rzymsko-niemieckim, nadawał osobistością swoją wojnom tym od początku ogólno-europejski charakter. Klęski jego nie pozostawały bez wrażenia i w Niemczech, ściągając na pomoc Węgrom roty rycerzy — awanturników, bitne, ale niekarne i chciwe łupów, w rzędzie których znajdujemy także osławionych moralnie hrabiów cyllejskich.

Z Niemiec przeniosła się myśl „obrony wiary“ przed Turkami nad Ren i do Francyi, gdzie rycerstwo żyło jeszcze krzyżowemi tradycyami Godfryda z Bouillonu z tym dodatkiem, że na miejsce dawnego zapału do wojny o wiarę rozwielmożniła się — podobnie jak w Niemczech — niekarna awanturniczość i nadzwyczajna nawet chęć szybkiego wzbogacenia się w obozie. Wprawdzie król Karol VI. kazał odprawić mszę żałobną za pobitych i poległych chrześcian na „Kosowem Polu“, a książęta krwi królewskiej marzyli już o odzyskaniu Jerozolimy [1]), to jednak był to zapał chwilowy, podobny „mutatis mutandis“ do zapału Kolumba, który w 100 lat później wyprawiał się do Ziemi świętej przez Indye, a towarzysze jego zadowalali się wyzyskiem czerwonoskórych autochtonów Ameryki, robili majątki i otaczali się przepychem, dwór zaś królewski obliczał finansowe korzyści odkryć rycerza-marzyciela.

Na rojenia o krucyacie odpowiadało rycerstwo potakująco, obliczając korzyści z wyprawy tureckiej, a i dwór nie uważał „kwestyi wschodniej“ wcale za nagłą.

Listy króla Zygmunta do dworu francuskiego, malujące w przesadnych nawet barwach srogość i potęgę Turków,

---

[1]) Chronique du Religieux de St. Denys, por. Bellaguet etc. XVI. c. 17 t. II. 390, patrz Raumer-Zinkeisen.

skłoniły regenta Francyi Filipa ks. Burgundyi do przyrzeczenia natychmiastowej pomocy, w której wzięli udział liczni awanturnicy pod dowództwem książąt krwi [1]). Dzielnością i osobistą odwagą celowali tu między innymi Jan, syn księcia burgundzkiego, Hr. d'Eu connetable Francyi i Jean le maingre zwany Bouçiquant, późniejszy marszałek francuski, który w czasie pielgrzymki do Ziemi Świętej. był w Konstantynopolu i poznał naocznie niebezpieczeństwa „Kwestyi wschodniej".

Zapał rycerstwa rokował świetne nadzieje w zaczepnej wyprawie króla Zygmunta do Bułgaryi; wkrótce jednak awanturnicy rozsprzęgli wszelką obozową karność i „wojsko krzyżowe" mimo waleczności Francuzów zostało rozbite w słynnej bitwie pod Nikopolis r. 1396. Na wieść o tem urządził monarcha francuski znów żałobne nabożeństwo, a król Zygmunt musiał zwalczać rokosz magnatów kroackich i uważał za szczęście, że Bajazet I. zniewolony był udać się do Azyi na wojnę karamańską.

V.

Klęska pod Nikopolis byla rodzajem zimnego tuszu na chwilowy zapał krzyżowy rycerstwa zachodniego wobec „kwestyi wschodniej" i zarazem wskazówką, że kwestyi tej nie można ani zbyt prędko ani w zbyt szablonowy sposób rozstrzygnąć. Dwór francuski przerażony stratą wielu znakomitych rycerzy rozpoczął z Turkami układy o wykupno jeńców, które cały rok przeciągnęły się, to też poseł grecki Teodor Paleolog musiał wracać z niczem z Paryża do domu, a to samo spotkało już po wykupnie jeńców r. 1399 posłów greckich i genueńskich. [2]) Poselstwa republik morskich wyprowadziły na teren „kwestyi wschodniej" — sprawę handlu lewantyjskiego, zagrożonego przez Turków, dążących do zdobycia genueńskich i weneckich posiadłości wschodnich. Głównie zagrożoną była w interesach swych potężna Wenecya, to też ona obok Węgier staje w rzędzie pierwszych kresowych obrońców Zachodu, ale nie powodowana jakiemiś wyższemi pobudkami, lecz tylko własnym interesem finansowym.

---

[1]) Patrz: Chroniques de Sir Jean Froissart.

[2]) Porów. j. w.

Długo wlokąca się wojna wenecko-węgierska o miasta dalmackie, niedopuszczająca wspólnej akcyi przeciw Turcyi, umożliwiła Bajazetowi I. szybkie zhołdowanie Karamanii i blokowanie Konstantynopola.

W stolicy Wschodu objawił się w tak krytycznej chwili prawdziwy zapał obronny, podniecany pobudkami religijnemi, [1]) a cesarz Manuel II. zdawszy rządy miasta na współrządcę Jana VII., udał sie za przykładem przodków osobiście na Zachód z prośbami o szybki ratunek. I minęło lat cztery blisko, w ciągu których przebywał cesarz grecki na różnych dworach książąt zachodnich. Podejmowano go wszędzie szczególnie we Francyi i Anglii serdecznie, z honorami nawet, ale o pomocy czynnej przeciw Turkom — nikt nie myślał. Zniechęcony monarcha wracał do domu, wioząc z całej swej pódróży tylko wiele cennych podarunków, najcenniejszą jednak była dlań wieść o rozbiciu potęgi tureckiej, przez mongolskiego światobórcę Tamerlana, w strasznej bitwie ludów 20. lipca 1402 r pod Angorą. Sułtan Bajazet zmarł o rok później w niewoli i chociaż Tamerlan zostawił państwo tureckie jego synom, to jednak wojna domowa między nimi, napawała otuchą ludy bałkańskie, że potęga Osmanów zachwianą została w swych podstawach. Pierwsze ślady rozstroju na dworze sułtanów objawiły się już za rządów Bajazeta, który przy swej dzielności był typem tyrańskich władców wschodnich, pogrążonych w rozpuście haremowej i spuszczających się chętnie na swych dworaków. Przy wstąpieniu na tron, kazał zamordować brata swego Jakóba, co odtąd stało się zasadą wewnętrznej polityki sułtanów; w haremie wielki wpływ wywierała jego serbska odaliska Marya, a rządy spoczywały w rękach wielkiego wezyra Alego Paszy, który we własnym interesie schlebiał chuciom sułtana. Starsi synowie Bajazeta — Sulejman, Iza i Muza, odziedziczyli jego zamiłowanie w przepychu, rozpuście i względnej bezczynności. Na dworze Sulejmana w Europie wybuchł w r. 1410 rokosz Janiczarów, który pozbawił go życia i tronu na korzyść Muzy. Iza błąkał się w Azyi, młodszy brat jego Mustafa znikł z widowni, a najmłodszy Mahomet I. musiał zwalczać emirów Karamanii i łączył się przeciw starszym braciom z Grekami. Cesarz Manuel II. odzyskał od Mahometa część posiadłości

---

[1]) Kananus j. w.

greckich i zbudował mur obronny na Isthmusie, niemniej jednak podniosła się z upadku Turcya po zwycięstwie Mahometa nad Muzą w r. 1413 na równinach Czamurli w Bułgaryi, które zapewniło najmłodszemu Bajazetowiczowi samorząd w państwie.

Żył jeszcze w Konstantynopolu Turek, mieniący się być Mustafą, bratem sułtana, ale dwór grecki trzymał go w honorowem więzieniu jako zakładnika pokoju z Mahometem, który ze swej strony także nie marzył o nowych zaborach. Od Słowian i „Łacinników“ bałkańskich, przyjął sułtan hołd i tem się zadowalniał; organizował w pokoju państwo na wewnątrz i tylko z Wenecyą zmuszony był prowadzić ciężką wojnę.

Wenecya zawiedziona w swych nadziejach uzyskania pomocy we Francyi i zajęta rozszerzaniem posiadłości własnych we Włoszech, nie miała możności ani chęci zrywania pokoju z Turkami i zawarłszy układ z sułtanem Sulejmanem — usiłowała tej samej polityki trzymać się też wobec Mahometa. Była ona wówczas w pełni rozkwitu, niezachwianego jeszcze odkryciami XV. wieku. Znaczna część potęgi domowej „pani morza“ — leżała na wschodzie, gdzie należały do niej porty dalmatyńskie, wybrzeża Poloponezu zajęte w czasie zakładania cesarstwa łacińskiego, tudzież wyspy greckiego Archipelagu — jużto bezpośrednio, jużto jako zamożne księstwa lenne, jak: Paros, Naksos i inne; nawet wielka i bogata Tessalonika dostała się Wenecyanom drogą kupna za 50.000 dukatów od despoty Andronika Paleologa, młodszego syna cesarskiego.[1]) Turków niemile dotykała taka potęga, jedyna na Wschodzie, z którą się liczyć musieli; niepokoiła ich też okoliczność, że pod opieką namiestników weneckich chronili się chrześcianie z ziem tureckich, dlatego Mahomet I. życzył sobie wojny i odrzucił rokowania o dalszy pokój. Dwukrotny pogrom floty tureckiej pod Kalipollis r. 1416 zmusił wprawdzie sułtana do odnowienia pokoju w r. 1417, ale nikt się nie łudził, ażeby pokój ten mógł być trwałym. Mahomet I. nie miał czasu rozpoczynać na nowo zapasów wojennych, bo zaskoczyły go dość niepokojące objawy w samejże Turcyi, gdzie fantasta Mehmud Badreddin, z pomocą islamity Mustafy, zislamizowanego żyda Torlaka i mnichów greckich w Anatolii — zorganizował sektę, która całą „kwestyę oryentalną“ chciała rozstrzygnąć pokojowo przez pogo-

---

[1]) Dukas Chron... k 29 str. 197.

dzenie trzech monotheistycznych wyznań: islamu, mozaizmu i chrześciaństwa. Sekta ta zaczęła przybierać grożne rozmiary i dopiero oręż Mahometa I. wkrótce przed jego śmiercią r. 1421 rozprószył sekciarzy. [1])

Murad II., syn i następca Mahometa, jeden z najgenialniejszych władców tureckich, musiał u wstępu do władzy walczyć o nią z antisułtanem Mustafą uwolnionym i popieranym przez dwór grecki. Przelotne powodzenie Mustafy wzbudziło w Konstantynopolu daleko idące nadzieje zhołdowania obu sułtanów. Dążył do tego współcesarz JanVIII, syn Manuela, mimo odradzań przezornego ojca. Nierozsądek swój poznał on wkrótce bo Murad pobiwszy i straciwszy r. 1422 Mustafę, oblęgł Konstantynopol i tylko wzgląd na nową wojnę wenecką, skłonił go do zawarcia pokoju z Grekami, na mocy którego Paleolegowie zostali hołdownikami Turcyi, z obowiązkiem płacenia 300.000 dukatów rocznego haraczu — podobnie jak za czasów Bajazeta Ilderima. [2]) Mimo niepowodzenia, nie stracił cesarz Jan nadziei ocalenia resztek państwa i marzył nawet o wygnaniu Turków z Europy, chociaż ogół Greków zrezygnował już był dawno z podobnych wojen. Cień potężnej niegdyś monarchii Romeów, trzymał się faktycznie tylko skutkiem dobrej woli sułtanów i niewiele mógł nawet dyplomatycznie zaważyć w „kwestyi wschodniej“, co widząc Jan VIII. rzucił się zupełnie w objęcia Zachodu. Miejsce dawnej rywalizacyi handlowej grecko-weneckiej, zajęły ścisłe związki przeciw wspólnemu wrogowi; kronikarz Chalkokondylas ma też ciągle zwróconą uwągę na sprawy weneckie i z ubolewaniem wspomina o wojnach signorii z Genuą, Medyolanem i Aragonią, które nie pozwalały republice zwrócić całej uwagi na sprawy wschodnie. [3]) Signoria — mimo ubolewań greckich — nie życzyła sobie kosztownej wojny tureckiej, ale sułtan poinformowany dobrze o włoskich kłopotach republiki, rozpoczął sam kroki nieprzyjacielskie, podając za powód wojny, związki admirałów weneckich z Mustafą. Poseł signorii Giorgio, został uwięziony w Adryanopolu, poczem admirał Loredano zajął obronne stanowisko. Oprócz platonicznych sympatyi greckich, nie miała

1) Por. Zinkeisen Gesch. I. — Mohamed I.

2) j. w. 500—534 por. et. Chalkokondylas 219 i nast; Kananus.

3) Chalkokondylas 259—281.

signoria sprzymierzeńców nawet w Węgrzech, bo król, obecnie także cesarz rzymsko-niemiecki Zygmunt, był sam wrogiem republiki w Dalmacyi; swoją drogą nie ustawała graniczna wojna węgiersko-turecka, w której zapędzali się baszowie aż do Niemiec, skąd ich jednak wyparli r. 1428 książęta austryaccy Albrecht i Ernest, pierwsi Habsburgowie pojawiający się na widowni „kwestyi oryentalnej“, w której potomkowie ich zajmowali ważne, często decydujące stanowisko [1]. Na rozległej linii bojowej węgiersko-wenecko-tureckiej, znalazł się także jako sprzymierzeniec Węgier — Ibrahim, emir Karamanii, ale oczy wszystkich bezpośrednio i pośrednio zaangażowanych w „kwestyi wschodniej“, były zwrócone na losy weneckiej Tessaloniki, oblęganej przez samego sułtana Murada, mimo przedstawień greckich, że miasto to jest tylko zastawną posiadłością Rzeczypospolitej. Upadek tego miasta w r. 1430 był tak ważnym, że doczekał się własnego, współczesnego greckiego sprawozdawcy, [2]) zadecydował o podbiciu znacznej części zbuntowanej Serbii r. 1438 i zmusił Albrechta II., Habsburga i spadkobiercę wszystkich ziem zmarłego cesarza Zygmunta, do osobistego jawienia się na widowni wojny. W czasie dalszej walki, prowadzonej ze zmiennem szczęściem, udał się cesarz grecki mimo pokoju z Turkami r. 1439 po pomoc do Włoch. Trafił na chwilę, w której papież Eugeniusz IV. walczył o prerogatywy stolicy apostolskiej z soborem bazylejskim i chciał jakimś doniosłym czynem pobić moralnie przeciwników. W takiem położeniu miłą mu była wizyta cesarza „Wschodu“ i propozycya jego wojny krzyżowej z Turkami, za cenę unii kościoła greckiego z Rzymem. Sprawa ta popierana przez znakomitych Greków, Bessariona i Gemista Plethona, doprowadzoną została w zasadzie do skutku — w tyle słynnej „unii florenckiej;“ w praktyce jednak nie chciał lud konstantynopolitański słyszeć o zgodzie z papieżem i wygnał uniackiego patryarchę Grzegorza z miasta, papież atoli sam rozgłosił wschodnie tryumfy wobec soboru bazylejskiego i w dalszej konsekwencyi zaczął się krzątać koło zwołania krucyaty, do której się zobowiązał [3]).

[1]) Ziukeisen Gesch. I. 524 – 50.

[2]) Anagnostus por. j. w.

[3]) Niebuhr: corpus etc. j. w. Historia politica Constantinopoleos a 1391 usque ad 1578 annum Chr. p. 1—10.

Na Zachodzie rozumiano wogóle, że Krzyżowcy winni się zbierać pod sztandarami króla Węgier, dlatego papież i inni świeccy książęta chrześciańscy zaniepokojeni zostali wieścią o śmierci Albrechta II., który zostawił tylko córki i wdowę Elżbietę w brzemiennym stanie. Magnaci węgierscy nie mieli ani możności, ani chęci oczekiwania przyszłej latorośli królewskiej i zaczęli się oglądać za królem dorosłym, który mógłby ponadto czynnie pomódz Węgrom. Monarcha taki znalazł się w osobie Władysława III., króla polskiego, co zarazem na teren spraw wschodnich wprowadziło Polskę wraz z jej ówczesnym daleko idącym programem społeczno-politycznym.

VI.

Dzięki najnowszym krytycznym studyom nad historyą polską, wiemy już dzisiaj, że możnowładztwo małopolskie wytworzyło w chwili swej najświetniejszej roli dziejowej, nowy — świadomy dróg i celów — program społeczno-polityczny, sprzeciwiający się zasadniczo upadającemu programowi średniowiecza tj. rzymsko-niemieckiemu cesaryzmowi [1]). — Unia Litwy z Polską, nie była uważaną ani w Krakowie ani w Wilnie za wypadek wyjątkowy, przeciwnie myślano o tem, ażeby ją szerzyć, by myśl polityczna w niej zawarta, stała się wzorem i praejudykatem dla państw katolickich. Program ten międzynarodowy niejako, był wynikiem wzrostu władctw terytoryalnych, które nie mogły już być podporządkowane ani cesaryzmowi ani papieżowi, ale były jeszcze w stanie poddać się pod jakiś lżejszy dla ich samodzielności związek. — Polska myśl „unii“ — staje godnie w rzędzie ogólnych haseł epoki odrodzenia: „równowagi europejskiej“ i „reformy kościoła od stóp do głowy“. Wszechwładny doradca króla Władysława III. kardynał Zbigniew Oleśnicki — neutralny w sporze papieża z soborem bazylejskim, z drugiej zaś strony wierny zwolennik „unii“, był reprezentantem ówczesnego politycznego stanowiska Polski, nadając mu ponadto przez swą godność kościelną, charakter katolicki. Rozwiązanie „kwestyi wschodniej“ przez wygnanie Turków z Europy za pomocą „unii“ — ludów słowiańskich i Węgier, stało się naturalnym wypływem polityki kar-

[1]) Por. Dr. Lewicki: Powstanie Świdrygiełły.

dynała i całego polskiego możnowładctwa, które w świeckiej swej połowie dążyło nawet do zuniowania czeskich Husytów. Powołanie króla polskiego na tron węgierski — to ważny właśnie krok w zrealizowaniu daleko idących planów Polski; jakoż Władysław III. przyjął ofiarowaną mu koronę mimo, że nowonarodzony syn Elżbiety — Władysław Pogrobowiec, miał do Węgier prawa dynastyczne, bronione przez matkę, a uznane przez Austryę, Czechy i styryjskiego Habsburga Fryderyka III., nowo-obranego cesarza rzymsko-niemieckiego. Myśl „unii“ tak już była silną, że król Bośnii Twartko i serbski Jerzy Brankowacz złożyli hołd Władysławowi III. jako pobratymcowi, a bohaterski magnat wołoski Jan Hunyady wszedł w grono możnowładców węgierskich, rozumiejąc zarówno jak Oleśnicki, że tylko na olbrzymie rozmiary zakreślona unia ludów katolickich i wogóle chrześciańskich, może obronić Europę przed nawałą turecką. [1])

„Unia“ zorganizowana pod królem Władysławem ułatwiła zaraz r. 1440 obronę Belgradu przed sułtanem Muradem i umożliwiła zebranie znaczniejszych sił zbrojnych, które pod dowództwem Hunyadego rozbiły dwukrotnie wojska baszów tureckich w Siedmiogrodzie r. 1441 pod St. Emmerich i r. 1442 pod Vasap.

Powodzenia te zjednały dla „unii“ hołd książąt wołoskich, powszechne uznanie króla Władysława na Węgrzech po śmierci królowej Elżbiety, wreszcie papieża Eugeniusza IV., który wysłał do Budy kardynała Juliana Caesariniego z propozycyą wspólnej krzyżowej wojny z Turkami, obiecując pomoc moralną i pieniężną, tudzież sojusz z Grekami. Ruszyli się także Albańczycy, którzy nie mogli znieść rządu tureckiego, rozkładającego ich rodowy jeszcze, archaiczny kommunizm. Na czele ich stanął Arianites i przygotował teren dla sławy następcy swego Jerzego Kastrioty, zislamizowanego wychowanka tureckiego pod nazwiskiem Skanderbega, również zwolennika „unii“ — wobec której umilkły i spory węgiersko-weneckie w Dalmacyi, a Chalkokondylas powitał w swej kronice z entuzyazmem zwycięztwa tyle znienawidzonych „Łacinników“ — nad wspólnym wrogiem chrześciaństwa. [2])

---

[1]) Por. Zinkeisen, Gesch. I. 587—606

[2]) Chalkokondylas 281—328.

Świetny tryumf święcił polski program „unii“ w zwycięztwach króla Władysława i Hunyadego r. 1443 w Bułgaryi i Serbii. Murad II. zaangażowany wojną karamańską musiał rad nierad uznać się za pokonanego i ofiarował Władysławowi III. pokój korzystny, który został obustronnie w czerwcu roku 1444 podpisany i solennie zaprzysiężony w Szegedynie. Sułtan zadowolony, że odzyskał Bułgaryę, zniewolony był jednak do zrzeczenia się zwierzchnictwa nad Serbią i Wołoszczyzną. Ustały też, co niemniej było ważnem, coroczne najazdy graniczne na Węgry i Niemcy. Pokój szegedyński był odwetem za klęskę pod Nikopolis i zarazem dowodem dla Europy, że „kwestyę wschodnią“ prędzej może i korzystniej rozstrzygnąć polityczny program „unii“ — niżeli cesaryzm, reprezentowany ongi pod Nikopolis przez dom luksemburski, obecnie zaś przez niedołężnego Fryderyka III. Stolica apostolska chciała wyzyskać budzący się entuzyazm krzyżowy i dlatego kardynał Julian nakłaniał na sejmie w Budzie do dalszej wojny, zwalniając króla imieniem papieża od przysięgi pokoju, złożonej w Szegedynie. Obiecywał czynną pomoc Eugeniusza IV., Wenecyi i Greków, ręczył za współudział innych książąt katolickich: równocześnie jednak odezwał się głos ostrzegający z Polski, wzywającej króla do Krakowa i wskazującej przez posłów możnowładczych na intrygi cesarza Fryderyka, opiekuna Władysława Pogrobowca[1]).

Intrygi te miały szersze znaczenie, bo oto w obliczu „kwestyi wschodniej“, prowadziły cichą walkę w Europie dwa programy społeczno-polityczne: znany nam już program „unii“— i cezaryzm średniowieczny. Do zerwania pokoju szegedyńskiego przyczyniła się wiele wieść o abdykacyi Murada II. na korzyść syna Mahometa II., człowieka młodego i nie cieszącego się sympatyą Janiczarów.

Korzystając z tego faktu, wpadli znów król z Hunyadym do Bułgaryi we wrześniu r. 1444. Murad II. dowiedziawszy się o zerwaniu pokoju, ujął na nowo ster rządów i przeprawił się do Europy w obliczu przerażonych Greków i słabej floty papieskiej.

---

[1]) Zinkeisen Geschishte etc. I. 606—629 por Callimachus. De rebus Vladislao Polonorum et Hungarorum rege gestis. — Katona: Hist. critica reg. Hung. 318—24. — Reynald, annales eccl. a. a. O. 4311.

Prowadził on ze sobą stutysięczne wojsko [1]), podczas gdy w obozie Władysława III. znalazły się tylko nieliczne posiłki wołoskie i serbskie. Krwawa klęska i śmierć króla Władysława 10. listopada 1444 pod Warną, należy do najważniejszych wypadków na widowni „kwestyi wschodniej“ w jej zawiązku. Klęska ta nietylko zniszczyła owoce pokoju szegedyńskiego, ale ponadto zadała pośrednio cios polityce Oleśnickiego w Polsce i całemu programowi „unii“, nie mniej zaś podkopała powagę stolicy apostolskiej, którą — osobliwie kardynała Juliana — pomawiano ogólnie o sprowadzenie kary boskiej na króla, podmówionego do złamania przysięgi pokoju z Turkami [2])

Murad II. tryumfował i pewny losu swego państwa, oddał znów rządy synowi, ale rokosz Janiczarów zmusił go do ponownego powrotu na tron, z wysokości którego rządził obecnie bez przeszkody na wielkiej przestrzeni od Eufratu po Dunaj; jedyny Skanderbeg opierał mu się skutecznie w górach Albanii. Magnaci węgierscy rzucili się w objęcia cezaryzmu przez uznanie królem Władysława Pogrobowca, dalecy jednak byli od konsekwentnego postępowania na tej drodze i nie chcieli regencyi cesarza, tylko oddali ją Hunyademu. Na prośbę ostatniego ogłosił papież r. 1445 bullę, nadającą odpust zupełny „krzyżowcom“ udającym się do Węgier, ale bulla ta była w ówczesnem położeniu więcej niż kiedykolwiek bezskuteczną [3]). Ukorzyła się również przed sułtanem i Wenecya, zawierając pokój, w którym zostawiła Tessalonikę w rękach tureckich, sama zaś otrzymała tylko prawo utrzymywania w Adryanopolu swego „baillo“ t. j. urzędnika sprawującego imieniem signorii rządy zwierzchnicze nad wszystkiemi posiadłościami i poddanymi republiki na Wschodzie [4]).

Pokój ten stał się na przyszłość podstawą dalszych stosunków turecko-weneckich. Wojenne zapędy ucichły nawet w Rzymie, bo papież Mikołaj V., następca Eugeniusza IV., nie wierzył już w możność wypędzenia Turków z Europy i wolał raczej zajmować się naukami, aniżeli „kwestyą wschodnią“.

---

[1]) Chalkokondylas 328—79.

[2]) Callimachus j. w. 517.

[3]) Katona 445 i nast.

[4]) Raumer, Hist. Taschenbuch: Zinkeisen, die orientalische Frage in ihrer Kindheit, 538.

Radził on Hunyademu zaprzestać wojny [1]), ale w odpowiedzi otrzymał list, w którym regent Węgier rozwijał przed głową kościoła niebezpieczeństwa grożące od Turków [2]), wkrótce zaś później r. 1450 widział się papież przecież moralnie zmuszonym do ogłoszenia nowej krucyaty [3]), ażeby powetować klęskę Węgrów na „Kosowem polu“ z 17. października r. 1448 [4]). Nieprzyjazne stanowisko cesarza Fryderyka zmusiło jednak Hunyadego, wbrew przekonaniu — do zaprzestania wojny właśnie w czasie, kiedy wieść o śmierci Murada II. r. 1451 rozbudziła nieco na Wschodzie i Zachodzie umysły, zostające ciągle pod deprymującym wpływem pogromu warneńskiego.

Osobistość młodego sułtana Mahometa II. była w ogóle dość lekceważoną z powodu jego niefortunnych rządów za życia ojca. Wiedział o tem Mahomet i dlatego postępował z początku nader oględnie. Urzędników ojca pozostawił na dawnych stanowiskach, odnowił układy pokojowe z Konstantynem Dragazesem, cesarzem greckim i z królem Serbii, przyjął nawet dobrotliwie drobnych władców wyspiarskich, co wszystko razem rozbudziło lepsze nadzieje wśród interesowanych w „kwestyi wschodniej“ [5]).

Znany „przyjaciel Greków“, a raczej ich cywilizacyi, Franciszek Filelf, wzywał listownie do krucyaty króla francuskiego Karola VII.. Pisał on, „że Turcya osłabiona może blisko 60.000 wojska wystawić, ale nie więcej, gdy przeciwnie cały świat chrześciański pójdzie za głosem krzyża, ażeby Saracenów wypędzić z Europy, nawet z Małej Azyi, bo Mahomet II. jest niedołężnym chłopcem“ [6]). Cesarz Konstantyn zaraz w lutym roku 1451 zwrócił się z prośbą o pomoc do Rzymu, obiecując odnowienie unii florenckiej, mimo ostrzeżeń kronikarza protovestiariusa Phrantzesa, przed zgodą z „Łacinnikami“, która zawsze „tylko niesnaski w łonie Greków wywołuje“. Mahometa II. nie radzi Phrantzes również drażnić, „jest on bowiem lisem i lwem w jednej osobie, więcej go się więc obawiać należy

---

[1]) Schwandtner, Scriptores rerum Hungar. II. 49. 51.

[2]) J. w. 52.

[3]) Reynald 548.

[4]) Schwandtner — 39 Chalkokondylas 328—379 — Seaeddin, trad. de Gallaud manuscr. II. 141—3.

[5]) Zinkeisen Gesch. I. 799—805.

[6]) Franc. Phil. epist. t. VIII. fol. Paris. 1513.

niż ojca“ [1]). Papież nie wychodził z roli neutralnej i wolał ochraniać papizm przed cieniem cesarstwa zachodniego w czasie koronacyi rzymskiej Fryderyka III. w r. 1452. Napróżno przedstawiał doradca cesarski, bisk. ze Sienny, Eneasz Sylwius, wobec kardynałów — niebezpieczeństwa „kwestyi wschodniej“, nadaremno wskazywał na rozluźnienie w łonie chrześciaństwa [2]); misya kardynała Izydora do Konstantynopola w celach unii kościelnej wzburzyła tylko ludność do tego stopnia, żo „wielki książę“ Łukasz Notaras oświadczył się raczej za Turkami aniżeli za „Łacinnikami“ [3]). Kiedy cesarz Konstantyn odnowił mimo tego unię, wówczas papież zebrał małą flotę wojenną, która jednak po to tylko podpłynęła pod Konstantynopol, ażeby się dowiedzieć i rozszerzyć na Zachodzie smutną wieść o zdobyciu stolicy Wschodu przez Turków 29. maja 1453 r. Zajęcie Konstantynopola przez Turków było konieczną konsekwencyą bezradności względnej, jaka po bitwie pod Warną zapanowała wśród bezpośrednich i pośrednich nieprzyjaciół Osmanów. — Nadzieje pokładane w rzekomej nieudolności Mahometa II. szybko się rozchwiały, bo „lis i lew“ — jak go słusznie nazywał Phrantzes, pokazał niebawem swe lwie pazury. W rozwoju „kwestyi wschodniej“, stanowi naturalnie upadek stolicy greckiej moment epokowej doniosłości, wywołał on bowiem zarówno na Wschodzie jak i na Zachodzie szereg zmian i komplikacyi społeczno-politycznych, które na dalszy rozwój omawianej „kwestyi“ — decydująco wpłynęły.

VII.

Na Wschodzie — zdybycie Konstantynopola uważano za fakt, który w miejsce Greków — wprowadził islamickich Turków na czoło, że tak powiemy, całego społeczno-politycznego rozwoju ludów bałkańskich i małoazyatyckich. Nowe swoje stanowisko zrozumiał dobrze Mahomet II., dlatego po chwilowem zniszczeniu stolicy Romeów, szybko się zajął jej restytucyą i organizacyą tych spraw, które pozostawił mu w spadku bizantynizm. Z miast trackich i małoazyatyckich ściągnął suł-

---

[1]) Phrantzes 92—122.
[2]) Raumer, Orat. Turcicae 1596, II, 1—9.
[3]) Dukas 252—256.

tan drogą „ukazu“, ludność turecką i grecką do zdobytej siedziby, zapewniając kolonistom przymusowym wolność indywidualną i wyznaniową. Z kolei rzeczy, został na nowo zaludniony Konstantynopol rezydencyą sułtanów — a wspaniały kościół sofijski głównym tureckim meczetem; Grecy osiedlili się przeważnie w dzielnicy zwanej „Fanarem“ — gdzie trudnili się wyłącznie niemal kupiectwem. Ażeby ich pozyskać i od związku z Zachodem odciągnąć, zajął się Mahomet II. restauracyą schizmy. Zwołany przezeń synod duchowny grecki, obrał patryarchą Grzegorza Gennadiosa, zaciętego przeciwnika „Łaciników“, który został inwestowany przez sułtana, otrzymał pałac i kościół w „Fanarze“ wraz ze zwierzchnictem nad całym klerem greckim w Azyi i Europie, nawet w Serbii i Bułgaryi, gdzie odrębne patryarchaty zostały zniesione. Nowego patryarchę uznali bez oporu ostatni Paleologowie, rządzący jako lennicy Turcyi w Peloponezie i inni wyspiarscy książęta greccy [1]). Kiedy po 5 latach rządów kościelnych usunął się Gennadios do monasteru, wybrał synod następcą jego Joazafa Kuzasa, za którego rozpoczęły się intrygi kupieckiej szlachty greckiej, wydzierającej sobie z rąk do rąk godność patryarchalną. Intrygi te nie pozwoliły patryarchom zorganizować potęgi politycznej przeciw Turkom, toteż „Nowo-Grecy“ przy całej nienawiści i pogardzie dla swych władców, zeszli stopniowo tylko do roli grupy społeczno-wyznaniowej, która wobec rządu tureckiego zajmowała w części podobne stanowisko jak żydzi. Mnich trapezuncki Simeon, kupił sobie u dworu godność patryarchy za 1000 dukatów; następcy jego wyśrubowali drogą dobrowolnej licytacyi sumę tę do 2000 dukatów i wyżej, a rząd zamieniając nadużycie to na prawo, kazał sobie odtąd płacić sumy podobne stale przy zmianie patryarchy, że zaś zmiany te były zwykle szybkie, więc też finanse „Fanaru“ szły coraz w większej ilości na użytek haremu sułtanów; co więcej, odaliski zaczęły wpływać na sprawy kościelne greckie [2]). Powodowani schizmatyckim fanatyzmem, przeszkadzali patryarchowie Joannitom z Rodos i Wenecyanom w wykonywaniu jurysdykcyi

---

[1]) Hist. polit. Konstan. j. w. 23—39, także u Niebura. Historia Patriarchice Constan. a 1454 usque ad 1578 annum Chr. str. 78 i nast.

[2]) J. w. 39—52 i Hist. patr. 95 i nast.

kościelnej nad ich greckimi poddanymi, co umieli Turcy wyzyskiwać na korzyść własną; „łacinnicy“ zaś, nawet papieże, nie dali się swoją drogą wcale odstraszyć od dalszego mieszania się w wewnętrzne sprawy kościoła wschodniego [1]. Najdzielniejsi i najpotężniejsi Grecy, zrażeni do „Fanaru“, przechodzili na Islam i oddawali nowo przybranemu społeczeństwu, nowej ojczyźnie, znaczne usługi na rozmaitych wysokich urzędach; lud żył w nędzy na wyniszczonych rolach i płacił w pokorze podatki, manifestując swe niezadowolenie jedynie wiernością schizmie i podupadłemu patryarchatowi [2].

Kronikarze greccy opisują po upadku konstantynopola przeważnie tylko dzieje Paleologów peloponeskich, które skończyły się zdobyciem Peloponezu przez Turków, poczem Dymitr Paleolog osiadł w monasterze, a Tomasz z familią uciekł do Włoch. Syn jepo Andrzej przelał swe prawa dynastyczne na królów hiszpańskich, a siostra tegoż Zoë wyszła za Iwana III., W. ks. Moskwy, który stał się przezto politycznym reprezentantem schizmy ruskiej [3]. Na tych wypadkach, tudzież na upadku trapezunckiego cesarstwa Komnenów skończyła się rola polityczna Greków w obrębie granic Turcyi i zlała się zupełnie z „Fanarem“ [4]. Ten ostatni przysłużył się Turcyi niemało także przez hellenizowanie Słowian bałkańskich, którzy nie mieli nawet wyznaniowej instytucyi, o którą mogliby oprzeć swe dążności polityczne. Serbia stała się r. 1459 prowincyą turecką, a w sześć lat później zdobył Mahomet II. również i Bośnię [5]) zawichrzoną sporami wyznaniowymi; jedni Albańczycy z pomocą papieży, Wenecyi i Węgier, opierali się szczęśliwie aż do śmierci Skanderbega, ale razem z jego śmiercią r. 1467 skończyła się także ich rola polityczna. Albania została zdobytą przez Turków w wojnie z Wenecyą, po czem oprócz

---

[1]) Por. j. w. tudzież Miklosicz et Müller, Acta patr. Const. II. 86, V. 195, VI. 222 i i.

[2]) Por. Ranke: Die Osmanen und die spanische Monarchie 15—21.

[3]) Por. Dr. Wurm: Die orientalische Frage in ihrer geschichtlichen Entwickelung Seite 893 (Gegenwart XI. Bd. Leipzig, Brockhaus 1855).

[4]) Phrantzes 379 i nast. — Chalkokondylas księgi IX. i X.

[5]) Ranke: Serbien und Türkei j. w. Zinkeisen: Geschichte II. 146—64.

posiadłości „signorii“ — nie było już na półwyspie bałkańskim żadnych krajów, któreby politycznie nie podlegały bezpośrednio sułtanom, a wyznaniowo i moralnie służalczemu i podupadłemu do reszty „Fanarowi“. Tak ułożyła się w okresie, o którym mówimy — „kwestya oryentalna“ na grecko-słowiańskim „Wschodzie“, nie o wiele zaś pomyślniej przedstawiała się ona na katolickim „Zachodzie“.

Europa zachodnia wyrwaną rostała ze swej względnej obojętności wobec Turków wieścią o upadku Konstantynopola. Doża wenecki Francesco Foscari chciał natychmiast wydać sułtanowi wojnę w „obronie wiary“, ale większość signorii, względniejsza na obronę własnej kieszeni, oparła się zapędom doży i odnowiła 18 kwietnia r. 1454 istniejący pokój, zawarowawszy sobie tylko większe przywileje dla swego „baillo“, który przesiedlił się za sułtanem do Kostantynopola [1]). Papież Mikołaj V. ograniczył się na wysłaniu uczonych na Wschód, którzy przynieśli mu cenne rękopisy greckie do zbiorów watykańskich, natomiast cesarz Fryderyk III. biadał nad upadkiem starożytnego państwa Romeów i chociaż sam zachowywał się zresztą biernie, to jednak popierał usiłowania Eneasza Sylwiusa, dążące do wzbudzenia silnego ruchu krzyżowego — antitureckiego. List Eneasza do papieża, wzywa ostatniego do szybkiego ogłoszenia ogólnej krucyaty, dopóki nie ostygnie zapał wywołany upadkiem Konstantynopola [2]). Mikołaj V. czuł się moralnie zobowiązanym do usłuchania takiego wezwania i wydał bullę, w której kazał się zbroić wszystkim wiernym przeciw „nieprzyjaciołom wiary“, a pozawieszać własne spory [3]). Z bulą tą w ręku stanął Eneasz Sylvius z początkiem r. 1354 jako zastępca cesarza na sejmie „rzeszy“ w Regensburgu, na którym świetna jego mowa skłoniła zebranych książąt do uchwalenia krucyaty [4]); ale kiedy na najbliższym sejmie we Frankfurcie zaczęto mówić o środkach potrzebnych na tę wyprawę, wówczas cała sprawa zeszła na grunt teoretyczny, bez rezultatów realnych [5]). Mimo takich niepowodzeń — myśl krucyaty prze-

---

[1]) Zinkeisen: j. w. II. 16—66.
[2]) Aeneas Sylvius — epistolae 716.
[3]) Reynald IX. 616.
[4]) Aen. Sylvius — epistol. 656.
[5]) Zinkeisen: Geschichte II. j. w.

ważyła w sferach kościelnych nad skeptyczną polityką Mikołaja V., to też po jego śmierci r. 1455 obrano papieżem Kaliksta VIII., który w „kwestyi oryentalnej“ podzielał zapatrywania i nadzieje Eneasza Sylviusa.

Delegat Kuryi, minoryta Jan Capistrano, znakomity kaznodzieja i człowiek osobiście dzielny, fanatyk, nienawidzący zarówno Turków, jak Żydów i Husytów, podróżował po Niemczech, Węgrzech, Serbii i Wołoszczyznie, a popierany przytem przez Eneasza Sylwiusa—zebrał około 70.000 Krzyżowców, źle uzbrojonych wprawdzie i zdezorganizowanyeh, ale przyjętych zapałem swego mistrza i dowódcy. Papież kazał zbierać t. zw. „podatek turecki“ od kleru w całej Europie i dążył do wzmocnienia Capistrana wojskiem regularnym, jednakże nowy sejm „rzeszy“ we „Wiener Neustadt“ znów nic nie zrobił, król zaś francuski Karol VII. nie pozwolił nawet na wybieranie w swem państwie „tureckiego podatku“ [1]). Z Capistranem złączyły się tylko wojska Hunyadego i obaj dowódcy ruszyli na odsiecz Belgradowi, oblęganemu przez samego sułtana Mahometa. Słynna odsiecz Belgradu i rozbicie Turków, r. 1456 wzbudziły wielki entuzyam w obozie krzyżowym, tak że Capistran i Hunyady w listach do Rzymu wyrazili nadzieję zupełnego wygnania „niewiernych“ z Europy, byleby tylko inni książęta zachodni na pomoc im pospieszyli [2]). Nadzieje te przyjemne dla Kaliksta III. prysły wkrótce po śmierci Hunyadego 11. sierpnia i Capistrana 22. października r. 1456. Rolę zmarłych objąć miał pełnoletni już król Władysław Pogrobowiec, do którego kuzyna, cesarza Fryderyka — odnosił się papież listownie r. 1457 z wezwaniem do udziału we wojnie [3]). Plan powyższy, popierany przez Eneasza Sylviusa, rozchwiał się jednak, głównie z tego powodu, że król Władysław uwikłał się sam w wojnę z cesarzem, skutkiem rad swego moralnie podupadłego zausznika Ulryka hr. Cylli.

Ulryk dążąc do stanowiska Hunyadego, które miało spaść na synów nieboszczyka: Władysława i Macieja — rozpoczął intrygi przeciw nim i zginął w Belgradzie, zamordowany przez Wladysława Hunyadego. Eneasz Sylvius w liście do króla aragońskiego Alfonsa, powitał ten mord radośnie, nazywając

---

[1]) Zinkeisen: Gesch. j. w. — Reynald — lata 1455 i 1456.
[2]) Katona VI. — 1102—1107.
[3]) Aen. Sylvius: epist. 338, 339 i inne.

Ulryka takim samym wrogiem chrześciaństwa na wewnątrz, jakim sułtan był na zewnątrz[1]). Król kazał mimo tego stracić młodego Hunyadego w r. 1457, a brata jego uwięził, co wywołało oburzenie powszechne na Węgrzech, tak że po śmierci Pogrobowca 23. listopada t. r. zerwali zarówno Węgrzy jak i Czesi z tradycyami dynastycznemi, rozbili także własną unię personalną i względny sojusz z cesarstwem, obierając dwóch królów rodaków: Macieja Hunyadego Korwina w Budzie i Jerzego z Podjebradu w Pradze.

Ccsarz Fryderyk nie miał sił, ażeby odzyskać spuściznę kuzyna, nie mógł nawet utrzymać się w Austryi. Cesaryzm zbankrutował do reszty wobec „kwestyi wschodniej", nie mniej rozchwiały się nadzieje i aspiracye krzyżowe papizmu, mimo, że po śmierci Klemensa III. 1458 obrany został jego następcą Eneasz Sylvius — pod imieniem Piusa II.

Nowy papież zgodnie z dawną swą polityką — miał zawsze i wszędzie na oku „res orientales", ale w rezultacie doprowadził tylko do tego, że „kwestya" ta została po raz pierwszy wyraźnie politycznie sformułowaną. Nie mogąc liczyć na siłę odporną ludów bałkańskich, ujarzmionych przez Turków i co gorsza uśpionych przez „Fanar", zastanawiano się na Zachodzie: komu wypadnie wygnać Turków z Europy i komu miałaby się dostać w udziale korona grecka wraz z władzą nad „Wschodem". Skeptycy zapytywali dodatkowo, czy wogóle można i trzeba Turków wyganiać, czy może nie byłoby stosowniej uznać fakty spełnione i wliczyć sułtanów w poczet monarchów europejskich. Zagadnienia te stanowiące w części do dziś dnia tło ogólne „kwestyi wschodniej", poruszono po raz pierwszy i rozważano na synodzie w Mantui, który zwołał Pius II. i otworzył dnia 1. czerwca 1459 r. słynną mową, malującą w groźnych barwach niebezpieczeństwa „kwestyi oryentalnej", z powodu fanatyzmu Turków i niezgody chrześcian [2]) Na synod ten zaproszeni byli także świeccy władcy razem z cesarzem Fryderykiem. Wszyscy przychylnie odpowiedzieli papieżowi, cesarz zawarł nawet pokój z królem Maciejem, ale tylko drugorzędni książęta zjawili się „in persona"; cesarz zaś,

---

[1]) Zinkeisen: Geschichte II. 66—117.

[2]) Zinkeisen: Gesch II. 246—95. — Gobellini: Commentar: Pii II. t. II. 58, III. 60.

Francya, Anglia, królowie hiszpańscy i inni, wysłali tylko posłów. Nie stanął osobiście nawet król Węgier, a posłowie weneccy Orsato Justiniani i Luigi Foscarini założyli po obradach kongresu protest przeciw lekkomyślnemu zrywaniu pokoju z Turkami i nic sobie nie robili z gorzkich wyrzutów papieża. Oprócz zformułowania „kwestyi wschodniej“, miał kongres mantuański tylko pośrednie ważne następstwo, t. j. ponowną moralną porażkę papizmu — większą może, niżeli po klęsce pod Warną.

Pius II. tak był zgnębiony, że wysłał w r. 1461 list do sułtana, w którym za cenę przyjęcia chrztu obiecywał mu, że Zachód uzna go za legalnego spadkobiercę Romeów. List ten pozostał, rozumie się, bez skutku i bez odpowiedzi i był w ogóle wywołany raczej psychicznem podrażnieniem, aniżeli rozsądkiem papieża, który też równocześnie pisał do Skanderbega, obiecując mu koronę Epiru. Wenecyanom obiecywał Pius II. cały Peloponez, Węgrom kraje słowiańskie, a Filipowi ks. burgundzkiemu — królestwo jerozolimskie. Byłato pierwsza. rozumie się utopijna naówczas myśl podziału Turcyi, wypływająca z obrad kongresu w Mantui [1]). Papieżowi pomagał dyplomatycznie Filelf i pisał do signorii weneckiej, która życzyła sobie wojny, ale bała się jej także [2]), najważniejszą jednak była moralna działalność tolentyńskiego „filhellena“, bo ta znajdowała wielu naśladowców, którzy rozbudzali kiełkujący już oddawna humanizm. Nawoływania Piusa II. i „filhellenów“ nabrały ważności z chwilą, kiedy Wenecya na wieść o zdobyciu Peloponezu przez Turków zadrzała o los swych posiadłości an tymże półwyspie i rozpoczęła wskutek tego r. 1462 nową zaciętą wojnę, wobec której czuli się Florentyjczycy moralnie zobowiązani do zawarcia z signorią pokoju. Nowo obrany doża wenecki, Krzysztof Moro, był gorącym stronnikiem polityki wschodniej Piusa II., zawarł też z nim zaczepno-odporne przymierze, do którego dnia 12. września 1463 przystąpił także król Węgier w Piotrowaradynie. Zachęcony tym przymierzem, ogłosił papież znów ogólną krucyatę i co najważniejsza — stanął sam na jej czele. W połowie lipca 1464 przeniósł się

---

[1]) Por. Zinkeisen, Gesch. II. str. j. w.
[2]) Phil. Epist. lib. VIII. 55, 58, 111, 131.

Pius II. z kardynałami do obozu w Ankonie, ale poto tylko, ażeby tutaj zastać nieliczne i głodne rzesze awanturników bez broni i dowódców. Z książąt — zjawił się tylko doża wenecki z flotą wojenną, nim jednak wojsko mogło wyruszyć — zmarł zgryziony papież, wierny do końca swym politycznym tendencyom. Kardynałowie wrócili do Rzymu, wypłaciwszy tylko na ręce doży 40.000 dukatów, jako subsydyum dla króla Macieja.

Nieudała krucyata papieska była nową klęską moralną, jaką ponosiła stolica apostolska w swej polityce wschodniej i była zarazem powodem, że nowo obrany papież Paweł II. nie angażował się już silniej w rozbudzaniu ruchu krzyżowego przeciw Turkom [1]). Chociaż papieże trzymali się i nadal teoretycznie zasad Eneasza Sylviusa, w praktyce zeszli oni jednak tak jak Węgrzy i Wenecya tylko do rzędu władców terytoryalnych, interesowanych bezpośrednio w „kwestyi wschodniej". Usiłowaniom ogólno europejskim kuryi powiodło się jedynie przeprowadzić uchwałę na sejmach „rzeszy" r. 1468 w Norymberdze i r. 1471 w Regensburgu, że przeciw Turkom ma się zorganizować „pomoc państwowa [2]). Organizacya ta nie doszła do skutku, natomiast więcej realnej wartości reprezentowała suma 93.000 dukatów, którą wysłał r. 1475 papież Sykstus IV. królowi Maciejowi na koszta wojny, jaką prowadzili równocześnie i na morzu Wenecyanie. Sojusznikiem nieprzyjaciół Turcyi byli na „Wschodzie" oprócz Skanderbega, emir Karamanii i Usunhassan władca mongolski w Persyi [3]). Śmierć Skanderbega r. 1467 wydała w ręce Wenecyan Albanię. Nabyli oni drogą pokojową także Cypr, ale r. 1470 stracili ważną posiadłość — Negroponte. Mahomet II. uporawszy się tymczasem w bitwie pod Terdszan z nieprzyjaciółmi azyatyckimi, zwrócił się kolejno przeciw miastom albańskim, zdobył Kroję i oblęgł Skutari, co ostatecznie zmusiło signorię do zawarcia pokoju w r. 1479. W pokoju tym zatrzymali Turcy swoje albańskie zdobycze i Negroponte wraz ze 100.000 dukatów, które otrzymać mieli tytułem kosztów wojennych; Wenecya odzyskała kilka miast w Morei, prawo wolnego handlu na Wschodzie i przywilej utrzymywania nadal swego „baillo" w Konstantynopolu.

---

[1]) Zinkeisen, Geschichte II. j. w.
[2]) Zinkeisen, Geschichte II. 358—388.
[3]) J. w. i Raumer, 584—585.

Republika tak była wyczerpaną finansowo, że sam papież Sykstus IV. usprawiedliwiał zawarcie pokoju z jej strony, co było decydującym wyłomem w dotychczasowej polityce kuryi i pozwoliło Wenecyi — moralnie nawet — na prowadzenie wobec „kwestyi oryentalnej“ polityki więcej jeszcze niż dotąd samolubnej. Jakoż kiedy Mahomet II, zdobył na krótki czas Otranto we Włoszech, Wenecya patrzyła i na to obojętnie [1]). Bohatersko opierał się przewadze tureckiej król Maciej Korwin i niejednokrotnie odnosił świetne rezultaty wojenne, co zmusiło Turków do szanowania granic węgierskich, a najazdy ich zwróciły się natomiast na Niemcy i Multany, pozostające w stosunku lennym do Polski. Rokroczne spustoszenia krajów austryackich zaangażowały w „kwestyi wschodniej“ cesarza z całym domem Habsburskim, najazdy zaś na Multany odbijały się głośnem echem na krakowskim dworze Jagiellonów. W czasie kiedy Turcy zajęli multańskie i genueńskie porty nad morzem Czarnem i zhołdowali wreszcie Tatarów krymskich — dążą jednocześnie Habsburgowie i Jagiellonowie do opanowania Czech i Węgier, ażeby módz większą siłę przeciwstawić „nieprzyjaciołom chrześciaństwa“. Znakomity dyplomata, Jagiellończyk, Kazimierz IV., był szczęśliwszym w tej rywalizacyi, bo zyskał r. 1471 koronę czeską, a po śmierci Korwina r. 1490 także i węgierską dla najstarszego syna Władysława. Oskrzydlony dom Habsburski rzucił się na razie do wojny z Jagiellonami, ale syn Fryderyka III. cesarz Maksymilian I. zgodził się wreszcie na pokój, natomiast zwrócił baczną uwagę na obronę przed Turkami swych niemieckich posiadłości, co mu się lepiej niż ojcu powiodło [2]).

Ułatwiła stosunki węgiersko-tureckie śmierć sułtana Mahometa II. r. 1481, bo syn jego Bajazet II. był człowiekiem łagodnym i ponadto ciągle drżał o swój tron z powodu młodszego brata Dżema. Ten ostatni oddał się po nieudanym rokoszu w ręce Joannitów, którzy go trzymali w niewoli na postrach sułtanowi, wreszcie zmuszeni zostali do wydania go papieżowi Aleksandrowi VI. Borgii, jednemu z najgorszych reprezentantów — jak wiadomo — najwyższej władzy kościelnej. Papież, który każdą okoliczność umiał wyzyskać dla dobra

---

[1]) Por. Zinkeisen, Geschichte II. 397—437 i 437—468.
[2]) Por. j. w. 358—388.

swej rodziny — zawarł tajny układ z sułtanem, w którym zobowiązał się zamordować Dżema, sułtan zaś wypłacił 300.000 dukatów Borgiom i przyrzekł zawarcie pokoju z „chrześciaństwem". Dżem został otruty, a Bajazet II. zawarł rzeczywiście r. 1495 zawieszenie broni z królem Władysławem, do którego wciągnięci zostali także bracia królewscy: Jan Olbracht, król polski i W. książe litewski Aleksander [1]).

Ambitny król polski nie bardzo był zadowolony z takiego obrotu rzeczy i wyprawił się do Multan z zamiarem wojny tureckiej, ale wojewoda multański Stefan Wielki, dążący do niezależności, rozbił wojska swego lennego pana, a Turcy spustoszyli w latach 1497 i 1498 ziemie polskie [2]). Wojna polsko-turecka uważaną była za złamanie zawieszenia broni z r. 1495 i wywołała komplikacye, wreszcie nową wojnę, w której wzięły udział Węgry wraz z Polską i Litwą z jednej strony, Wenecya zaś skutkiem pośrednictwa papieskiego z drugiej strony. Kampania cała prowadzoną była ze zmiennem szczęściem na lądzie i na morzu w latach 1500—1503 i zakończyła się pokojem, względnie 17-letniem zawieszeniem broni 20. sierpnia 1503 r. W pokoju tym ustalony został w ogóle „status quo ante" dla wszystkich stron wojujących, przyczem wciągnięto weń całą Europę katolicką, z zastrzeżeniem, iż poszczególnym panstwom wolno będzie oprócz tego zawierać dowolne układy handlowe i t. p. z Turcyą [3]). Byłoto polityczne uznanie ze strony „Zachodu" istnienia potęgi islamickiej w Europie i w ogóle tych wszystkich społeczno-politycznych zmian, jakie powstały na „Wschodzie" skutkiem upadku starożytnej monarchii greckiej.

---

[1]) Zinkeisen, Geschichte II. 490 i nast., 500 i nast.

[2]) Tak zwana „wołoska wyprawa" Olbrachta stała się powodem ożywionej dyskusyi naukowej, w której pp. Lukas i Borzemski twierdzili, że wyprawa ta była skierowaną wyłącznie przeciw Stefanowi Wielkiemu dla celów dynastycznej polityki Jagiellonów; obecnie prof. Lewicki odkrył nowe źródła, które dowodzą, że była to wyprawa na Turków (Kwartalnik historyczny, 1893).

[3]) Hammer, Osm. Gesch. II. 616.

VIII.

Zachód wyczerpany ustawiczną wojną z Turkami, przynajmniej w moralnem słowa tego znaczeniu, popadł po pokoju z r. 1503 w pewien stan znużenia, obojętności względem „kwestyi wschodniej“, której nie mogły zmienić ani wojenne wypadki na Wschodzie, ani nawoływania papieży. W Azyi wystąpił przeciw Turcyi Ismail-Szach, protoplasta perskich Ssaffich i odniósł się do Wenecyi z propozycyami sojuszu, ale bezskutecznie [1]). We Wenecyi, podobnie jak przedtem już wśród Nowo-Greków, wyrobiło się, oparte na codziennem doświadczeniu przekonanie, że z Turkami można bardzo korzystnie handlować, t. j. wyzyskiwać ich. Przekonanie to wystarczało dla signoryi do skrupulatnego zachowywania pokoju na Wschodzie, osobliwie, że świeże odkrycia Portugalczyków i Hiszpanów zadały cios handlowi weneckiemu w krajach zachodnich. „Panami morza“ w miejsce republik włoskich stają się ludy pirenejskie, ale interesy ich nie są bezpośrednio zaangażowane w „kwestyi wschodniej“, niedziw więc, że Emanuel Wielki, król portugalski, zimno przyjął zapewnienia wojowniczego papieża Juliusza II., iż sojusz z Persyą mógłby zniszczyć Turcyę [2]). Podobnej treści pismo otrzymał także król aragoński, regent całej Hiszpanii, Ferdynand Katolicki, ale i on nie myślał mięszać się do spraw Wschodu [3]). W tym samym czasie padły z ust Wenecyanina Lorenzo Loredano słowa, które dosadnie charakteryzują ówczesną obojętność Zachodu w „kwestyi oryentalnej“; mówił on mianowicie na posiedzeniu signoryi r. 1509, że raczej należy wydać wojnę papieżowi, rozszerzającemu swe włoskie posiadłości, niżeli spokojnemu sułtanowi Bajazetowi [4]).

W rok po tej mowie Loredana odnowiła Wenecya pokój turecki, odnowił go także król węgierski, mimo, że w głębi duszy drżał o los swych królestw i gotów był do związku

---

[1]) Reynald XI. 536.

[2]) J. w. a. a O. 504.

[3]) J. w. 509.

[4]) Raumer Zinkeisen j. w. 556.

z papieżem [1]). Obojętnie patrzył Zachód na zamieszki domowe w Turcyi między synami Sułtana i na rokosz Janiczarów, a zamiast wyzyskać dogodną chwilę do wojny — pozwolono na to, że Turcya z tych nieporządków wyszła świeższa, silniejsza i jak feniks odrodzona, pod władzą najmłodszego syna Bajazeta II., Selima, który r. 1512 wydarł ojcu tron i wolność. Wojenna postawa młodego sułtana przestraszyła Węgry, dlatego król Władysław odniósł się po pomoc do papieża Leona X. Papież w odpowiedzi ogłosił r. 1514 krucyatę w krajach Władysława, ale odezwa ta wydała wcale inne, niż się spodziewano rezultaty. Reformacyjny prąd XVI. wieku, poczynający się właśnie w Niemczech we formie protestantyzmu, nie był wynikiem li tylko opozycyi przeciw kościołowi, lecz, jak wiadomo, sięgał głęboko w stosunki społeczne całego Zachodu, powikłane skutkiem walącego się feudalizmu. Na miejsce wojen miast ze szlachtą pojawiają się wszędzie wojny chłopskie, straszniejsze, chociaż mniej brzemienne w skutki od poprzednich. Ogólne to poruszenie mas udzieliło się także chłopom węgierskim, toteż ci, zamiast iść na wyprawę krzyżową turecką, rzucili się na posiadłości szlacheckie. Cały rok niszczyli rokoszanie ludne prowincye węgierskie i dopiero zwycięstwom możnego magnata Jana Zapolyi powiodło się rozbić masy chłopskie. Na czele zwycięskiej szlachty zajął Zapolya silne i niebezpieczne dla dworu królewskiego stanowisko partyjne, które wzmocnił jeszcze dość pomyślnym najazdem na granice tureckie r. 1515. Leon X. posłał tytułem zasiłku na tę wojnę 20.000 dukatów i rozpisał listy do wszystkich monarchów katolickich. W liczbie ostatnich zajął się więcej na seryo „kwestyą wschodnią“ rycerski król Francyi Franciszek I. i posłał do Węgier w 1516 r. 15.000 dukatów subsydyów [2]). Śmierć króla Władysława tegoż roku i małoletność syna jego, Ludwika II., przeraziły Zachód tak dalece, że na zjeździe w Cambray r. 1517 porozumieli się najpotężniejsi monarchowie europejscy: cesarz Maksymilian, król Francyi i Ferdynand katolicki, co do wspólnej wojny i podziału Turcyi między siebie. Leon X. ogłosił zaraz 50-cio letnie

---

[1]) Reynald j. w. 550.

[2]) Zinkeisen, Gesch. II. 566 i nast. — Raumer - Zinkeisen j. w. 561—563.

*

zawieszenie broni w całej katolickiej Europie. Zgodzono się też, że cesarz i król Franciszek staną na czele wyprawy — gdy wtem niespodziewana śmierć cesarza r. 1519 nadała całej sprawie zgoła odmienny obrót. Król Franciszek chciał stanowczem wystąpieniem przeciw Turkom zjednać sobie głosy elektorów niemieckich przy wyborze nowego cesarza; ale kiedy mimo to korona cesarska dostała się hiszpańskiemu Habsburgowi Karolowi V., rozpoczął król francuski długoletnią wojnę i rywalizacyę z Habsburgami, która w dalszej konsekwencyi zrobiła zeń pierwszego otwartego sojusznika Turcyi w zachodniej Europie.

Sułtan Selim I. nieatakowany od Zachodu, skutkiem powyżej skreślonych wypadków, rozpoczął słynną zwycięską wojnę w Azyi, w której rozbił Persów i podbił egipski sułtanat Mameluków. Wracając do Konstantynopola, odnowił pokój z Wenecyą i wiózł ze sobą cień kalifatu — Abbasydę Motassema, który musiał godność swą przelać na sułtanów Turcyi, razem z religijnem i politycznem zwierzchnictwem nad Mekką i Medyną. Kiedy tak władca Turcyi stał się zarazem „następcą kalifów“ — osiadł po śmierci Leona X. na tronie papieskim Hadryan VI., który zwracał uwagę głównie na ruch reformacyjny niemiecki i do tego stopnia mało sobie cenił „kwestyę wschodnią“, że odmówił z finansowych względów pomocy zagrożonym, przez Turków Joannitom rodyjskim i skeptycznie odnosił się do fantastycznych usiłowań Minorytów, zorganizowania wojska krzyżowego z mnichów[1]).

Po śmierci Selima I. r. 1520 wstąpił na tron sułtanów i kalifów syn jego, Sulejman Wielki, najznakomitszy z władców osmańskich i co dla „kwestyi wschodniej“ najważniejsze — fanatyk islamu, dążący otwarcie do podbicia granicznych krajów katolickich. W roku 1523 zajął on wyspę Rodos po bohaterskiej obronie Joannitów, którym dopiero r. 1530 dano nową stałą siedzibę na Malcie. Węgry, rozerwane stronnictwami, drżały o swój los, Wenecya przerażona nie chciała za żadną cenę zrywać pokoju z Turcyą, a papieże mieli na głowie ważne — zarówno jak „kwestya oryentalna“ — sprawy reformacyi i soboru trydenckiego.

---

[1]) Raumer-Zinkeisen j. w. 573—574.

Od układu w Cambray r. 1517, mimo że tenże nie miał praktycznych rezultatów, zmienił się jednak o tyle stosunek Zachodu do „kwestyi wschodniej“, że miejsce papieży, Wenecyi i Węgier zajęły państwa potężniejsze, t. j. Hiszpania, Francya i Habsburscy cesarze rzymsko-niemieccy, jako terytoryalni władcy wschodnich kresów Niemiec. Układ wiedeński między Habsburgami a Jagiellonami r. 1515 przelał prawa sukcesyi czesko-węgierskiej, po ewentualnej bezdzietnej śmierci Ludwika II., na jego austryackiego szwagra Ferdynanda, który jako brat cesarza Karola V. dawał największą w całej Europie gwarancyę korzystnego względnie załatwienia „kwestyi wschodniej“ — t. j. obrony kresów katolickich przed przewagą Sulejmana Wielkiego. O wygnaniu Turków z Europy nie marzono już wcale. W chwili kiedy r. 1522 wpadł Belgrad w ręce tureckie, zwrócił się Ludwik II. po pomoc do Ferdynanda, a cesarz, jakkolwiek zajęty reformacyą i sprawami hiszpańskiemi, wspierał brata moralnie. Jakoż zaraz w r. 1522 sejmy „rzeszy“ wzięły stale pod rozwagę „*Türkennoth*“ i „*Türkenhilfe*“; omawiano te sprawy szczegółowo w r. 1524 w Norymberdze i r. 1526 w Spirze, nim jednakże Niemcy się ruszyły — rozeszła się już na Zachodzie przygnębiająca wieść o klęsce i śmierci Ludwika II, pod Mohaczem 9. lipca 1526 r.[1]).

Dom Habsburski wszedł skutkiem tej klęski w bezpośrednie sąsiedztwo i wojnę z Turcyą wzdłuż długiej granicy Austryi i zachodnich Węgier, bo wschodnie zajął sułtan do spółki z Zapolyą. Od tej chwili w całej „kwestyi wschodniej“ występują na pierwszy plan stosunki turecko-austryackie, w których pomaga Ferdynandowi I. Hiszpania, a bruździ Francya wraz z niemieckimi protestantami. „Kwestya oryentalna“ wchodzi też na zupełnie nowe tory w dalszej fazie swojego naturalnego rozwoju, zwłaszcza że i rywalizacya Jagiellonów z Habsburgami o korony czeską i węgierską, stanowiąca pierwszorzędny czynnik w politycznej historyi Wschodu, począwszy od połowy XV. stulecia, układa się w ten sposób, iż dyplomacya polska ogranicza się po pewnem wahaniu jedynie do roli pośrednictwa, przynoszącego szereg korzyści Jagiellonom[2]).

---

[1]) Zinkeisen, Geschichte II. 633 i nast.

[2]) Por. Dr. L. Finkel, Habsburgowie i Jagiellonowie po klęsce mohackiej (Kwartalnik historyczny 1893 str. 591 i nast.).

Węzły przyjaźni zadzierzgnięte na słynnym kongresie z r. 1515 między dworami: wiedeńskim a krakowskim, rozluźniają się tak, że myśl podjęta naówczas, a mianowicie idea wspólnej polityki, opartej na wzajemnem popieraniu się — nie zostaje w dalszym ciągu w czyn wprowadzoną, z czego korzysta w pierwszej linii despota panujący coraz wszechwładniej nad Bosforem.

I.

GRONO NAUCZYCIELI

przy końcu roku szkolnego 1896.

L. porz.	Imię i nazwisko nauczyciela	Stopień służbowy	Których przedmiotów uczył	Godzin w tygod.
1	Walenty Kozioł	dyrektor	jęz. grecki w IV b	4
2	Maryan Łomnicki	prof. VIII rangi	hist. nat. w I a b c d, II a, III a, V a; mat. w I a, III a	20
3	Piotr Parylak	prof. VIII rangi	bawił na urlopie i pełnił obowiązki dyrektora polsk. gimnaz. pryw. w Cieszynie	—
4	Wincenty Cisło	prof. VIII rangi, gosp. V a	mat. w II a, V a b, VI; fiz. w IV a, VII	20
5	Jan Frydrych	prof. VIII rangi	hist. i geogr. w I a b c, III a, V a, VII, VIII b	21
6	Mieczysław Jamrógiewicz	prof. VIII rangi	mat. w VII, VIII a b; fiz. w VIII a b; prop. w VII, VIII a b	21
7	Władysław Froncz	prof. VIII rangi	jęz. niem. w II a, VI, VIII a b	17
8	Julian Dolnicki	profesor. gosp. VIII a	jęz. łac. w VI, VIII a; jęz. grecki w VIII a	16
9	Stanisław Librewski	profesor, gosp. VII	jęz. łac. w IV b, V a, VII	17
10	Roman Palmstein	profesor, gosp. II a	jęz. łac. w II a; jęz. grecki w III b, VII	17

L. porz.	Imię i nazwisko nauczyciela	Stopień służbowy	Których przedmiotów uczył	Godzin w tygod.
11	Józef Słotwiński	profesor, gosp. IV a	jęz. łac. i grecki w IV a; jęz. polski w IV a, VII	16
12	Ks. Dr. Stanisł. Wiśniowski	profesor	rel. rz. kat. w II a. III a, IV a, V a b. VI, VII, VIII a b	18
13	Korneli Heck	profesor	jęz. łac. i grecki w V b; jęz. polski w VIII a b	17
14	Dr. Antoni Jaworowski	profesor	hist. nat. w II b, III b, V b, VI; mat. w II b	11
15	Władysław Zagórski	profesor, gosp. VIII b	jęz. łac. w II b, VIII b; jęz. grecki w VIII b	18
16	Dr. Alfred Jahner	profesor, gosp. III b	jęz. niem. w III a b, V a, VII	16
17	Dr. Wincenty Śmiałek	profesor, gosp. VI	jęz. łac. i polski w III b; jęz grecki w V a, VI	19
18	Robert Klemensiewicz	profesor, gosp. V b	hist. i geogr. w II a, V b, VI, VIII a; jęz. polski w V a b	20
19	Ks. Piotr Krypiakiewicz	nauczyciel	rel gr. kat. I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII	16
20	Andrzej Procyk	egzam. zast. naucz.	jęz niem. w I b d e; jęz. polski w I b d	24
21	Jan Jędrzejowski	egzam. zast., gosp. I a	jęz. łac. i niem. w I a; jęz. polski w I a, IV b	20
22	Błażej Jurkowski	zast. naucz., gosp. I d	jęz. łac w I d	8
23	Adolf Podwyszyński	zast. naucz., gosp. II b	jęz. niem. w II b, IV a b, V b	17

L. porz.	Imię i nazwisko nauczyciela	Stopień służbowy	Których przedmiotów uczył	Godzin w tygod.
24	Michał Kurek	zast. naucz., gosp. I f	jęz. łac. w I e f; jęz. polski w I f	19
25	Waleryan Wilusz	zast. naucz., gosp. I c	jez. łac., polski i niem. w I c	17
26	Dr. Kazimierz Gorzycki	egzam. zast. naucz.	bawił na urlopie	—
27	Władysław Terlecki	zast. naucz, gosp. I b	jęz. łac. w I b	8
28	Ks. Stanisław Szymała	egzam zast. katechety	rel. rz kat. w I a b c d e f, II b, III b, IV b	18
29	Karol Nittmann	egz. zast. naucz.	hist. i geogr. w I c f, II b	10
30	Ludwik Białoskórski	zast. naucz.	hist. i geogr. w III b, IV a b; jęz. polski w I e, II a b	20
31	Antoni Sienicki	zast naucz, gosp. III a	jęz. łac. i grecki w III a; jęz. polski w III a, VI	17
32	Dr. Zdzisław Stanecki	zast. naucz., gosp. IV b	mat. w I b c d, III b, IV a b; fiz. w IV b	21
33	Wilhelm Friedberg	aplikant, gosp. I e	mat. i hist. nat. w I e f	10
34	Bronisław Gebert	aplikant	jęz. niem. w I f; geogr. w I d	9
Nauczyciele przedmiotów nadobowiązkowych				
1	Jan Frydrych	jak wyżej	hist. kraju rodz. w III a, VII	2

L. porz.	Imię i nazwisko nauczyciela	Stopień służbowy	Których przedmiotów uczył	Godzin w tygod.
2	Robert Klemensiewicz	jak wyżej	hist. kraju rodz. w VI	1
3	Ludwik Białoskórski	jak wyżej	hist. kraju rodz. w III b, IV a b	3
4	Julian Dolnicki	jak wyżej	jęz. ruskiego w 2 oddz.	4
5	Dr. Alfred Jahner	jak wyżej	kaligrafii w 2 oddz.	2
6	Józef Kropiwnicki	nauczyciel nadetatowy	jęz. francuskiego w 3 oddz.	6
7	Władysław Kłapkowski	prof. szkoły przemysłowej	rysunków w 3 oddz.	6
8	Józef Poliński	nauczyciel nadetatowy	stenografii w 2 oddz.	2
9	Alfred Melbechowski	nauczyciel nadetatowy	śpiewu w 2 oddz.	4
10	Edmund Cenar	nauczyciel nadetatowy	gimnastyki w 6 oddz.	6
	Do nauki religii mojżeszowej			
1	Jakób Klein	nauczyciel nadetatowy	religii mojżeszowej we wszystkich klasach	8

Zmiany w składzie grona nauczycieli

w ciągu roku szkolnego 1896.

1. Wys. Rskr. reskryptem z dnia 5. lipca 1896 l. 14.326 przeniosła tutejszych zastępców nauczycieli Tadeusza Pelczarskiego do c. k. gimnazyum w Jarosławiu i Szymona Smala do c. k. gimnazyum w Tarnopolu a zastępcę c. k. V. gimnazyum we Lwowie, Karola Nittmanna, przydzieliła do tutejszego zakładu.

2. JE. P. Kierownik Ministerstwa W. i O. reskryptem z dnia 29 lipca 1895 l. 17.168 przeniósł tutejszego profesora Leona Rudnickiego do gimnazyum I. we Lwowie, a tutejszego prowizorycznego nauczyciela Roberta Klemensiewicza zamianował rzeczywistym nauczycielem tutejszego zakładu. (Prezydyum Rady szkolnej krajowej z dnia 17. sierpnia 1895 l. 415).

3. Wysoka Rada Szkolna krajowa reskryptem z dnia 26. sierpnia 1896 l. 16.355 zamianowała kandydata stanu nauczycielskiego, Dra Zdzisława Staneckiego, zastępcą nauczyciela w tutejszym zakładzie.

4. Wysoka Rada Szkolna krajowa reskryptem z dnia 26. sierpnia 1896 l. 20.603 zamianowała kandydata stanu nauczycielskiego, Ludwika Białoskórskiego, zastępcą nauczyciela w tutejszym zakładzie.

5. Wysoka Rada Szkolna krajowa reskryptem z dnia 26. sierpnia przeniosła tutejszego zastępcę, Jana Manulaka, do c. k. gimnazyum w Kołomyi.

6. Jego E. P. Kierownik Ministerstwa W. i O. reskryptem z dnia 14. sierpnia 1895 l. 18.646 zamianował ks. Piotra Krypiakiewicza, gr. kat. proboszcza w Hnilicach, rzeczywistym nauczycielem gr. kat. religii w tutejszym zakładzie. (Prezydyum Rady Szkolnej krajowej z dnia 4. września 1895 l. 444).

7. Wysoka Rada Szkolna krajowa reskryptem z dnia 11. września 1895 l. 22.942 przeniosła zastępcę nauczyciela c. k. gimnazyum w Stryju, Michała Kurka, do tutejszego zakładu.

8. Jego E. P. Kierownik Ministerstwa W. i O. reskryptem, z dnia 16. września 1895 l. 21.505 nadał tutejszemu profesorowi, Michałowi Boguszowi, opróżnioną posadę nauczycielską w c. k. II. gimnazyum we Lwowie a prowizorycznego nauczyciela, Dra Wincentego Śmiałka, zamianował rzeczywistym nauczycielem tutejszego zakładu. (Prezydyum Rady Szkolnej krajowej z dnia 1. października 1895 l. 497).

9. Wysoka Rada Szkolna krajowa reskryptem z dnia 4. października 1895 l. 23.451 zamianowała kandydata stanu nauczycielskiego, Wilhelma de Friedberg Salomona, aplikantem nauczycielskim tutejszego zakładu.

10. Wysoka Rada Szkolna krajowa reskryptem z dnia 28. grudnia 1895 l. 32.740 przeniosła do tutejszego zakładu zastępców nauczycieli, Andrzeja Procyka, z c. k. gimnazyum w Jarosławiu i Antoniego Sienickiego, z c. k. gimnazyum w Samborze.

11. Wysoka Rada Szkolna krajowa reskryptem z dnia 9. kwietnia 1896 l. 7.841 zamianowała kandydata stanu nauczycielskiego, Bronisława Geberta, aplikantem w tutejszym zakładzie.

II.

PLAN NAUKI.

A) Przedmioty obowiązkowe.

Klasa I.

Religia 2. godz. tygodn. Zasady katolickiej wiary i obyczajów.

Język łaciński 8. godzin tygodniowo, Nauka o prawidłowych formach deklinacyi i konjugacyi w połączeniu z praktycznemi ćwiczeniami. Od połowy października co tydzień jedno zadanie szkolne.

Język polski 3 godziny tygodniowo. *Czytanie wzorów* według wypisów. Głównem tej części zadaniem jest: *a*) wyraźne i rozumne czytanie; *b*) ćwiczenie uczniów w gładkiem i poprawnem zdawaniu sprawy z rzeczy poprzednio przeczytanej i dokładnie objaśnionej.

Deklamacya. Należyte wygłaszanie z pamięci piękniejszych utworów poetycznych, niekiedy ustępów prozaicznych.

Gramatyka. Elementarna nauka o zdaniu pojedynczem i o składni zgody; najważniejsze zdania poboczne; elementarna nauka odmiany imienia i czasownika.

Wypracowania piśmienne: cztery na miesiąc. W I. półroczu wyłącznie dyktaty, systematycznie ułożone, a obejmujące ważniejsze zasady i prawidła pisowni; w II. półroczu naprzemian ćwiczenia ortograficzne i wypracowania stylistyczne, zrazu tylko szkolne, pod koniec roku także domowe.

Język niemiecki 6 godzin tygodniowo. Czytanie; uczenie się na pamięć słów, zwrotów i całych ustępów, zdawanie sprawy z treści czytanych ustępów na podstawie stósownych pytań. Znajomość odmian regularnych i zasad składni; ćwiczenia ortograficzne. Co tydzień zadanie szkolne. Tematy: dyktaty,

ćwiczenia ortograficzne, zastósowane do potrzeby praktycznej, pisanie z pamięci ustępów memorowanych, retrowersye.

Geografia 3 godziny tygodniowo. Znajomość zasadniczych pojęć geograficznych na podstawie poglądu. Stanowisko dzienne słońca w rozmaitych porach roku ze względu na budynek szkolny i domowy; oryentowanie się w okolicy na mapie i globie. Opisanie i objaśnienie stanu oświetlenia i ciepłoty w miejscu rodzinnem w ciągu roku, o ile one zawisły od długości dnia i położenia słońca. Główne formy lądu i wody według ich rozmieszczenia na ziemi, położenie najznaczniejszych państw i miast przy ustawicznem ćwiczeniu i wprawianiu w czytaniu map. Próby w rysowaniu najprostszych przedmiotów geograficznych.

Matematyka 3 godziny tygodniowo. Arytmetyka: Układ liczb dziesiątkowych. Liczby rzymskie, cztery działania główne liczbami całemi i dziesiętnemi. Podzielność liczb, rozkład na czynniki proste. Łatwiejsze zadania z ułamków zwyczajnych. Wspólna miara i wielokrotność. Geometrya (II. półrocze): Pojęcie ilości przestrzennych. Linia prosta, koło, kąt, linie równoległe. Niektóre własności trójkąta. Ćwiczenia domowe a co okres konferencyjny zadanie szkolne.

Historya naturalna 2 godziny tygodniowo. W pierwszem półroczu ssaki i owady, w drugiem botanika.

Klasa II.

Religia 2 godziny tygodniowo. Historya starego testamentu.

Język łaciński 8 godzin tygodniowo. Nauka odmian nieprawidłowych, przysłówki, przyimki, spójniki, accusativus cum infinitivo, ablativus absolutus, zdania skutkowe, celowe, czasowe z cum. Co miesiąc trzy zadania szkolne, jedno domowe.

Język polski 3 godziny tygodniowo. *Czytanie wzorów* według wypisów — jak w klasie I.

Deklamacya — jak w klasie I.

Gramatyka. Elementarna nauka o zdaniu złożonem; powtarzanie i uzupełnianie fleksyi. Nauka pisowni i interpunkcyi uzupełniona i rozszerzona.

Ćwiczenia ortograficzne czyli *dyktaty*, jak w klasie I., ale tylko w miarę potrzeby.

Wypracowania stylistyczne: 3 na miesiąc, naprzemian domowe i szkolne.

Język niemiecki 5 godzin tygodniowo. Zdawanie sprawy z treści czytanych ustępów na podstawie stósownych pytań; retrowersya, dłuższe rozmówki; uczenie się na pamięć słów, zwrotów i całych ustępów. Powtórzenie odmiany regularnej; poznanie najważniejszych wyjątków. Co tydzień wypracowanie piśmienne (z tych co miesiąc jedno domowe). — Tematy jak w klasie I.

Historya i geografia 4 godz. tygodniowo. Geografia 2 godziny. Położenie i układ poziomy Azyi i Afryki, oro-, hydro- i topografia z uwzględnieniem klimatu, o ile z położenia słońca w rozmaitych horyzontach wyjaśnionym być może. Zawisłość wegetacyi i płodów poszczególnych, tudzież zatrudnienia ludów od klimatu, należy tylko na kilku bardziej znanych i zupełnie jasnych przykładach wytłómaczyć. Europa. Przegląd układu poziomego i pionowego i hydrografia. Kraje południowej Europy i Anglia. Rysowanie prostych szkiców kartograficznych. Historya 2 godziny tygodniowo. Dzieje starożytne. Obszerniejsza znajomość podań. Najznakomitsze osobistości i zdarzenia szczególnie z dziejów Grecyi i Rzymu.

Matematyka 3 godziny tygodniowo. Arytmetyka. Miara i wielokrotność. Działania główne ułamkami zwyczajnymi. Zamiana ułamków dziesiętnych na zwyczajne i odwrotnie. Stosunki i proporcye. Reguła trzech pojedyncza z zastósowaniem proporcyi i wnioskowania. Rachunek procentu prostego. Geometrya. Osie symetryi, linii i kątów. Przystawanie trójkątów. Własności koła, czworokątów i wielokątów. — Zadania jak w klasie I.

Historya naturalna 2 godziny tygodniowo. W pierwszem półroczu: ptaki, gady, płazy, ryby; w drugiem: botanika.

Klasa III.

Religia 2 godziny tygodniowo. Historya nowego zakonu.

Język łaciński 6 godzin tygodniowo. Z gramatyki: syntaxis congruentiae et rectionis: z Korneliusza Neposa czytano ex libris de excellentibus ducibus exterarum gentium: Miltiades, The-

mistocles, Aristides, Cimon, Pelopidas. Epaminondas. Co 14 dni zadanie szkolne, co 3 tygodnie zadanie domowe.

Język grecki 5 godzin tygodniowo. Odmiana imion i czasowników aż do słów na μι, tłómaczenie z języka greckiego na polski i odwrotnie. Od drugiej połowy pierwszego półrocza co 14 dni zadanie szkolne albo domowe.

Język polski 3 godziny tygodniowo. *Czytanie wzorów* według wypisów. Czytanie, objaśnianie i zdawanie sprawy — jak w klasie I. i II. — Od tej klasy począwszy, krótkie wiadomości o życiu i pismach celniejszych pisarzów, z których dzieł właśnie poznano wyjątki.

Deklamacya — jak w klasie I.

Gramatyka. Składnia rządu. Systematyczna nauka deklinacyi. Części mowy nieodmienne.

Wypracowania stylistyczne dwa na miesiąc, naprzemian domowe i szkolne.

Język niemiecki 4 godziny tygodniowo. Swobodniejsza reprodukcya czytanych ustępów prozaicznych i poetycznych, uwzględnienie wyrażeń i zwrotów podobną myśl wyrażających (synonimów); uczenie się na pamięć. Systematyczna nauka gramatyki o formach i składnia rządu. Miesięcznie 2 zadania (1 szkolne, 1 domowe). Tematy: retrowersye, reprodukcye w szkole czytanych ustępów, streszczenia.

Historya i geografia 3 godziny tygodniowo. Geografia i historya naprzemian. Geografia: Kraje Europy pominięte w klasie II. Rysowanie prostych szkiców kartograficznych. Historya: Średnie wieki. Najważniejsze osobistości i zdarzenia z szczególnem uwzględnieniem dziejów austryacko-węgierskiej monar.

Matematyka trzy godziny tygodniowo. Arytmetyka: 4 działania główne liczbami ogólnemi, całemi i ułamkami. Podnoszenie do kwadratu i wyciąganie drugiego pierwiastka. Liczby niezupełne, skrócone mnożenie i dzielenie (skrócone dzielenie, zastósowane przy wyciąganiu drugiego pierwiastka). Geometrya. Zamiana i podział figur. Pomiar linii i powierzchni. Twierdzenie Pitagorasa. Podobieństwo figur. Zadania jak w klasie I.

Nauki przyrodnicze 2 godziny tygodniowo. I, półrocze: Fizyka. rozciągłość i nieprzeniekliwość ciał. Stany skupienia. Kieru-

nek pionowy i poziomy. Ciężar bezwzględny i gatunkowy. Ciepło, chemia. — II. półrocze: Mineralogia.

Klasa IV.

Religia dwie godziny tygodniowo. Nauka o obrzędach Kościoła katolickiego.

Język łaciński 6 godzin tygodniowo. Gramatyka: nauka o trybach i czasach, infinitivus, oratio obliqua; participium, gerundium, supinum; ćwiczenia do tłómaczenia z języka polskiego na łaciński. Prozodya i metryka. Czytano Caesaris de bello gallico księgę I. 1—29. IV. i VI. W dwóch ostatnich miesiącach drugiego półrocza P. Ovidii carm. selecta. Co 14 dni zadanie szkolne, co 2 tygognie zadanie domowe.

Język grecki 4 godziny tygodniowo. Czasowniki na μι, czasowniki nieprawidłowe aż do składni, tłómaczenie z języka greckiego na polski i odwrotnie, tłómaczenie ciągłych ustępów. Co 14 dni zadanie domowe albo szkolne na przemian.

Język polski trzy godziny tygodniowo. *Czytanie wzorów* — jak w klasie III.

Deklamacya — jak w klasie I.

Gramatyka. Systematyczna nauka konjugacyi i składni w obrębie czasownika; systematyczna nauka o zdaniach złożonych i okresach. Wierszowanie. W końcu roku powtórzenie całego już przerobionego materyału nauki gramatyki w ogólniejszym zarysie.

Wypracowanie stylistyczne — jak w klasie III.

Język niemiecki 4 godziny tygodniowo. Reprodukcya jak w klasie III. Uczenie się na pamięć. Systematyczna gramatyka w zakresie nauki o zdaniu i uzupełnienie składni rządu. Miesięcznie 2 zadania (1 szkolne, 1 domowe). Tematy: retrowersye, reprodukcye, opowiadania, opisy, listy.

Historya i geografia 4 godziny tygodniowo. Geografia 2 godziny. Fizyczna i polityczna geografia austryacko-węgierskiej monarchii z wyłączeniem statystycznej części jako takiej, a z uwzględnieniem dokładniejszem krajowych płodów, zatrudnienia mieszkańców, komunikacyi i kultury. Rysowanie najprostszych szkiców kartograficznych. Historya 2 godziny tygodniowo. Dzieje nowożytne. Najważniejsze osobistości

i zdarzenia; historya austryacko-węgierskiej monarchii stanowi główną treść nauki.

Matematyka 3 godziny tygodniowo. Arytmetyka. Zrównania stopnia pierwszego o jednej i kilku niewiadomych i zrównania stopnia drugiego i trzeciego czyste, o ile występują w geometryi. Podnoszenie do sześcianu i wyciąganie trzeciego pierwiastka. Reguła trzech złożona, reguła podziału, rachunek procentu skadanego. Geometrya. Stereometrya. Zadania jak w klasie I.

Fizyka 3 godziny tygodniowo. Mechanika ciał stałych, ciekłych i lotnych, akustyka, optyka, magnetyzm, elektryczność.

Klasa V.

Religia dwie godziny tygodniowo. Dogmatyka ogólna.

Język łaciński 6 godzin tygodniowo. Czytano: Livii ab urbe condita lib. II. i XXI, Ovidius (wybór). Z gramatyki; powtórzono składnię rządu i zgody i składnię przypadków, tłómaczenie przykładów. Na półrocze 5 zadań szkolnych.

Język grecki 5 godzin tygodniowo. Nauka o rodzajniku, składnia zgody i przypadków w połączeniu z ćwiczeniami. Z Chrestomatyi Xenofonta wybór. Z Homera Iliady ks. I. III. Na półrocze 4 zadania szkolne.

Język polski 3 godziny tygodniowo. *Czytanie wzorów*. Poznanie zwyklejszych tropów i figur na podstawie wypisów, jakoteż najważniejszych gatunków prozy i poezyi. Nauka ta, zbierająca i uzupełniająca wiadomości już w poprzednich latach przygodnie przez uczniów nabyte, przysposabiać ma do czytania z pożytkiem ważniejszych utworów literatury narodowej w klasie VI.—VIII. Wiadomości historyczno-literackie o czytanych pisarzach — jak w klasie III.

Deklamacya — jak w klasie 1.

Wypracowania stylistyczne: 7 na półrocze, naprzemian domowe i szkolne,

Język niemiecki 4 godziny tygodniowo. Samodzielna reprodukcya na podstawie obszernej lektury, przeważnie prozaicznej. Uczenie się na pamięć. Obowiązkowa lektura domowa. Uzupełnienie wiadomości gramatycznych (ze składni rządu, zdania i szyku) W półroczu 7 zadań (3 szkolne i 4 domowe)

Tematy: streszczenia ustępów czytanych, opowiadania, opisy, przekłady z innych języków (zadanie szkolne).

Historya i geografia trzy godziny tygodniowo. Dzieje starożytne aż do wojen punickich; odpowiednie działy z geografii starożytnej.

Matematyka 4 godziny tygodniowo. Algebra: cztery działania, liczby ujemne, ułamki, podzielność, miara, wielokrotność, proporcye, zrównania pierwszego stopnia o jednej i kilku niewiadomych; z geometryi: planimetrya; co okres konferencyjny zadanie szkolne.

Historya naturalna 2 godziny tygodniowo. W pierwszem półroczu mineralogia, w drugiem botanika,

K l a s a VI.

Religia 2 godziny tygodniowo. Dogmatyka szczegółowa.

Język łaciński 6 godzin tygodniowo. Z Sallustiusza Jugurtha, z Wergilego Aeneid. I i II., z Bukolik i Georgik wybór. Cic. in. Cat. I. Z gramatyki powtórzono naukę o czasach i trybach, używając do tego przykładów do ćwiczeń Trzaskowskiego; zadania jak w klasie V.

Język grecki 5 godzin tygodniowo. Hom. Jl. III. VI. XVI. XVIII., z Herodota wojny perskie VII.; z Xenefonta wyimki z Memorabiliów. Z gramatyki: przyimki, zaimki, nauka o czasach i trybach; przykłady Schenkla; zadania jak w klasie V.

Język polski 3 godziny tygodniowo. *Czytanie celniejszych dzieł literatury narodowej* od połowy wieku XVI. do końca wieku XVIII. według wypisów.

Uzupełnienie nauki szkolnej *czytaniem domowem.*

Historya literatury, (na podstawie lub przy sposobności czytanych wyjątków) od początku do końca wieku XVIII.

Deklamacya — jak w klasie V.

Wypracowania stylistyczne: 7 na półrocze, przeważnie domowe.

Język niemiecki 4 godziny tygodniowo. Stylistyka i poetyka wyjaśniona na tle lektury. Memorowanie. Obowiazkowa lektura domowa. W półroczu 7 zadań (3 szkolne, 4 domowe) Tematy jak w klasie V.

Historya i geografia 4 godziny tygodniowo. Dzieje Rzymian od wojen punickich do końca; dzieje średniowieczne do roku 1492.

Matematyka 3 godziny tygodniowo. Algebra: potęgi, pierwiastki logarytmy, zrównania stopnia II. o jednej niewiadomej: stereometrya, trygonometrya płaska; co okres konferencyjny zadanie szkolne.

Historya naturalna 2 godziny tygodniowo. Zoologia systematyczna, somatologia człowieka.

K l a s a VII.

Religia 2 godziny tygodniowo. Etyka chrześcijańsko-katolicka.

Język łaciński 5 godzin tygodniowo. Czytano: Cicero pro Roscio Am. i Cato maior; Vergilii Aen. IV. VI. i VII.; ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne. Zadania jak w klasie V.

Język grecki 4 godziny tygodniowo. Z mów Demostenesa Olynth. I. III Philip. III.; z Hom. Od. VI. IX. X. XII. Zadania jak w klasie V.

Język polski 3 godziny tygodniowo. *Czytanie celniejszych dzieł literatury narodowej* w dłuższych wyjątkach według wypisów lub w całości; w 1-szem półroczu do Mickiewicza (włącznie), w 2 giem do Słowackiego (włącznie)

Uzupełnianie nauki szkolnej *czytaniem domowem.*

Historya literatury (jak w klasie VI.) — ciąg dalszy do Słowackiego (włącznie)

Deklamacya — jak w klasie V.

Ćwiczenia ustne.

Wypracowania stylistyczne: 5 na półrocze, przeważnie domowe.

Język niemiecki 4 godziny tygodniowo. Pogląd na dzieje piśmiennictwa niemieckiego aż do Klopstocka. Dokładniejsza na lekturze oparta, znajomość epoki klasycznej od Klopstocka do roka 1794. ze szczególniejszem uwzględnieniem Herdera i Lessinga. Memorowanie. Obowiązkowa lektura domowa. 5 zadań (3 szkolne, 2 domowe) na półrocze. Temata: charakterystyki, sprawozdania z lektury szkolnej lub domowej.

Historya i geografia 3 godziny tygodniowo. Dzieje nowożytne.

Matematyka 3 godziny tygodniowo. Algebra: zrównania drugiego stopnia o kilku niewiadomych, niektóre zrównania wyższorzędne, zrównania nieoznaczone, ułamki ciągłe, szeregi, rachunek procentu składanego, kombinacye, wzór Newtona; geometrya: powtórzenie i uzupełnienie trygonometryi i analityka; co okres konferencyjny zadanie szkolne.

Fizyka 3 godziny tygodniowo. Ogólne własności ciał, mechanika, nauka o cieple, chemia.

Logika 2 godziny tygodniowo. Logika elementarna i zastósowana.

Klasa VIII.

Religia 2 godziny tygodniowo. Historya kościoła katolickiego.

Język łaciński 5 godzin tygodniowo. Horatii Carmina I. 1, 3, 10, 11, 12, 14, 18, 20, 22, 24, 31, 34, 37, 38. II. 3, 7, 10, 16, 17. III. 1, 3, 21, 23, 28, 30. VI. 2, 3, 5, 9, Epod. 7, 13, Sat. I. 6 i 9. II. 6, Epist. I. 2, 7, 10, Taciti Ann. I. i II. Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne; wypracowania pisemne jak w klasie V.

Język grecki 5 godzin tygodniowo. Platona Apologia i Protagoras Sofokl. Edyp. król. Hom. Od. XXI. i XXII. Zadania jak w klasie V.

Język polski 3 godziny tygodniowo. *Czytanie dalszego ciągu celniejszych dzieł literatury narodowej* wieku XIX. w dłuższych wyjątkach według wypisów, niektórych w całości.

Historya literatury wieku XIX. — ciąg dalszy od Krasińskiego do końca.

Deklamacya — jak w klasie V.

Ćwiczenia ustne — jak w klasie VII.

Wypracowania stylistyczne: w 1-szem półroczu 5, przeważnie domowe, a 2-giem półroczu 3, przeważnie szkolne.

Język niemiecki 4 godziny tygodniowo. Epoka klasyczna od r. 1794. do śmierci Goethego. Pisarze austryaccy czasów nowszych. Treściwy pogląd na dzieje piśmiennictwa niemieckiego po śmierci Goethego. Memorowanie. Obowiązkowa lektura domowa. W 1-szem półroczu 5 zadań (2 szkolne). Tematy jak w klasie VII.

Hisjorya i geografia 3 godziny tygodniowo. Dzieje monarchii austryackiej; w drugiem półroczu geografia i statystyka monarchii austryacko-węgierkiej; prócz tego w jednej godzinie tygodniowo repetitorium z historyi greckiej i rzymskiej.

Matematyka 2 godziny tygodniowo. Powtórzenie całego przedmiotu nauki.

Fizyka 3 godziny tygodniowo. Magnetyzm i elektryczność, teorya undulacyjna, akustyka, optyka, zasady astronomii.

Psychologia 2 godziny tygodniowo. Psychologia empiryczna.

Plan nauki religii mojżeszowej.

I. klasa. Historya biblijna do śmierci Mojżesza w związku z zasadami wiary. Dziesięcioro przykazań.

Modlitwa poranna i błogosławieństwa. (Modlitwy stołowe).

II. klasa. Historya biblijna od Jozuego do podziału państwa w związku z zasadami wiary. Objaśnienie dekalogu. Obowiązki względem Boga. Święta i posty.

Modlitwa wieczorna i błogosławieństwo przy szczególnych uroczystościach.

III. klasa. Historya biblijna od podziału państwa do powrotu z niewoli babilońskiej. Prorocy. Trzy nauki główne wyznania mojżeszowego. Obowiązki względem ludzi. Najważniejsze przepisy ceremonialne. Nazwy, podział i treść ksiąg pisma św.

Modlitwa na sobotę. Halell. Abinu malkenu.

IV. klasa. Historya Izraelitów pod panowaniem Syryi. Machabeusze. Panowanie Rzymian. Upadek państwa. Bar Kochba.

Najważniejsze przepisy ceremonialne i rytualne. Nazwa i treść pism apokryficznych.

Modlitwy na święta. Odczytywanie tory i proroków przy nabożeństwie publicznem. Podział nabożeństwa.

V. klasa. Objaśnienie 13. artykułów wiary według Maimonidesa. Ustawy moralne i etyczne.

Wybór ustępów z Pentateuchu (według chrestomatyi) z objaśnieniami pod względem treści i historyi.

VI. klasa. Moralność i etyka na podstawie trzech pierwszych rozdziałów przypowieści ojców „Pirke Abot".

Wybór z pism historycznych proroków z objaśnieniami jak w klasie V.

VII. klasa. Moralność i etyka na podstawie 4. 5. i 6. rozdziału w Pirke Abot.

Wybór ustępów z Jezajasza, Jeremjasza, psalmów, Hioba, przypowieści Salomona i hagiografów z objaśnieniami jak w klasie V.

VII. klasa. Historya Żydów w diasporze z biografiami najsławniejszych mężów. Historya żydów w Polsce.

B) **Przedmioty nadobowiązkowe.**

1. **Historya kraju rodzinnego.** Naukę tę wykładano w klasie III., IV., VI. i VII. po jednej godzinie tygodniowo, według programu, poleconego przez wysokie władze szkolne.
2. **Język ruski.** Oddział I. Czytanie z wypisów dla klasy I. Łuczakowskiego, opowiadanie i deklamacya. Każdego miesiąca jedno piśmienne ćwiczenie szkolne. Zaznajomienie uczniów z nową pisownią.

   Oddział II. Czytanie z wypisów Łuczakowskiego dla klasy V. Każdego miesiąca 1 zadanie szkolne. Nowa pisownia.
3. **Język francuski.** Gramatyka Erarda Cichomskiego, Oddział I. Rodzajnik, rzeczownik, przymiotnik. zaimek, konjugacya słów posiłkowych i prawidłowych, czytanie i tłómaczenie z języka francuskiego na polski i odwrotnie. Ćwiczenia piśmienne.

   Oddział II. Konjugacya czasowników prawidłowych, (dokończenie), nieprawidłowych, użycie trybu łączącego, zgoda imiesłowu; czytanie i tłómaczenie. Ćwiczenie pisśmienne.

   Oddział III. Czytanie ustępów z celniejszych utworów zawartych w Chrestomatyi Switkowskiego. Rozmowa w języku francuskim. Ćwiczenia piśmienne.
4. **Spiew.** W niższym oddziele słuchali uczniowie wykładu zasad muzycznych i śpiewali ćwiczenia głosowe przygotowawcze do śpiewu choralnego.

   W wyższym oddziele słuchali uczniowie śpiewu choralnego religijnej treści i śpiewu kwartetowego religijnej i świeckiej treści.

Podczas nabożeństwa, odprawianego w kościele św. Maryi Magdaleny, wykonywali uczniowie utwory religijne przez przeciąg całego roku szkolnego.

4. **Rysunki**. Nauka rysunków odbywała się w 3 oddziałach po 3 godziny tygodniowo.

W I. oddziale rysowano w 1. półroczu ornamenta geometryczne według metody J. Grandauera, w 2. półroczu ornament krzywolinijny na podstawie początkowej szkoły Ed. Herdtla.

W II. oddziele rysowano ornament płaski liściowy i kwiatowy stojący, wijący się i okalający na podstawie większych wzorów Ed. Herdtla, oraz ornamenta płaskie stylowe podług Fr. Steigla.

W III. oddziele rysowano stylowe ornamenta kolorowane podług Andl'a i Storcka, kopiowano ze wzorów części figuralne i całe głowy ludzkie, a w przeważnej części rysowano z modelów gipsowych ornamenta i medaliony z uwzględnieniem nauki perspektywy i cieniu.

6. **Kaligrafia**. Na tę naukę uczęszczali uczniowie klasy I. i II. Używano wzorów Piórkiewicza i Nowickiego.

7. **Stenografia**. Nauki udzielano w dwóch oddziałach. W pierwszym oddziele w pierwszem połroczu objaśniono uczniom znaki stenograficzne alfabetu, połączenie znaków w zgłoski i wyrazy symboliczne, opuszczenie przyrostków i odczytywano w piśmie stenograficznem wyrazy. W drugiem półroczu zwracano główną uwagę na skracanie wyrazów ze względu na ich gramatyczną i logiczną łączność w zdaniu i wykonywano dotyczące formy na licznych przykładach.

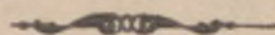
W drugim oddziele przerobiono całą naukę o rozmaitych sposobach skracania wyrazów na podstawie ich gramatycznej i logicznej łączności w zdaniach. Prócz tego odbywały się praktyczne ćwiczenia w pisaniu i odczytywaniu stenogramów

8. **Gimnastyka**. Nauka odbywała się w zabudowaniu szkolnem. Uczniów pobierających naukę podzielono na 6 oddziałów. Na każdej lekcyi zajmowano uczniów w pierwszej połowie godziny ćwiczeniami rzędowemi lub wolnemi, w drugiej połowie odbywano ćwiczenia na przyrządach, zachowujac systema

tyczne stopniowanie cwiczeń stósownie do rozwoju fizycznego uczniów.

W porze letniej odbywała się nauka gimnastyki na boisku gimnazyalnem z uwzględnieniem gier gimnastycznych.

Uwaga Nauczyciele przedmiotów nadobowiązkowych i religii mojżeszowej pobierają remuneracyę z funduszu naukowego.

III.

Wykaz książek

których w roku szkolnym 1896/7 używać się będzie:

Religia. W klasie I. ks. Deharbe, Katechizm większy dla szkół ludowych opracował ks. M. Morawski. Lwów 1891. Cena Oprawny . . . . 22 ct.
Klasa II. Ks. Dąbrowski, Historya biblijna starego zakonu. Wydanie 1. 2. i 3. Stanisławów 1889. Brosz. 80 ct.
Klasa III. Ks. Dąbrowski. Historya biblijna nowego zakonu. Wydanie 1. i 2. Stanisławów 1889. Brosz. . . 80 ct.
Klasa IV. Ks. Jougan, Liturgika katolicka. Lwów 1895. Opr. . . . . 80 ct.
Klasa V. Ks. Jachimowski, Dogmatyka ogólna. Wydanie 1. i 2. Lwów 1889. Opr . . . . . 1 zł. 30 ct.
Klasa VI. Ks. Jachimowski. Dogmatyka szczegółowa. Wydanie 1. i 2. Lwów 1889. Opr. . . . 1 zł. 30 ct.
Klasa VII. Martin-Solecki, Etyka katolicka. Wydanie 1. i 2. Przemyśl 1885. Broszur. 1. zł. 20 ct., opr. 1. zł. 40 ct.
Klasa VIII. Ks. Jougan, Historya Kościoła katolickiego. Lwów 1895. Oprawna . . . . . 1 zł 20 ct.

Język łaciński. W klasie I. Samolewicz. Zwięzła gramatyka języka łacińskiego. Wyd. 1. 2. i 3. Lwów 1893. Opr. 60 ct.
Steiner i Scheindler. Cwiczenia łacińskie dla I. klasy. Lwów 1896. Wydanie 1. i 2. Opr. . . . 80 ct.
Klasa II. Samolewicz. Zwięzła gramatyka języka łacińskiego. Wydanie 1. 2. i 3. Lwów 1893. Opr. . 60 ct.
Steiner i Scheindler. Ćwiczenia łacińskie dla II. klasy. Lwów 1894. Opr. . . . . 1 zł.
Klasa III. Samolewicz-Sołtysik. Gramatyka języka łacińskiego. Część II. Wyd. 5. i 6. Lwów 1893. Opr 1 zł. 20 ct.

Próchnicki, Ćwiczenia łacińskie dla klasy trzeciej. Wydanie 2. i 3. Lwów 1893. Opr. . . . . . . 80 ct.
Cornelius Nepos, wydanie II. W. Kłaka. Opr. . 65 ct.
Klasa IV. Samolewicz-Sołtysik, Gramatyka języka łacińskiego. Część II. Wyd. 5. i 6. Lwów 1893. Opr. 1 zł. 20 ct.
Próchnicki, Ćwiczenia łacińskie dla klasy IV. Lwów 1888. Oprawne . . . . 1 zł.
Caesar, Commentarii de bello gallico, Terlikowskiego, ks. I. IV. V. i VI.
Ovidius, wydanie Grysar-Ziwsa-Skupniewicz.
Klasa V. Livius, wydanie III. Zingerle'go-Majchrowicza, ks. I. i XXI.
Ovidius, wydanie Grysar-Ziwsa-Skupniewicz.
Samolewicz-Sołtysik, Gramatyka języka łacińskiego. Część II. Wydanie 5. i 6. Lwów 1893. Opr. . 1 zł. 20 ct.
Klasa VI. Sallustius bell. Jug., wydanie Klimscha-Sołtysik.
Vergilius Aen. I. i II., wybór z Georg. i Bukol. Wydanie Eichlera-Rzepińskiego.
Cicero in Cat. I. wydanie Kornitzer-Sołtysik. Opr. 35 ct.
Samolewicz-Sołtysik, Gramatyka języka łacińskiego. Część II. Wydanie 5. Lwów 1891. Opr. . . . 1 zł. 20 ct.
Klasa VII. Cicero pro Archia poeta, wyd. Nohla-Bednarskiego, de imperio Gn. Pompei, wydanie Kornitzera-Sołtysika. Opr. 30 ct. i Kat. starszy o starości wydanie Kornitzera-Sołtysika. Opr. . . . . 30 ct.
Vergilius Aen. IV. i VI. wydanie Eichlera—Rzepińskiego.
Samolewicz-Sołtysik, Gramatyka języka łacińskiego. Część II. Wydanie 5. Lwów 1891. Opr. . . . 1 zł. 20 ct.
Klasa VIII. Horatius, wydanie J. Dolnickiego i St. Librewskiego. Opr. . . . . 75 ct.
Tacitus Ann. I. i II. ed Müller.
Samolewicz-Sołtysik, Gramatyka języka łacińskiego. Wydanie 5. Lwów 1891. Opr. . . . .

Język grecki. Klasa III. Fiderer, Gramatyka grecka. Lwów 1892. Opr. . . . . 1 zł. 60 ct.
Schenkl-Parylak, Ćwiczenia greckie, Wydanie 2. Wiedeń 1893 r. lub Winkowski i Taborski. Ćwiczenia greckie dla klasy III. Opr. . . . . 1 zł. 25 ct.

Klasu IV. Fiderer, Gramatyka języka greckiego. Lwów 1892 r. Opr. . . . . 1 zł. 60 ct.

Schenkl-Parylak, Ćwiczenia greckie. Wydanie 2. Wiedeń 1893. r. Opr. . . . . 1 zł 25 ct.

Klasa V. Fiderer, Chrestomatya z pism Xenofonta, Wyd. 1. i 2. Lwów 1894. Opr. . . . . . 1 zł. 20 ct.

Homera Iliada część I. Scheindler-Sołtysik, ks. I. i III.

Fiderer, Gramatyka języka greckiego. Lwów 1892 r. Oprawne . . . . 1 zł. 60 ct.

Klasa VI. Fiderer, Chrestomatya z pism Xenofonta Wyd. 1. i 2. Lwów 1894. Opr . . . . . 1 zł. 40 ct.

Homera Iliada część I. i II. wydanie Scheindler-Sołtysik. ks. VI. XVI. XVIII. i XXII.

Herodot, wydanie Hintnera.

Fiderer. Gramatyka języka greckiego Lwów 1892. Oprawna . . , ... 1 zł. 60 ct.

Klasa VII. Homera Odyssea wyd. Christ-Jezienicki ks VI., IX., X., XI., XII.

Demostenes, wydanie Wotke-Schmidt Ol. I. III. i Phil. III.

Fiderer, Chrestomatya z pism Xenofonta. Wyd. 1. i 2. Lwów, 1894. r. Oprawne . . . . 1 zł. 20 ct.

Fiderer. Gramatyka języka greckiego. Lwów 1892 Opr. . . . . 1 zł. 60 ct.

Klasa VIII. Plato, Apologia i Kriton. Wyd. Christ-Lewicki Euthyphron wyd. Christa.

Sofokles Electra wyd. Schuberta.

Homera Odyssea, XXI. i XXII. Wydanie Pauly-Wotke, Curtius-Hartel-Ćwikliński. Gramatyka języka greckiego. Praga 1890. Brosz, 2 złr., opr. 2 złr. 30 ct.

Język polski. Klasa I. Małecki, Gramatyka języka polskiego szkolna. Wyd. 8. Lwów 1891. Opr. . . 1 zł. 10 ct.

Próchnicki i Wójcik, Wypisy polskie dla klasy I. Wyd. 1. i 2. Lwów 1892. Opr. . . . . . . 75 ct.

Klasa II. Małecki. Gramatyka języka polskiego szkolna Wydanie 8. Lwów 1891. Opr. . . . 1 zł. 10 ct.

Próchnicki i Wójcik. Wypisy polskie dla II. klasy. Lwów 1893 r. Opr. . . . . 1 złr.

Klasa III. Małecki. Gramatyka języka polskiego szkolna. Wydanie 8. Opr. . . . . . . 1 zł. 10 ct.
Czubek-Zawiliński, Wypisy polskie dla III. klasy. Lwów 1893 r. Opr. . . . . 1 zł.
Klasa IV. Małecki. Gramatyka języka polskiego szkolna. Wydanie 8. Lwów 1891 r. Opr. . . 1 zł. 10 ct.
Czubek Zawiliński, Wypisy polskie dla IV. klasy. Lwów 1894. Opr. . . . . 1 zł 20 ct.
Klasa V. Próchnicki, Wzory poezyi i prozy. Lwów 1893. Oprawne . . . . 1 zł. 60 ct.
Klasa VI. Wypisy polskie Stanisława Tarnowskiego i J. Wójcika. Część I. Wydanie 1. i 2. Opr. . 1 zł. 80 ct.
Klasa VII. Wypisy polskie Stan. Tarnowskiego i J. Wójcika. Część I. Wyd. 1 i 2. Lwów 1894 Opr. 1 zł. 80 ct.
Wypisy polskie Stan. Tarnowskiego i Fran. Próchnickiego Część II. Lwów 1891. Oprawne . . 1 zł. 85 ct.
Klasa VIII. Wypisy polskie Stan. Tarnowskiego i Fr. Próchnickiego. Część II. Lwów 1891. Opr. . 1 zł. 85 ct.

Język niemiecki Klasa I. L. German i K. Petelenz. Ćwiczenia niemieckie dla klasy I. Wyd. 1—3. Lwów 1891. Opr. 80 ct.
Klasa II. L. German i K. Petelenz, Ćwiczenia niemieckie dla klasy II. Wydanie 1. i 2. Lwów 1891. Opr. 1 złr.
Klasa III. L. German i K. Petelenz, Ćwiczenia niemieckie dla klasy III Wyd. 1. 2. i 3. Lwów 1892. Opr. 1 zł. 30 ct.
Petelenz. Deutsche Grammatik. Kraków 1890. Opr. 1 złr.
Klasa IV. L. German i K. Petelenz, Ćwiczenia niemieckie wyd. I i 2. Lwów 1896. Oprawne 1 zł. 20 ct.
Petelenz, Deutsche Grammatik. Kraków 1890. Opr. 1 złr.
Klasa V. Petelenz und Werner Deutsches Lesebuch für die fünfte Classe. Lwów 1892. Opr . . 1 zł. 20 ct.
Klasa VI. Petelenz und Werner, Deutsches Lesebuch fürdie sechste Classe. Lwów 1892. Opr. . . 1 zł. 40 ct.
Klasa VII. Petelenz und Werner, Deutsches Lesebuch für die siebente Classe. Lwów 1893. Opr. 1. złr. 65 ct.
Następujące dzieła w wydaniu Graesera, aprobowane przez c. k. Radę Szk. krajową: Schiller, Wilhelm Tell; Goethe Egmont.
Klasa VIII. Petelenz und Werner, Deutsches Lesebuch für die achte Classe. Lwów 1894, Opr. , 1 zł. 20 ct.
Goethe, Hermann und Dorothea. Goethe Iphigenie auf Tauris.

Geografia i Historya powszechna. Klasa I. Benoni i Tatomir. Krótki rys geografii. Wydanie 5 i 6. Lwów 1894. Oprawna . . . . 60 ct.
Klasa II. Baranowski i Dziedzicki, Geografia powszechna. Wydanie 4 — 7. Lwów 1895. Opr. . . 1 zł. 40 ct.
Semkowicz, Opowiadania z dziejów powszechnych. Część I. Lwów 1893. . . . . 1 zł.
Klasa III. Baranowski i Dziedzicki, Geografia powszechna. Wydanie 4—7. Lwów 1895. Opr. . . 1 zł. 40 ct.
Semkowicz, Opowiadania z dziejów powszechnych. Część II. Lwów 1894. Opr. . . . . 1 zł.
Rawer. Dzieje ojczyste. Lwów 1895. Opr. . . 1 zł.
Klasa IV. Semkowicz. opowiadania z dziejów powszechnych. Część III. Lwów 1895. Opr. . . . . . 1 zł,
Benoni-Majerski, Geografia austr.-węgierskiej monarchii. Wydanie 2. Lwów 1892. Opr. . . . . . 60 ct.
Rawer, Dzieje ojczyste Lwów 1895. Opr. . . 1 zł.
Klaša V. Zakrzewski, Historya powszechna. Część I. Wydanie 1. i 2. Kraków, 1895 Opr. . . 1 zł. 20 ct.
Klasa VI. Zakrzewski, Historya powszechna, Część I. Wydanie 1. i 2. Kraków, 1895 Opr. . . 1 zł. 20 ct.
Zakrzewski, Historya powszechna. Część II. Kraków 1894. Oprawne. . . . . 1 zł. 20 ct.
Klasa VII. Gindely-Markiewicz, Dzieje nowożytne Wydanie 1 i 2. Rzeszów, 1886. Opr. . . . . 1 zł. 80 ct.
Lewicki, Zarys dziejów Polski i krajów ruskich z nią połączonych. Kraków, 1893. Opr. . . . 1 zł. 20 ct.
Klasa VIII. Hannak-Leniek, Historya i statystyka monarchi austryacko-węgierskiej. Tarnopol 1892. Opr. 1 zł. 20 ct.
Lewicki, Zarys dziejów Polski i krajów ruskich z nią połączonych. Kraków, 1893. Opr. . . . 1 zł. 20 ct.

Matematyka, Klasa I. Brzostowicz. Początki arytmetyki i algebry. Wydanie 2. i 3. 1896. Opr. . . . . . 60 ct.
Mocnik-Maryniak, Geemetrya poglądowa. Część I. Wyd. 6. Lwów 1889. Opr. . . . . 85 ct.
Klasa II. Brzostowicz, Początki arytmetyki i algebry. Wydanie 2. i 3. 1896. Opr. . . . . . . 60 ct.
Mocnik-Maryniak, Geometrya poglądowa. Część I. Wyd. 6. Lwów 1989. Opr. . . . . 85 ct.

Klasa III. Zajączkowski, Początki arytmetyki i algebry. Część 2. Wydanie 2. Lwów 1891. Opr. . . 80 ct.
Mocnik-Maryniak, Geometrya poglądowa. Część II. Wyd. 3 i 4 Lwów 1891. Opr. . . . . . . 85 ct.
Klasa IV. Zajączkowski, Początki arytmetyki i algebry. Część II. Wydanie 2. Lwów 1891. Opr. . . 80 ct.
Jamrógiewicz, Geometrya poglądowa, dla niższych klas. Lwów 1884. Brosz. . . . . 1 zł.
Klasa V. Dziwiński, Zasady algebry. Lwów 1891. Oprawne 2 zł. 20 ct.
Mocnik-Stanecki, Geometrya dla wyższych klas. Wydanie 3. i 4. Lwów 1895. Opr. 2 zł.
Klasa VI. Dziwiński, Zasady algebry. Lwów 1891. Oprawne 2 zł. 20 ct.
Mocnik-Stanecki, Geometrya dla wyższych klas. Wydanie 3. i 4. Lwów 1895 Opr. . . . . . . 2 zł.
Logarytmy Schlömilcha.
Klasa VII. Dziwiński, Zasady algebry. Lwów 1891. Opr. 2 zł. 20 ct.
Mocnik-Stanecki, Geometrya dla wyższych klas. Wydanie 3 Lwów 1889. Opr. . . . . . 2 zł. 65 ct.
Logarytmy Schlömilcha.
Klasa VIII. Dziwiński, Zasady algebry. Lwów 1891. Opr. 2 zł 20 ct.
Mocnik Stanecki, Geometrya dla wyższych klas. Wydanie 3. Lwów 18~9. Opr. . . . . . . 2 zł. 65 ct.

Fizyka. Klasa III. Soleski, Nauka fizyki. Wydanie 2. i 3. Lwów 1894 r. Opr. . . . . 1 zł. 20 ct.
Klasa IV. Soleski, Nauka fizyki. Wydanie 2. i 3. Lwów 1894 Oprawne . . . . 1 zł. 20 ct.
Klasa VII. Soleski, Wykład nauki fizyki. Wydanie 2. Lwów 1892 r. Opr. . . . . 2 zł.
Soleski, Zarys chemii. Brosz. . . . . . 28 ct.
Klasa VIII. Soleski, Wykład nauki fizyki. Wydanie 2. Lwów 1892 Opr. . . . . 2 zł.

Historya naturalna. Klasa I. Nowicki-Limbach, Zoologia. Wydanie 7. Lwów 1895 Opr. . . . . . . 1 zł.
Rostafiński, Botanika szkolna na klasy niższych Wydanie 1 — 3. Kraków, 1892 Opr. . . . 1 zł. 10 ct.

Klasa II. Nowicki-Limbach, Zoologia. Wydanie 6. i 7. Lwów 1895 r. Opr. . . . . 1 zł.

Rostafiński, Botanika szkolna na klasy niższe. Wydanie 1 — 3. Kraków 1891. Opr. . . . 1 zł. 10 ct.

Klasa III. Łomnicki, Mineralogia dla niższych klas. Wydanie 2. i 3. Lwów 1893. Opr. . . . . . 60 ct.

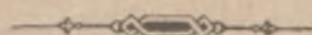
Klasa V. Łomnicki, Mineralogia i geologia. Wydanie 3. i 4. Lwów 1896. Opr. . . . . 80 ct.

Rostafiński, Botanika szkolna dla klas wyższych. Kraków 1886 r. Brosz. (Cena zniżona) . . . . . 1 zł.

Klasa VI. Petelenz, Zoologia dla klas wyższych szkół średnich. Lwów 1892. Brosz. . . . . 1 zł. 50 ct.

Propedeutyka filozofii. Klasa VII. Kozłowski, Logika elementarna. Lwów 1891. Opr. . . . . . 70 ct.

Klasa VIII. Pechnik, Zarys psychologii. Lwów 1895. Opr. 1 zł.

IV.

Tematy do wypracowań piśmiennych.

A. W języku polskim.

Klasa V a.

1. Najprzyjemniejsze wspomnienie z wakacyi.
2. Streścić rozmowę Rymwida z Litaworem w Grażynie Mickiewicza.
3. Widok z kopca Unii.
4. Dwór w Soplicowie i jego otoczenie na podstawie Pana Tadeusza.
5. I zima ma swe przyjemności.
6. Igrzyska olimpijskie i ich znaczenie dla Grecyi.
7. Jak Brodziński opisał w „Wiesławie“ swaty?
8. Korzyści i szkody, jakie ogień sprowadza.
9. Tok myśli w kazaniu X. Piotra Skargi „o miłości ojczyzny“.
10. W jaki sposób stara się Xenofont podnieść na duchu zrozpaczone wojsko?
11. Tok myśli i zgodność formy z treścią w sonecie A. Mickiewicza „Ajudah“.
12. Opis parku Kilińskiego.
13. Pierwsza secessya.

Klasa V b.

1. *Αἴγυπτος δῶρον ποταμοῦ.*
2. Charakter Rymwida.
3. Piękno jesieni.
4. Jakie powody skłaniały Greków do zakładania kolonii?
5. Opowiadanie klucznika o śmierci ostatniego z Horeszków.
6. Bitwa pod Kunaksą (podług Xenofonta).

7. Co budziło łączność narodową u Greków?
8. Przyjemności zimy.
9. Zwyczaje ludu krakowskiego, podług „Wiesława" Brodzińskiego.
10. Rośliny skrytokwiatowe w gospodarstwie przyrody.
11. Cztery wieki, podług Owidyusza.
12. Znaczenie wypraw Aleksandra Wielkiego w dziejach cywilizacyi.
13. Osnowa Makbeta.

Klasa VI.

1. Gutta cavat lapidem non vi sed saepe cadendo.
2. Zajęcia i zabawy wieku młodego, średniego i sędziwego. (Na podstawie lektury).
3. Jakim cnotom zawdzięczał Rzym swój wzrost?
4. Święcenie Sobotki w Czarnym lesie na podstawie pieśni świętojańskiej w Sobotce J. Kochanowskiego.
5. Jakie wady społeczne wytyka Klonowicz w swoim „Worku Judasza?"
7. Jakie cnoty powinny zdobić rycerza chrześciańskiego? (Piotr Skarga: „Żołnierskie nabożeństwo").
7. Piotr Skarga jako kapłan, pisarz i obywatel.
8. Próżniactwo trucizną ciała i duszy.
9. Myśli przewodnie w sielance Szymonowicza „Żeńcy."
10. Jakie wady wytyka Starowolski w „Lamencie?"
11. Przybycie Eneasza do Libyi. (Na podstawie I. ks. Eneidy).
12. Upadek Gotów wschodnich. (Na podstawie lektury niemieckiej).
13. Państwo Greckie w chwili najazdu Kserksesa. (Na podstawie Herodota).
14. Powstanie mowy ludzkiej. (Na podstawie lektury niemieckiej).

Klasa VII.

1. Życie jest walką.
2. Walery a Szarmancki — zestawienie dwóch typów w komedyi Niemcewicza „Powrót posła."
3. Dlaczego Kazimierza nazywamy Wielkim?
4. Jacek Soplica.
5. Obraz społecznych stosunków w Atenach w czasie wystąpienia Demostenesa.

6. Rodzina Starzyckich w „Kollokacyi“ Korzeniowskiego.
7. Pycha.
8. Życie domowe Greków w epoce bohaterskiej na podstawie Homera.
9. { Gustaw a Konrad w Dziadach Mickiewicza.
   Postać Stefana Batorego. }
19. Świat fantastyczny w Balladynie Słowackiego.

Klasa VIII a.

1. Wspomnienie i nadzieja — dwa źródła radości dla człowieka.
2. Porównać powieść Słowackiego p. t. Jan Bielecki z Grażyną Mickiewicza.
3. Młodość nasza jest rzeźbiarką — Co wykuwa żywot cały,
   Choć przeminie sama szparko -- Cios jej dłuta wiecznie [trwały.
4. Porównać Ojca zadżumionych Słowackiego z Trenami J. Kochanowskiego.
5, Charakterystyka Ulpiana i Aleksandra Sewera w Irydyonie Krasińskiego.
6. Uzasadnić i rozwinąć myśl Ign. Krasickiego: Pierwej, niżeli biegać, nauczcie się chodzić.
7. Skutki odkrycia Ameryki.
8. Gawęda w literaturze naszej.

Klasa VIII b.

1. Uzasadnić słowa Tucydydesa: „Wielką jest potęga morza.“
2. Węzeł dramatyczny w Maryi Stuart Słowackiego.
3. Rozwinąć myśl Sofoklesa: *Πολλὰ τὰ δεινὰ κ᾽ ὀυδὲν ἀνθρώπου δεινότερον πέλει.*
4. Marya Stuart Słowackiego a Schillera.
5. Charakter Irydyona.
6. Uzasadnić myśl Horacego:

   Aequam memento rebus in arduis
   Servare mentem, non secus in bonis
   Ab insolenti temperatam
   Laetitia.
7. Cezar jako mąż stanu.
8. Znaczenie morza Śródziemnego w dziejach świata.

B. W języku niemieckim.

Klasa V a.

1. Das Königthum in Ägypten.
2. Der Seehandel der Phönicier.
3. Sepp erzählt der Mutter die Geschichte vom alten Weibe und vom goldtragenden Baume. („Das Birkenreis" von Zingerle).
4. Die Sage von der Fahrt nach dem goldenen Vlies.
5. Lycurgische Gesetzgebung.
6. Die Bedeutung der olympischen Spiele für die Griechen.
7. Krösus und Solon.
8. Thetis und Achilles nach dem Tode des Patroklos.
9. Der Rückweg Damons. („Die Bürgschaft" von Schiller).
10. Was veranlasst in Schillers Ballade „die Kraniche des Ibykus" den einen Mörder sich selbst zu verrathen?
11. Das griechische Theater. (Im Anschluss an Schillers „Die Kraniche des Ibykus" und Hombergs „Athen und die Athener").
12. Der Landmann und der Vogel. („Des Vogels Rath" vom Hammer Purgstall).
13. Schilderung der Lage und Seelenstimmung Ovids in der Epistel: „Der kranke Dichter an seine Gattin in Rom."
14. Italiens geographische Verhältnisse und deren Einfluss auf Italiens geschichtliche Entwickelung. (Auf Grund des Lesestückes: „Der Gang der römischen Geschichte bis zur Unterwerfung Italiens" von J. Falke).

Klasa V b.

1. Graf Adlerstamm auf der Hahnenjagd (Nacherzählung).
2. Krösus und Solon.
3. Der Diamant.
4. Die Bürgschaft. Eine Inhaltsangabe.
5. Das Salz.
6. Die Rache des Redlichen. (Nacherzählung).
7. Der Zauberlehring von Goethe. (Inhaltsangabe).
8. Kimon. (Auf Grund der Schullectüre).
9. Die Unterwelt nach griechischer Vorstellung.

10. Das Urtheil des Kadi von Derdj. (Nacherzählung).
11. Im Bauche des Walfisches (Nacherzählung).
12. Die ersten Kriege Roms.
13. Ovids Leben und Werke.
14. Eine altgriechische Theatervorstellung. (Auf Grund der Schullectüre).

Klasa VI.

1. Über den Nutzen des Glases.
2. Gudruns Befreiung aus der Gefangenschaft.
3. Beschreibung des Schlossberges sammt dem Unionshügel in Lemberg.
4. Beschreibung des Winters.
5. Inhalt und Grundgedanke des Gedichtes „die Theilung der Erde“ von Schiller.
6. Gedankengang der Rede Adherbals im Senat nach Sallust.
7. Der heil. Bernhard von Clairvaux und seine Verdienste um das Zustandekommen des zweiten Kreuzzuges. (Auf Grund der Schullectüre).
8. Inhalt und Grundgedanke des Gedichtes „das Glück von Edenhall“ von Uhland.
9. Kronprinz Erzherzog Rudolf auf der Seeadlerjagd. (Auf Grund der Schullectüre).
10. Über den Nutzen der Eisenbahnen.
11. Beschreibung des Frühlings.
12. Graf Rudolf von Habsburg und der Priester nach Schillers Gedichte „der Graf von Habsburg.“
13. Historische Grundlage des Schillerischen Gedichtes „der Taucher.“
14. Die Entdeckung Germaniens.

Klasa VII.

1. Das Hildebrandslied. (Inhaltsangabe).
2. Rüdigers von Bechlarn letzter Kampf.
3. Deutchlands innere Verhältnisse am Ende des dreissigjährigen Krieges und ihr Einfluss auf die deutsche Literatur.
4. Wie macht uns Schiller in „Wallensteins Lager“ mit den unteren Schichten der Wallensteinschen Armee bekannt?
5. Die Sendung Questenbergs. (Die Piccolomini).

6. Huon und Amanda in Tunis. (Wielands Oberon).
7. Bürgers Ballade „Lenore“ und ihre Quelle.
8. Wie sucht Octavio seinen Sohn von der Schuld Wallensteins zu überzeugen? (Die Piccolomini V).
9. Die Landschaft in Goethes Dialog „der Wanderer“.
10. Die Freundschaft zwischen Don Carlos und Marquis Posa.

Klasa VIII a.

1. Welchen Entwickelungsgang hat die menschliche Cultur genommen nach Schillers Gedicht „das Eleusische Fest.“
2. Inhaltsangabe des ersten Gesanges in Hermann und Dorothea.
3. Warum ist es gut, dass wir die Zukunft nicht vorher wissen?
4. Veranlassung, Zweck und Erfolg der Xenien von Schiller und Goethe.
5. Charakteristik des Pfarrers in Hermann und Dorothea.
6. Entstehung und Entwickelung der Hausmacht Österreichs.
7. Charakteristik des Apothekers in Goethes Hermann und Dorothea.
8. Die antiken Elemente in Schillers Braut von Messina.

Klasa VIII b.

1. Mit des Geschickes Mächten
   Ist kein ew'ger Bund zu flechten,
   Und das Unglück schreitet schnell.
2. Wie sah das Städtchen aus, welches Goethe zum Schauplatze seines Gedichtes „Hermann und Dorothea“ erwählt hat?
3. Die Dichtkunst als Bildnerin der Menschheit betrachtet.
4. Beschreibung des Glockengusses nach Schillers „Lied von der Glocke“.
5. Charakteristik des Wirtes in „Hermann und Dorothea“.
6. Ursachen der Auflösung des deutschen Reiches 1806.
7. Charakteristik der Dorothea in Goethes „Hermann und Dorothea“.
8. Die Macht des Schicksals in der Tragödie, mit besonderer Berücksichtigung der Trauerspiele „die Braut von Messina“ von Schiller und die „die Ahnfrau“ von Grillparzer.

C. Do pisemnego egzaminu dojrzałości.

Termin jesienny 1895.

1. Zadanie łacińsko-polskie:
   Tac. Ann. VI. 28.
2. Zadanie polsko-łacińskie:
   Próchnicki, Ćwiczenia łacińskie, str. 55 „o delikatnej ironii Homera i Wergilego.“
3. Zadania greckie:
   Demosth. *Περί τῶν συμμοριῶν* §§. 3—6 (*ἐγὼ νομὶζω — τὴν πόλιν ἡμῶν.*
4. Zadanie polskie:
   Wykazać wpływ literatur obcych na polską w całym jej historycznym rozwoju.
5. Zadanie niemieckie:
   Die Bedeutung von Caesars gallischen Kriegen.
6. Zadanie matematyczne:

   a) $$\frac{51y}{2\sqrt{5+y}} + \frac{15y^2}{\sqrt{(x+y)^3}} = \frac{21}{2}\sqrt{x+y}$$
   $$x - \sqrt{y - x} = 1$$

   b) Pobocznica prostego stożka ściętego równa się: $S = 194 \cdot 35\ cm^2$, bok $a = 7 \cdot 9$ cm, nachylenie boku do podstawy $x = 84^0\ 28'\ 30''$; obliczyć objętość tego kloca.

   c) Jaka jest progresya geometryczna, której pierwszych sześciu członów suma $= 189$, suma zaś następnych sześciu członów $= 12096$?

Termin letni 1896.

Dla oddziału I.

1. Zadanie łacińsko-polskie:
   Tac. Ann. IV, 34.
2. Zadanie polsko-łacińskie:
   Ćwiczenia stylistyczne dra Wilhelma Teuffla, ustęp 16 p. t. „Hannibal.“

3. Zadanie greckie:
   Plato, Hippias minor §. 15.
4. Zadanie polskie:
   Stopniowa przemiana republiki rzymskiej w monarchią.
5. Warum ist Philipp von Macedonien aus dem Kampf mit den Griechen siegreich hervorgegangen?
6. Zadanie matematyczne:
   a) $X^{\log x} + Y^{\log y} = 164$; $\sqrt{X^{\log x}} + \sqrt{Y^{\log y}} = 18$
   b) Jak głęboko zanurzy się ostrosłup foremny pięcio-ścienny o ciężarze właściwym $S = 0{\cdot}6$ gr., który pływa dnem na dół zanurzony w wodzie o 4^0 C, jeżeli krawędź podstawy $a = 15$ cm, a kąt nachylenia krawędzi bocznej do podstawy $X = 76^0\ 36'\ 50''$?
   c) Wykreślić koło $x^2 + y^2 - 6x - 4y = 0$ przecięte prostą $2y = X + 2$ i rozwiązać trapez, zamknięty tą prostą, rzędnemi punktów, w których ona koło przecina i osią odciętych.

Dla oddziału II.

1. Zadanie łacińsko-polskie:
   Liv. V. 34.
2. Zadanie polsko łacińskie:
   Welter-Sawczyński. Dzieje powszechne str. 198. Zwycięstwa Hanibala w Italii.
3. Zadanie greckie:
   Demosth. *Περὶ τοῦ στεφάνου* §. 3—6.
4. Zadanie polskie:
   Wina i tragiczny zgon Jacka Soplicy w Panu Tadeuszu Mickiewicza.
5. Zadanie niemieckie:
   Einfluss der Perserkriege auf die Entwickelung Athens.
6. Zadanie matematyczne:
   a) Czwarty wyraz potęgi: $\left(\sqrt[5]{x^2} + \sqrt[3]{y^2}\right)^8$ wynosi 12.600, zaś $x^3 - y^3 = 98$. Jak wielkie jest x i y?
   b) W ostrosłupie ściętym, którego podstawa jest foremnym pięciokątem, podstawa dolna $= 1607{\cdot}25$ cm^2, podstawa górna $= 534{\cdot}97$cm.^{2}, a ściany boczne są do

podstawy dolnej nachylone pod kątem d = 70° 36' 52". Jak wielka jest powierzchnia i objętość tej bryły?

c) Na prostokącie, którego przekątnia = 7·6 cm., do dłuższego boku pod kątem A = 38° 20' jest nachylona, opisano elipsę. Krótszy bok prostokąta jest parametrem elipsy. Jak wielka jest jej powierzchnia?

V.

Zbiory naukowe.

A) Biblioteka.

1. Dla nauczycieli.

Z końcem roku szkolnego 1895 liczyła biblioteka nauczycielska 1970 dzieł; W ciągu roku 1896 zakupiono i otrzymano w darze 75 dzieł. Biblioteka nauczycielska liczy zatem obecnie 2045 dzieł.

Między zakupionemi dziełami są ważniejsze:

Rethwisch C. Jahresberichte über des höhere Schulwesen IX. Jahrgang. — Ungarich-österreichische Monarchie in Wort und Bild. (c. d. — Estreicher K. Bibliografia polska (c. d.) — Tarnowski Stan. O dramatach Szyllera. — Małecki A. Z dziejów i literatury. — Bellermann Schillers Dramen 2 t. — Heyse Deutsches Wörterbuch (c. d.) — Baumeister Denkmäler des klassischen Alterthums 3 t. — Beloch Griechische Geschichte I. Bd. — Jonas Deutsche Aufsätze. — Pätzolt Entwürfe zu deutschen Aufsätzen. — Chmielowski P. Literatura polska w latach 1864—94. — Chmielowski P. Współcześni poeci polscy. — Chmielowski P. Obraz literatury powszechnej. — Chmielowski P. Nasi powieściopisarze, I. i II. część. — Mickiewicz W. Żywot Adama 4. t. — Tarnowski Stan. Wiek XIX. Rozprawy. — Słowacki J. Dzieła wyd. dr. St. Biegeleisen. — Szekspir Dzieła, wyd. Ullrich. — Reichel Über Homerische Waffen. — Schwemmer Das höhere Schulwesen in Frankreich. — Quick Reformatorzy wychowania. Töppl Einführung in die Maxwellsche Theorie der Elektricitat. — Baumeister Handbuch der Erziehungs- u. Unterrichtslehre f. höhere Schulen. I. Bd. I. Abth. Geschichte der Pädagogik. — Bottek Dispositive Inhalstübersicht zu De-

mosthenes 8 Staatsreden. — Wilamowitz — Moellendorf Aristoteles und Athen, 2 Bde.—Brandes Wiliam Shakespeare. — Seeck Geschichte des Unterganges dęr antiken Welt. I. Bd. — Sokołowski Dzieje Polski I. t. — Ritters Geogr. — statistisches Lexicon, 2 Bde. — Weisungen zur Führung des Schulamtes.

Otrzymano w darze:

Od Wysokiego ministerstwa w. i o.: Archaeologisch-epigraphische Mittheilungen aus Österreich-Ungarn. Jahrgang XVIII. Wien 1806. — Prager Studien (c. d.) — Wattenhofen Belehrung über die Vermeidung von Unglücksfällen durch die Elektricität. — Od Akademii Umiejętności w Krakowie: wszystkie wydawnictwa z roku 1895/6. — Od Wysokiej c. k. Rady szkolnej kr.: Sprawozdanie o stanie szkół średnich galicyjskich w r. 1894/5. — Od Wydziału krajowego: Wiadomości statystyczne o stosunkach krajowych. (c. d.)

2. Dla uczniów.

Z końcem roku szkolnego 1895 było:

W języku polskim . . 472 dzieł w 565 tomach
W języku niemieckim . 411 „ „ 468 „

W roku szkolnym 1896 zakupiono:

W języku polskim . . 29 dzieł w 94 tomach
W języku niemieckim . . 65 „ „ 80 „

Przeto liczy biblioteka dla uczniów.

W języku polskim . . 501 dzieł w 669 tomach
W języku niemieckim . 476 „ „ 548 „

3. Mapy, atlasy i globusy.

W roku 1896 zakupiono:

Gustawicz, Europa w drugiej połowie XVI. w.
Deichmana Globus.
Majerski Mapa powiatu lwowskiego.
Majerski Mapa Galicyi.

Otrzymano w darze od autora:

J. Januszewski, Karta plastyczna Galicyi i Bukowiny.

4. Gimnazyum.

prenumeruje następujące czasopisma:

1. Muzeum. Czasopismo Towarzystwa nauczycieli szkół wyższych we Lwowie.

2. Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien.
3. Zeitschrift für das Gymnasialvesen.
4. Gymnasium. Zeitschrift für Lehrer an Gymnasien und verwandten Anstalten.
5. Veordnungsblatt für den Dienstbereich des Ministeriums für Cultus und Unterricht.
6. Gazeta Lwowska z Przewodnikiem naukowym i literackim.
7. Zeitschrift für den deutschen Unterricht.
8. Historische Zeitschrift von H. Sybel.
9. Dr. Petermanns Mittheilungen aus Justus Perthes geographischer Anstalt.
10. Deutsche Rundschau für Geographie und Statistik.
11. Kwartalnik historyczny.
12. Literarisches Centralblatt.
13. Biblioteka Warszawska.
14. Przewodnik bibliograficzny.
15. Wochenschrift für classische Philologie.
16. Przegląd Polski.
17. Ateneum.
18. Wszechświat.
19. Allgemeine Bibliographie.
20. Zoologischer Anzeiger.

B) Gabinet fizykalny.

W roku 1894/5 było przyrządów 304. W roku bieżacym nabyto następujące przyrządy:

1. Wagę z podziałką na łuku.
2. Naczynie z otworami do wypływu cieczy.
3. Model sikawki ogniowej.
4. Zwierciadło na osi poziomej.
5. Harmonikę gazową.
6. Błonkę złota przepuszczającą światło.
7. Małą ciemnię optyczną.
8. Przyrząd fotograficzny wraz z przyrządami, potrzebnymi do fotografowania.
9. Pierścienie Newtona.
10. Rurę do demonstracyi ruchu ogrzanej wody.
11. Kółko z miki.

12. Skoczki elektryczne.
13. Pistolet elektryczny.
14. Przyrząd do wykazania napięcia elektrycznego na kolcach.
15. Sztaba z miedzi i stali.
16. Sprężyna z drutu do tworzenia fali.

C) Gabinet historyi naturalnej.

Z znmknięciem roku szkolnego 1895 inwentarz gabinetu obejmował 665 numerów. W ciągu roku szkolnego 1896 przybyło bądź drogą zakupna bądź darowizn 30 przedmiotów. Przy końcu zatem roku szkolnego 1896 ilość wszystkich przedmiotow wynosi 695 numerów.

I. Zoologia.

Okazy zoologiczne zakupione: Phoca vitulina, Helix pomatia (preparat), Musca domestica (przeobrażenie), Pyrohocoris aptera (przeobrażenie), róg nosorożca, przekrój skóry i zęba słoniowego, jajo karnara.

II. Botanika.

Okazy botaniczne zakupione: Zbiór roślin krajowych, Salvia officinalis (model), Rosa canina (model), Protonema mchu, Zalążek roślin jawnokwiatowych, Pleurosigma, Peronospora, Prothallium paproci, Antheridium, Archegonium.

III. Mineralogia.

Okazy minerałów darowane: Korund, ortoklaz i sól kamienna odm. szpak (ucz. Wachtl, V B.), pallasyt (ucz. Eisenstein I. F.), marmur florentyński (zawiadowca), baryt z Tatr (zawiadowca), Mirabilit (prof. W. Friedberg), bursztyn z Karaczynowa (zawiadowca), granit z Tatr (zawiadowca).

IV. Tablice i atlasy.

Goering-Schmidt. Ausländische Culturpflanzen, 7. tab. — Hoelzmann. Anatomische Wandtafeln, 6 tab.

V. Przybory.

Stoliczek do ogrzewania mikroskopowych preparatów (dar ucz. Wł. Hoffmann VI kl.).

VI.

A. **Opłaty uczniów.**

1. Opłatę szkolną składało:	*a*) w I. półroczu	461 uczniów
	b) „ II. „	402 „
Od połowy uwolnionych:	*a*) „ I. „	4 „
	b) „ II. „	2 „
Od całej opłaty uwolniono:	*a*) „ I. „	391 „
	b) „ II. „	302 „

Opłata szkolna wynosiła:

w I. półroczu . .	9.260 złr. w. a.
„ II. „ . .	8.060 „ „ „
Razem	17.320 złr. w. a.

2. Taksy wstępne wynosiły . . .	743 zł. 40 ct. w. a.
3. Datki na zbiory naukowe . . .	856 „ — „ „ „
4. Za duplikaty świadectw . . .	45 „ — „ „ „
5. Liczba stypendystów: 17.	
6. Ogólna suma stypendyów . . .	3.363 „ 50 „ „ „

B. **Pomoc dla ubogich uczniów.**

a) **Przychód.**

1. Pozostałość kasowa z roku 1895 . .	208 zł. 8 ct. w. a.
2. Przy wpisach do zakładu wpłynęło .	162 „ 82 „ „ „
3. Podczas egzort niedzielnych i od dobrodziejów	248 „ — „ „ „
Razem	618 zł. 90 ct. w. a.

b) **Rozchód.**

Za te pieniądze sprawiono ubogim uczniom książki, odzież, za niektórych zapłacono opłatę szkolną.

Zestawienie:

Przychód . .	618 zł. 90 ct. w. a.
Rozchód . .	433 „ 90 „ „ „
Pozostałość kasowa	185 „ — „ „ „

Biblioteka szkolnych książek dla ubogich uczniów liczyła 215 tomów.

Wszystkim P. T. Dobrodziejom składa dyrekcya niniejszem winne podziękowanie.

VII.

A. Statystyka

(Liczby drobne oznaczają

	W klasie			
	I.			
1. Liczba.	a	b	c	d
Z końcem 1894/95 było	38	39	32	34
Z początkiem 1895/96 przyjęto	50	51	50	46
W ciągu roku szkolnego przybyło	4	2	2	3
W ogóle zatem przyjęto	54	53	52	49
Między tymi było:				
Przybyłych z obcych zakładów, mianowicie:				
z klasy niższej	42	51	41	42
powtarzających klasę	5	—	5	6
Ponownie przyjętych, mianowicie:				
z klasy niższej	—	—	—	—
powtarzających klasę	7	2	6	1
W ciągu roku opuściło szkołę	12	17	22	6
Liczba uczniów na końcu r. 1895/96	42	36	30	43
Między tymi było: publicznych	38	33	30	41
prywatnych	4	3	—	2
2. Wedle miejsca urodzenia (ojczyzny) było:				
Ze Lwowa	20^{2}	20^{2}	15	18^{1}
Z powiatu lwowskiego	—	1	2	2
Z innych powiatów Galicyi	17^{1}	9^{1}	10	18^{1}
Z Bukowiny	—	—	—	—
Z Niższej Austryi	—	1	1	—
Z Węgier	1	—	—	1
Z Bułgaryi	—	1	—	—
Z Niemiec	—	—	1	—
Z Rosyi	0^{1}	1	1	—
Z Rumunii	—	—	—	1
Z Włoch	—	—	—	—
Z Peru	—	—	—	—
Z Syryi	—	—	—	1
Razem	38^{4}	33^{3}	30	41^{2}
3. Wedle języka ojczystego było:				
Mówiących po polsku	15^{4}	33^{3}	29	40^{2}
„ „ rusku	23	—	—	—
„ „ czesku	—	—	—	—
„ „ niemiecku	—	—	1	1
Razem	38^{4}	33^{3}	30	41^{2}

uczniów.

uczniów prywatnych).

W klasie														Razem
I.		II.		III.		IV.		V.		VI.	VII.	VIII.		
e	f	a	b	a	b	a	b	a	b			a	b	
—	—	42	43	46	43	33	39	28	24	52	70	48	—	611
46	47	56	55	46	46	43	41	36	33	50	54	37	35	822
3	3	2	3	2	—	2	1	2	1	—	3	—	1	34
49	50	58	58	48	46	45	42	38	34	50	57	37	36	856
48	40	6	1	5	—	6	3	9	4	5	6	—	1	310
—	4	2	1	4	4	—	3	3	1	—	—	—	2	40
—	—	48	55	37	35	35	31	24	28	43	46	33	31	446
1	6	2	1	2	7	4	5	2	1	2	5	4	2	60
14	13	5	8	4	6	6	5	5	4	7	11	2	3	150
35	37	53	50	44	40	39	37	33	30	43	46	35	33	706
32	37	51	48	40	39	35	37	32	30	43	44	35	33	678
3	—	2	2	4	1	4	—	1	—	—	2	—	—	28
17	19	28^{1}	19^{2}	10^{2}	16^{1}	16^{1}	19	17^{1}	13	21	23^{1}	7	11	309^{14}
3	—	—	1	—	2	2	2	—	1	2	1	—	—	19
8^{3}	17	19^{1}	26	29^{2}	21	16^{3}	14	14	16	18	14^{1}	27	22	315^{13}
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
1	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
2	—	4	—	1	—	1	1	1	—	2	3	1	—	18^{1}
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
32^{3}	37	51^{2}	48^{2}	40^{4}	39^{1}	35^{4}	37	32^{1}	30	43	44^{2}	35	33	678^{28}
31^{3}	37	46^{2}	48^{2}	32^{4}	38^{1}	30^{4}	37	27^{1}	30	36	38^{2}	32	33	612^{28}
—	—	4	—	8	—	5	—	5	—	6	6	3	—	60
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	5
32^{3}	37	51^{2}	48^{2}	40^{4}	39^{1}	35^{4}	37	32^{1}	30	43	44^{2}	35	33	678^{28}

	W klasie			
	I.			
	a	b	c	d
4. Wedle wyznania religijnego było:				
Katol. r. l.	5^4	25^3	23	29
„ r. gr.	23	—	—	—
„ r. arm.	—	—	—	—
Ewang.-augsb.	—	—	—	—
Wyzn. mojżesz.	10	8	7	12^2
Razem	38^4	33^3	30	41^2
5. Wedle miejsca pobytu rodziców:				
Miejscowych	29^2	29^2	24	28^1
Zamiejscowych	9^2	4^1	6	13^1
Razem	38^4	33^3	30	41^2
6. Klasyfikacya z końcem r. 1894|95:				
Stopień I. z odznaczeniem	4^2	3	2	1
„ I.	16^2	18^1	16	24
Do egzaminu poprawczego przeznaczono	6	5	3	4^1
Stopień II.	6	4	4	7
„ III.	6	3	4	5
Nieklasyfikowano	—	—	1	0^1
Razem	38^4	33^3	30	41^2

W klasie														Razem
I.		II.		III.		IV.		V.		VI.	VII.	VIII.		
e	f	a	b	a	b	a	b	a	b			a	b	
20^{3}	26	34^{2}	37^{1}	23^{3}	31^{1}	17^{3}	25	11^{1}	25	24	20^{1}	25	22	424^{23}
—	—	4	—	8	—	5	—	5	—	6	6	3	—	60
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	2
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
12	11	13	11^{1}	8	6	13^{1}	12	16	4	13	18^{1}	6	11	191^{5}
32^{3}	37	51^{2}	48^{2}	40^{1}	39^{1}	35^{4}	37	32^{1}	30	43	44^{2}	35	33	678^{28}
25	27	39^{2}	30^{2}	28^{2}	26^{1}	24^{1}	31	24^{1}	24	28	35^{1}	21	26	498^{15}
7^{7}	10	12	18	12^{2}	13	11^{3}	6	8	6	15	9^{1}	14	7	180^{13}
32^{3}	37	51^{2}	48^{2}	40^{1}	39^{1}	35^{4}	37	32^{1}	30	43	44^{2}	35	33	678^{28}
1	3	4^{1}	2	—	4	1	3	2	4	1	3	4	2	44^{3}
20^{2}	21	28^{1}	31^{1}	30^{2}	22	26	22	15	19	27	29	29	31	424^{9}
1	6	3	2	6	2	2	1	4	3	4	3	2	—	57^{1}
4	4	15	9	1	6	5^{1}	5	7^{1}	2	9	9	—	—	97^{2}
5	3	1	4^{1}	3	3	1	6	3	2	1	—	—	—	50^{1}
1^{1}	—	—	—	0^{2}	2^{1}	0^{3}	—	1	—	1	0^{2}	—	—	6^{12}
32^{3}	37	51^{2}	48^{2}	40^{1}	39^{1}	35^{4}	37	32^{1}	30	43	44^{2}	35	33	678^{28}

B) Przedmioty nadobowiązkowe.

Na naukę historyi kraju rodzinnego uczęszczało:	238	uczniów
„ „ kaligrafii	53	„
„ „ języka ruskiego	39	„
„ „ „ francuskiego	41	„
„ „ rysunków	60	„
„ „ stenografi	21	„
„ „ śpiewu	90	„
„ „ gimnastyki	251	„

Wiek uczniów z końcem drugiego półrocza.

w klasie I.

10	lat	u uczniów	20
11	„	„	74
12	„	„	59
13	„	„	54
14	„	„	10
15	„	„	5
16	„	„	1

w klasie VIII.

18	lat	u uczniów	26
19	„	„	13
20	„	„	16
21	„	„	10
22	„	„	2
23	„	„	1

VIII.

Ważniejsze rozporządzenie Władz szkolnych.

1. Wys. Rskryp. rozporz. z dnia 3 sierpnia 1895 l. 14.139 aprobuje:

a) M. T. Cycero. Mowa za P. Anniuszem Milonem. Wyd. II. Nohla-Bednarskiego. Wiedeń i Praga 1895. Cena egz. opr. 40 ct.

b) M. T. Ciceronis Cato maior de senectute. Wyd. Schiche-Rzepiński. Wiedeń i Praga 1895. Cena egzpl. brosz. 50 h. opr. 85 h.

2. Wys. Rskr. rozporz. z d. 3 sierpnia 1895 l. 15.503 aprobuje: „Książka do nauki jęz. francuskiego. Część III. Ułożył Jan Amborski. Lwów 1795.“ Cena egzem. opr. 1 zł. 20 ct.

3. Wys. Rskr. rozporz. z d. 26 sierpnia 1895 l. 20.873 aprobuje: Karol Rawer. Dzieje ojczyste dla młodzieży. We Lwowie 1895. Cena egz. opr. 1 zł.

4. Wys. Rskr. rozporz. z dnia 26 sierpnia 1895 l. 20.716 aprobuje: Zarys psychologii dla użytku szkół średnich. Napisał ks. dr. Aleks. Pechnik. We Lwowie 1895. Cena egz. opraw. 2 korony.

5. Wys. Rskr. rozporz. z dnia 26 sierpnia 1895 l. 19.795 aprobuje: ks. dr. Jougan, Liturgika katolicka. We Lwowie 1895. Cena egz. 80 ct. w. a.

6. Wys. Rskr. rozporz. z dnia 20 sierpnia 1895 l. 19.322 aprobuje: Opowiadanie z dziejów powszechnych dla niższych klas szkół gimnaz. i realnych napisał dr. Aleksander Semkowicz, część III. We Lwowie. Cena egz. opr. 2 korony.

7. Wys. Rskr. rozporz. z dnia 26 sierpnia 1895 l. 16.575 aprobuje; „Wincenty Zakrzewski, Historya powszechna na klasy wyższe szkół średnich. Tom I. Historya starożytna. Wyd. II. W Krakowie 1895.“ Cena egz. 1 zł. 20 ct.

8. Wys. Rskr. rozporz. z dnia 10 września 1895 l. 20.871 aprobuje: „ks. dr. Jougan, Historya kościoła katolickiego dla szkół średnich we Lwowie 1895. Cena egz. 1 zł. 20 ct.“

S. Wys. Rskr. rozporz. z dnia 16 września 1895 l. 22.421 aprobuje: „Podręcznik arytmetyki i początków algebry dla uczniów klas niższych gimnazyów i sskół realnych. Napisał Maryan Baraniecki. Część III. i IV. w Krakowie 1895.“ Cena egz. opr. 90 ct.

10. Wys. Rskr. rozporz. z dnia 15 września 1895 l. 15.800 aprobuje: „M. T. Ciceronis Laelius de amicitia. Wydał Schiche-Rzepiński. Wiedeń i Praga.“ Cena egz. opr. 85 h.

11. Wys. Rskr. rozporz. z dnia 21 listopada 1895 l. 15.594 aprobuje mapę ścienną królewstwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem, opracowaną przez St. Majerskiego. We Lwowie 1895. Cena egz. podklejonego na płótnie i w tece 9 zł.

12. JE. Pan Minister W. i O. rozporz. z dnia 15 stycznia 1796 l. 859 zezwolił, aby naukę religii dla uczniów obrz. gr. katol. uczęszczających do tutejszego zakładu udzielano od początku drugiego półrocza 1895 6 w języku ruskim. (Rskr. 29 stycz. 1896 l. 2.083).

13. Rskr. rozporz. z d. 19 marca 1896 l. 2.215 aprobuje:

a) B. Baranowski i L. Dziedzicki. Geografia powszechna. Wyd. 7. we Lwowie 1895. Cena egz. opr. 1 zł. 40 ct.

b) F. Močnik i G. Maryniak, Geometrya dla klas wyższych szkół średnich. Wyd. 4. We Lwowie 1895. Cena egz. opr. 2 zł.

c) M. Nowicki — J. Limbach, Zoologia dla niźszych klas szkół średnich. Wyd. 7. We Lwowie 1795. Cena egz. op. 1 zł.

14. Wys. Rskr. rozporz. z dnia 25 kwietnia 1896 l. 8.502 wydaje okólnik w sprawie odbywania majówek.

15. Wys. Rskr. rozporz. z dnia 21 kwietnia 1896 l. 8.727 zawiadamia, że JE. Pan Minister W. i O. reskryptem z 9 kwietnia 1896 l. 7.189 przedłużył udzielone prywatnemu gimnazyum OO. Jezuitów w Bąkowicach pod Chyrowem prawo szkoły pu-

blicznej na dalsze trzy lata, mianowicie do końca roku szkol 1898/9.

16. Wys. Rskr. rozporz. z dnia 4 maja 1896 l. 8.723 wydała następujący okólnik do Dyrekcyi szkół średnich:

„Na podstawie reskryptu JE. Pana Ministra W. i O. z dnia 2. kwietnia 1896 l. 7.188 c. k. Rada szkolna krajowa postanawia:

1. Uczniów klasy najwyższej (klasy VIII w gimnazyach), którzy dotąd nie sprawili sobie munduru a są biedni, przytem zaś pilni i obyczajni, może Dyrektor zwolnić na cały rok szk. 1896/7 od noszenia munduru.

2. Uczniów klasy pierwszej, którzy swe ubóstwo udowodnią, może Dyrektor również uwolnić na przeciąg roku szkolnego 1896/7 od noszenia munduru."

17. Wys. Rskr. rozporz. z dnia 4 maja 1896 l. 7.946 aprobuje: „M. T. Cycerona Mowy w obronie Kw. Ligaryusza i Króla Dejotara, wydanie Nohla-Bednarskiego. Wiedeń i Praga 1896." Cena egz. 35 ct.

18. Rskr. rozporz. z dnia 19 maja 1896 l. 9.292 aprobuje: „C. Julii Caesaris Commentarii de bello gallico. Do użytku szkolnego wydał F. Terlikowski. We Lwowie 1896." Cena egz. opr. 70 ct.

IX.

Kronika zakładu.

Rok szkolny 1896 rozpoczął się dnia 3. września 1895 uroczystem nabożeństwem w kościele św. Maryi Magdaleny.

Wpisy uczniów do zakładu odbywały się dnia 13. i 14. lipca do I. klasy i w trzech ostatnich dniach sierpnia do klas wszystkich

Egzamin wstępny do klasy I. odbył się dnia 15. i 16. lipca tudzież 1. i 2. września 1895. Do tego egzaminu zgłosiło się w ogóle 298 uczniów publicznych i prywatnych; przyjęto z nich 231, reprobowano 67.

Dzień 4. października jako dzień imienin Najjaśn. Pana tudzież imieniny Najj. Pani dnia 19. listopada 1895 obchodził zakład uroczystem nabożeństwem.

Dnia 25. października 1895 obchodził zakład uroczyście dzień św. Jana Kantego, swojego patrona. Wny ks. kanonik Józef Sylwester, proboszcz kościoła św. Maryi Magdaleny, odprawił w tym dniu dla młodzieży zakładu uroczyste nabożeństwo, podczas którego Wny ks. Wróblewski z Towarzystwa OO. Jezuitów wygłosił zastósowane do tej uroczystości kazanie.

Dnia 2. grudnia 1895 urządziła młodzież szkolna w zabudowaniu zakładu wieczorek muzykalno-deklamacyjny ku uczczeniu pamięci wieszcza Adama Mickiewicza.

Od 14go do 27. stycznia 1896 odbywała się lustracya zakładu, której dokonał c. k. krajowy inspektor szkół Wny Emanuel Dworski.

Pierwsze półrocze ukończono dnia 30. stycznia, drugie rozpoczęto dnia 3 lutego 1896.

Dnia 4. maja 1896 odbyło się żałobne nabożeństwo za spokój duszy śp. cesarzowej Maryi Anny a dnia 28. czerwca za spokój duszy śp. cesarza Ferdynanda.

Dnia 22. maja 1896 odbyło się żałobne nabożeństwo za spokój duszy śp. Arcyksięcia Karola Ludwika.

Pisemne egzamina dojrzałości odbywały się od 11. do 16. maja, zaś ustne od 5. do 18. czerwca pod przewodnictwem c. k. krajowego Inpektora szkół, Wgo Emanuela Dworskiego, poczem dnia 19 czerwca nastąpiło uroczyste rozdanie świadectw abituryentom.

Młodzież szkolna przystępowała w ciągu roku szkolnego trzy razy do św. Sakramentów Pokuty i Ołtarza odprawiła w czasie wielkopostnym rekolekcye wielkanocne.

Rok szkolny zakończono dnia 15. lipca uroczystem nabożeństwem i odśpiewaniem hymnu ludowego. Po nabożeństwie rozdano uczniom świadectwa.

Sprawa fizycznego rozwoju młodzieży.

Uczniowie pobierali naukę gimnastyki w 6 godzinach tygodniowo, mianowicie w porze zimowej w sali gimnastycznej zakładu a w lecie na boisku obok budynku szkolnego, gdzie też używali swobodnego ruchu podczas przestanków między lekcyami szkolnemi.

W porze zimowej Towarzystwo łyżwiarskie wydawało dla uczniów bilety sezonowe po zniżonej cenie.

Na wiosnę i w lecie odbywały się wycieczki w towarzystwie nauczycieli.

Przez maj i czerwiec urządzano dwa razy w tygodniu w godzinach popołudniowych na błoniach stryjskich gry i zabawy szkolne, któremi kierowali profesorowie Palmstein, Zagórski i Podwyszyński. W tych zabawach brali udział wszyscy uczniowie zakładu.

OGŁOSZENIE.

Wpisy uczniów do zakładu na rok szkolny 1896/7 będą się odbywały dnia 29, 30 i 31 sierpnia. Późniejsze zgłoszenie do zapisu tylko w wyjątkowych wypadkach może być uwzględnione.

Uczniowie mają się zgłaszać osobiście w towarzystwie rodziców lub opiekunów, przedłożyć świadectwo szkolne z ostatniego półrocza i rodowód w dwóch egzemplarzach, tudzież świadectwo rewakcynacyi odbytej w roku poprzedzającym wstąpienie do szkoły.

Uczniowie nowo do zakładu wstępujący mają przedłożyć:

a) metrykę urodzenia, bez której żaden uczeń do zakładu przyjęty nie będzie;
b) świadectwo szkolne tego zakładu, gdzie przedtem pobierali naukę, z potwierdzeniem, że mogą być przyjęci do innego zakładu;
c) złożyć taksę wstępną w kwocie 2 *zł*. 10 ct.

Każdy uczeń ma złożyć przy wpisie 1 *zł*. w. a. jako datek na zbiory naukowe zakładu. Prócz tego na początku drugiego półrocza t. j. między 1. a 15. lutego mają uczniowie składać na cele zabaw szkolnych datek w kwocie 50 ct. w. a.

Opłata szkolna, która ma być złożona w pierwszych sześciu tygodniach każdego półrocza, wynosi 20 *zł*. w. a. na jedno półrocze.

Egzamina wstępne do I. klasy odbędą się 1. i 2. września.

Egzamina wstępne do klas II — VIII. będą się odbywały w dniach od 1. do 12. września.

Egzamina poprawcze odbędą się dnia 30. i 31. sierpnia.

Nabożeństwo wstępne odprawi się dnia 3. września, poczem 4. września rozpocznie się regularna nauka.

Począwszy od 1. września 1896 uczniowie są obowiązani w szkole i po za szkołą nosić mundurki przepisane; nie wolno jakiejkolwiek części mundurku nosić razem z ubraniem zwykłem.

Uczniów klasy VIII, którzy są biedni, przytem pilni i obyczajni, tudzież klasy I, którzy swe ubóstwo udowodnią, może dyrektor uwolnić na przeciąg roku 18967 od noszenia munduru

KLASYFIKACYA.

Klasa I. A.

Stopień celujący:

1. Blass Aron
2. Olszewski Alfred
3. Padiak Władysław
4. Pańczyszyn Maryan.

Stopień pierwszy:

1. Carewicz Julian
2. Czaykowski Antoni
3. Dołżycki Adam
4. Elner Samuel
5. Gerstler Józef
6. Hardy Włodzimierz
7. Kaszubski Stanisław
8. Katzenellenbogen Ignacy
9. Kiszakiewicz Józef
10. Kret Stafan
11. Kucharski Władysław
12. Leissner Dawid
13. Pordes Ignacy
14. Szelewa Stanisław
15. Tomczak Albin
16. Żarski Stanisław.

Sześciu uczniom pozwolono powtórzyć po feryach egzamin z jednego przedmiotu; 6 otrzymało stopień drugi, 6 stopień trzeci.

Klasa I. B.

Stopień celujący:

1. Diaczek Stanisław
2. Wolański Wacław
3. Zawadzki Tadeusz.

Stopień pierwszy:

1. Bednarski Józef
2. Cudek Henryk
3. Czapczyński Tadeusz
4. Dohnalik Władysław
5. Kranz Ludwik
6. Krenzel Władysław
7. Królicki Leon
8. Krykiewicz Jan
9. Maciejowski Xawery
10. Ostrowski Józef
11. Ostrowski Karol
12. Preidl Eugeniusz

13. Szwed Jan
14. Szymusik Tadeusz
15. Waldman Henryk
16. Weintraub Herman
17. Wilusz Jan
18. Lustig Fischel.

Stopień drugi otrzymało czterech, trzeci 3, a 5 uczniom pozwolono powtórzyć egzamin z jednego przedmiotu po feryach.

Klasa I. C.

Stopień celujący:

1. Orłowski Józef
2. Wojtanowicz Zygmunt.

Stopień pierwszy:

1. Błocki Tadeusz
2. Chrzysztyszyński Michał
3. Czaczkes Borys
4. Dadak Jan
5. Drexler Aleksander
6. Horniker Bernard
7. Hetfleisch Kazimierz
8. Krzyżanowski Feliks
9. Mattausch Eugeniusz
10. Paluch Stanisław
11. Poluszyński Zygmunt
12. Roziecki Ignacy
13. Skwarczyński Leopold
14. Stolba Władysław
15. Weinert Czesław
16. Żebrowski Kazimierz.

Trzem uczniom pozwolono powtórzyć egzamin z jednego przedmiotu po feryach, 4 otrzymoło stopień drugi, 4 stopień trzeci.

Klasa I. D.

Stopień celujący:

1. Kornaga Dominik.

Stopień pierwszy:

1. Berbeka Karol
2. Dobija Michał
3. Fischer Henryk
4. Goldschmid Józef
5. Goldstein Michał
6. Haleniak Maryan
7. Hupert Emil
8. Kiryk Michał
9. Klisowski Leon
10. Lothringer Max
11. Łukaszewicz Jan
12. Magura Adam
13. Markel Władysław
14. Maksymowicz Kazimierz
15. Osławski Józef
16. Passiuk Rudolf
17. Pomersbach Maryan
18. Rauch Henryk
19. Schmid Józef
20. Silber Maksymilian
21. Sokulski Stanisław
22. Sonntag Leon
23. Stroiński Maryan
24. Wójcik Bronisław.

Czterem uczniom pozwolono powtórzyć egzamin z jednego przedmiotu po feryach, 7 uczniów otrzymało stopień drugi, pięciu stopień trzeci.

Klasa I. E.

Stopień celujący:

1. Sliwiński Jan.

Stopień pierwszy:

1. Altschiller Leizer
2. Bachman Józef
3. Beglückter Abraham
4. Brąglewicz Kazimierz
5. Dąbrowski Jan
6. Hahn Abraham
7. Immeles Henryk
8. Karpiński Józef
9. Kobylański Ludwik
10. Kübel Ozyasz
11. Lewicki Felicyan
12. Malocco Humbert
13. Michalewski Zbigniew
14. Motyl Jan
15. Nadel Hersz
16. Nussenblatt Henryk
17. Passek Bronisław
18. Węgrzynowicz Jerzy
19. Wojnar Aleksander
20. Żurawski Kazimierz.

Jednemu uczniowi pozwolono powtórzyć egzamin z jednego przedmiotu po feryach, 4 otrzymało stopień drugi, 5 stopień trzeci.

Klasa I. F.

Stopień celujący:

1. Dygnas Rudolf
2. Jakubski Antoni
3. Kuła Antoni

Stopień pierwszy:

1. Axelrad Nute
2. Blalkiewicz Karol
3. Dąbrowski Stanisław
4. Eisenstein Salomon
5. Felix Emil
6. Inglot Karol
7. Koller Szymon
8. Nawrocki Maryan
9. Olearczyk Julian
10. Perlberger Henryk
11. Pichler Władysław
12. Reiss Leopold
13. Sass Baruch
14. Schiffmann Maurycy
15. Schott Karol
16. Sokal Ludwik
17. Steczkowski Adam
18. Vörös Bronisław
19. Warzenica Jan
20. Zbarański Zygmunt
21. Zgoda August.

Sześciu uczniom pozwolono powtórzyć egzamin z jednego przedmiotu po feryach, 4 otrzymało stopień drugi, 3 stopień trzeci.

Klasa II. A.

Stopień celujący:

1. Allerhand Henryk
2. Kobierzycki Ludwik
3. Sośnicki Kazimierz.
4. Zagórski Mieczysław

Stopień pierwszy:

1. Bachowski Julian
2. Baumann Max
3. Borowiczka Maryan.
4. Fell Julian
5. Gesang Izydor
6. Grott Rudolf
7. Guszalewicz Jaromir
8. Habermann Salamon
9. Huczkowski Dobromił
10. Jurkiewicz Dominik
11. Jurowicz Feliks
12. Kapuściak Maryan
13. Komornicki Bronisław
14. Koszla Jan
15. Lachnit Franciszek
16. Link Franciszek
17. Nadel Eliasz
18. Narzymski Tadeusz
19. Neuster Stanisław
20. Peczenyk Abraham
21. Plens Alfred
22. Pokorny Wilhelm
23. Sattler Abraham
24. Schajowicz Sisie
25. Schächter Jakób
26. Sokal Benhard
27. Szwedzicki Władysław
28. Wasilewski Władysław.

Stopień drugi otrzymało uczniów 15, stopień trzeci jeden, trzem uczniom pozwolono powtórzyć egzamin z jednego przedmiotu po feryach.

Klasa II. B.

Stopień celujący:

1. Parnes Zygmunt
2. Ptasiewicz Jan
3. Wierzbicki Franciszek

Stopień pierwszy:

1. Alles Wolf
2. Aschkenazy Fryderyk
3. Augustin Zygmunt
4. Bràglewicz Julian
5. Bürger Jakób
6. Czerkawski Leon
7. Czuberski Leonard
8. Dyda Józef
9. Dzikowski-Chamski Stan.
10. Fell Izrael
11. Gilowski Piotr
12. Horowitz Salamon
13. Jączek Jan
14. Karpiński Mieczysław
15. Kawałek Meier
16. Majewski Stanisław
17. Matkowski Stanisław
18. Mielecki Karol
19. Nawaryński Jan
20. Notz Ludwik
21. Olejniewicz Augustyn
22. Olszewski Wilhelm
23. Papée Karol
24. Pawlicki Frańciszek

25. Rappaport Naftali
26. Selzer Maurycy
27. Sernicki Romuald
28. Szymusik Henryk
29. Wieczorek Jan
30. Wojtowicz Antoni.

Dziewięciu uczniów otrzymało stopień drugi, 4 stopień trzeci, 2 pozwolono powtórzyć egzamin z jednego przedmiotu po feryach.

Klasa IIII. A.

Stopień pierwszy:

1. Blatt Adolf
2. Borek Bronisław
3. Czerny Ignacy
4. Dudziakiewicz Józef
5. Federbusch Józef
6 Friser Oskar
7. Gödl Maryan
8. Gruszkiewicz Maryan.
9. Hankiewicz Jarosław
10. Horodyski Teofil
11. Kleiner Filip
12. Krechowiecki Kazimierz
13. Królikiewicz Maryan
14. Krug Kazimierz
15 Kruhlich Józef
16. Lachmayer Fryderyk
17. Lilienthal Karol
18. Leśniak Kazimierz
19. Łuczyn Józef
20. Moczulski Eustachy
21. Mosiewicz Adam
22. Narzymski Wacław
23. Pazirski Ludwik
24. Piątkiewicz Maryan
25. Roth Adolf
26. Sabiński Artur
27. Schwarz Chaim
28. Smarzewski Edward
29. Weber Oskar
30. Woźniak Antoni.

Stopień drugi otrzymał 1, trzeci 3 uczniów; pozwolono powtórzyć egzamin z jednego przedmiotu po feryach 6 uczniom.

Klasa III. B.

Stopień celujący:

1. Adamik Józef
2. Kretz Józef
3. Smal Wincenty
4. Zagórski Włodzimierz.

Stopień pierwszy:

1. Apelman Józef
2. Ball Szymon
3. Benrad Piotr
4. Chmielewski Maxymilian
5. Dachs Herman
6. Falkowski Stanisław
7. Gliński Stanisław
8. Grużewski Bolesław
9. Knopf Salomon
10. Kulpa Paweł
11. Mümler Władysław
12. Paluch Józef
13. Pawłowski Stanisław
14. Rudnicki Józef
15. Seidel Mieczysław
16. Skalisz Julian

17. Skałkowski Stanisław
18. Staufer Ludwik
19. Świeżawski Bogusław
20. Wierzbiański Zbigniew
21. Zawadzki Mieczysław
22. Żychówka Józef.

Dwom uczniom pozwolono powtórzyć egzamin z jednego przedmiotu po feryach, 6 uczniów otrzymało stopień drugi, 3 stopień trzeci.

Klasa IV. A.

Stopień celujący:

1. Klarfeld Bogusław.

Stopień pierwszy:

1. Atlas Józef
2. Berlstein Józef
3. Blaustein Juda
4. Dejnicki Leon
5. Gelberg Lewi
6. Gilowski Zygmunt
7. Glanz Maurycy
8. Grünfeld Jakób
9. Kahane Józef
10. Kostecki Mikołaj
11. Łapiński Józef
12. Mahler Jakób
13. Marusyn Józef
14. Mierzajewski Tadesz
15. Mściwujewski Seweryn
16. Olszewski Stanisław
17. Przestaszewski Ludomir
18. Ryziński Władysław
19. Skorus Jan
20. Sprecher Nisson
21. Stecyk Jan
22. Stolfa Edmund
23. Streitt Maksymilian
24. Szymusik Stanisław
25. Towarnicki Wiktor
26. Tyrankiewicz Henryk.

Dwom uczniom pozwolono powtórzyć egzamin z jednego przedmiotu po feryach, 5 otrzymało stopień drugi, jeden stopień trzeci.

Klasa IV. B.

Stopień celujący:

1. Męciński Roman
2. Menkes Emil
3. Sokołowski Roman

Stopień pierwszy:

1. Berezowski Albin
2. Czapczyński Witold
3. Dąbski Jan
4. Degen Michał
5. Długoszowski Bolesław
6. Dworski Adolf
7. Friedman Jakób
8. Gittelmacher Mendel

9. Haskler Karol
10. Hirsch Hersch
11. Knopf Dawid
12. Kromp Aleksander
13. Lang Bronisław
14. Leissner Izaak
15. Machalski Jan
16. Odrzywolski Maryan
17. Seferowicz Stanisław
18. Sokal Herman
19. Staszkiewicz Aleksander
20. Strusiński Wiktor
21. Wandmajer Mojżesz
22. Weissmann Baruch

Jednemu uczniowi pozwolono powtórzyć egzamin z jednego przedmiotu po feryach, 5 otrzymało stopień drugi, 6 stopień trzeci.

Klasa V. A

Stopień celujący:

1. Karpuszko Adam
2. Kubeś Rudolf

Stopień pierwszy:

1. Bachowski Władysław
2. Berlstein Jakób
3. Drewnowski Kazimierz
4. Dzikowski Zdzisław
5. Eile Marceli
6. Elner Jonasz
7. Freud Dawid
8. Kobylański Eugeniusz
9. Lehm Samuel
10. Mandel Aleksander
11. Mokrzycki Miron
12. Mosiewicz Tadeusz
13. Sokal Marek
14. Strycharski Ignacy.
15. Süssermann Emil

4 uczniom powolono powtórzyć egzamin z jednego przedmiotu po feryach; 7 otrzymało stopien drugi, a 3 stopień trzeci.

Klasa V. B.

Stopień celujący:

1. Biliński Jan
2. Kozłowski Henryk
3. Łomnicki Antoni
4. Skałkowski Mieczysław

Stopień pierwszy:

1. Agopsowicz Mikołaj
2. Bauer Rudolf
3. Dziędzielewicz Witold
4. Giziński Tadeusz
5. Haussmann Joachim
6. Hoffmann Stanisław
7 Januszewski Bronisław
8. Jelonek Tadeusz

9. Kliszcz Michał
10. Koch Jan
11. Kossowski Stanisław
12. Kwasik Michał
13. Majewski Konrad
14. Niemczynowski Emil
15. Nowak Bronisław
16. Pikor Władysław
17. Schumer Samuel
18. Szulisławski Aleksander
19. Traubner Juliusz.

3 uczniom pozwolono powtórzyć egzamin z jednego przedmiotu po feryach, 2 otrzymało stopień drugi, 2 stopień trzeci.

Klasa VI.

Stopień celujący:

1. Henzel Maryan

Stopień pierwszy:

1. Andermann Dawid
2. Appermann Mayer
3. Bach Józef
4. Basta Zygmunt
5. Both Benzion
6. Dogolewski Michel
7. Dziunikowski Waleryan
8. Eile Herman
9. Futyma Eugeniusz
10. Grossmann Emanuel
11. Grünwald Schmarje
12. Halka Antoni
13. Hoffmann Władysław
14. Jabłonowski Władysław
15. Jamrógiewicz Zygmunt
16. Kalinowski Tomasz
17. Kinasiewicz Julian
18. Komarzyński Jan
19. Koncowicz Antoni
20. Lachnit Adolf
21. Langie Stanisław
22. Łukaszewicz Maryan
23. Myszkowski Maryan
24. Papara Aleksander
25. Róg Stanisław
26. Rosch Józef
27. Śniadowski Marceli

Dziewięciu uczniów otrzymało stopień drugi, 1 stopień trzeci, 4 uczniom pozwolono powtórzyć egzamin z jednego przedmiotu po feryach.

Klasa VII.

Stopień celujący:

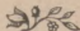
1. Hoffmann Izaak
2. Kędzior Mieczysław
3. Rozwadowski Franciszek.

Stopień pierwszy:

1. Brand Henryk
2. Chołoniewski Zygmunt
3. Długoszewski Kazimierz
4. Drexler Ignacy
5. Eile Abraham
6. Fell Marek

7. Folkierski Karol
8. Gittelmacher Gerson
9. Gittelmacher Józef
10. Grott Aleksander
11. Honigmann Natan
12. Karlsbad Zygmunt
13. Klarfeld Henryk
14. Koch Dawid
15. Krzyżanowski Eugieniusz
16. Link Józef
17. Malczyński Bolesław
18. Matkowski Wiktor
19. Murzyński Wojciech
20. Nowak Klemens
21. Penzias Albert
22. Rozwadowski Władysław
23. Sas Leizor
24. Schwarz Mieczysław
25. Seferowicz Stefan
26. Steczkowski Władysław
27. Wolf Leon
28. Zach Herman
29. Zieliński Karol.

Trzem uczniom pozwolono powtórzyć egzamin z jednego przedmiotu po feryach, 9 otrzymało stopień drugi.

Wynik egzaminu dojrzałości.

przy końcu roku szkolnego.

	publ.	ekster.	raz.
Do egzaminu dojrzałości zgłosiło się . .	65	11 =	76
Uznano za dojrzałych z odznaczeniem . .	8	— =	8
„ „ dojrzałych	37	8 =	45
„ „ niedojrzałych z poprawką . .	14	— =	14
„ „ niedojrzałych na rok . . .	5	2 =	7
Odstąpiło od egzaminu ustnego . . .	1	1 =	2
Razem . .	65	11 =	76

Świadectwo dojrzałości z odnaczeniem otrzymali:

1. Cisło Roman
2. Czajkowski Wincenty
3. Lewicki Stanisław
4. Meier Alter
5. Hr. Potulicki Zdzisław
6. Rozwadowski Wincenty
7. Skałkowski Adam
8. Hr. Stadnicki Władysław.

Świadectwo dojrzałości otrzymali.

1. Aszkenazy Edmund
2 Bańdur Stanisław
3. Basta Michał
4. Berger Ozyasz
5 Bolland Adolf
6. Br. Brunicki Eustachy
7. Byk Henryk
8. Chmielewski Bolesław
9. Czarnecki Mikołaj
10. Eckiert Władysław
11. Farb Abraham
12. Golczewski Stanisław
13. Gross Jerzy
14. Haas Adolf
15. Hirsch Filip
16. Hoffmann Aleksander
17. Kachnikiewicz Stanisław
18. Kahanne Kazimierz
19. Kiełbiński Jan
20. Klarfeld Zygmunt
21. Kleczeński Aleksander
22. Kołychanowski Franciszek
23. Krupski Henryk
24. Kublin Franciszek
25. Kuryłowicz Ludwik
26. Lisowski Aleksander
27. Machan Władysław
28. Makowski Józef
29. Mendelski Michał
30. Mendrochowitz Fryderyk
31. Michalczewski Gustaw
32. Moyseowicz Józef
33. Mussil Czesław
34. Oleaczek Kazimierz
35. Oprzędkiewicz Władysław
36. Parylak Michał
37 Popowicz Zdzisław
38. Prinz Leib
39. Rosmarin Józef
40. Schärf Pinkas
41. Schmidt Jerzy
42. Schmidt Wojciech
43. Sobański Władysław
44. Taube Aleksander

45 Wyrostek Michał.